

صرفي سان بي گذاريو آهي، ڇا لاء جو نو پاڻي
 ۽ پنهنجي ڌيءَ کي به ناحق بڪ ماريو آهي.
 مطلب ته آءٌ اهڙي بي سبب هلت ڪرڻ لڳس جو
 هنن سڀني جو ساڳيو اهڙو خيال هو جهڙو ڪپتان
 جو هنر، جڏهن هنن پهرين مولڪي ڏٺو هو ۽
 سمجهيائين ته آءٌ ديوانو آهيان.

توري وقت ۾ آءٌ ۽ منهنجي گهر جا ڀائي ۽
 دوست سڀ هڪ ٻئي کي پوري طرح سمجهي
 وياسين، پر منهنجي زال مولڪي سخت تڪيد ڪيو
 ته وري ڪڏهن به سمنڊ جي سفر تي متان وڃين،
 پر منهنجي قسمت بي طرح جي هئي ۽ تنهنڪي
 هوءَ روڪي نه سگهي، جيئن پاڻهڻي پڙهندڙ کي
 هن کان پوءِ معلوم ٿيندو. انهي وچ ۾ آءٌ پنهنجي
 نياڳي سفر جو ٻيو ڀاڱو پورو ڪريان ٿو.

آء اڃا لڏي پٽ ۾ آهڻان. جڪو وانڙو آئي
 ۾ پنهنجي لست ۾ اهو ڏٺو آئي ٿي نه چهي
 لتاڙي نه وجهائين؛ پري کان هڪل ڏيئي پاسي
 پٺ لاءِ آئي جبرمان نه مٿان ٽڪڙ ڪري هڪ ان
 ۾ مٿو پڇي وجهان.

جڏهن آءُ پنهنجي گهر آيس، جو پڇاڻون
 ڪري ڪري مس لڌم، ۽ منهنجي هڪڙي لوڪر
 اچي در پٽو لڏهن آءُ ڪڏ جهڪائي اندر لنگهيس
 نه مٿان منهنجي مٿو سر در کي لڳي. منهنجي زال
 مون کي پاڪر وجهڻ لاءِ ڏوڙي آئي پر آءُ هنجي
 گوڏن کان نه هٽ جهڪي نيس، الهی عيال
 کان نه مٿان هوءَ منهنجي واس ٽائين پوڄي نه سگهي.
 ڏي ۽ دعا گهرڻ لاءِ منهنجي اڳيان کوڏا کوڙي
 اچي بيٺي پر چيسين هوءَ وري اتي بيٺي نيسين
 آءُ هنڪي ڏسي نه سگهيس، ڇا لاءِ جو هيستائين
 آءُ پنهنجي مٿو ۽ اکيون سٽ ٽوڻ کان نه مٽي
 ڪري بيٺي ٿي هري ويو هوس پوءِ آءُ هڪڙ
 هٿ هڻجي چيلو، ۾ ويهي مٿي ڪرڻ لاءِ ويس
 جهڪي لوڪر ۽ هڪ ۾ دوست جي گهر ۾
 لن ٿي آءُ حثارم سان نظر ڪرڻ لڳس، ڇڻ
 هو گڏي ۽ جهڏا ماڻهو هئا؛ آءُ ڪو ڊيو يا راکا
 هوس. مون پنهنجي زال کي ڇڏي نه ٿو ڏان

لهڻ جي وقت تائين جيڪو احوال هو سو مون
هن کي ڪري ٻڌايو. سچ هميشه سمجھ وارن ماڻهن
جي دلين ۾ جاءِ نشين ٿئي ٿو، تنهنڪري هي
ايماندار ۽ لائق شخص، جو موچاري علم ۽ نميز
وارو هو، تنهن کي هڪدم منهنجي ڳالهه تي ويساه
اچي ويو.

انهي کان پوءِ جيڪو سمند جو سفر ڪيوسين
سو امام سڏائو هو. انهي جي مفصل بيان ڏيڻ سان
آءٌ پڙهندڙ کي هلاڪ نه ڪندس. جڏهن ٻاٺولس
۾ پهتاسين تڏهن آءٌ جهاز مان موڪلائي هليو ويس.
اها سنه ۱۷۰۶ جي جون مهني جي ٽين تاريخ هئي.
انهي سفر ۾ منهنجي چوٽڪاري کان پوءِ اٽڪل
ٽو مهينا لڳي ويا هئا. مون ڪپتان کي چيو ته
پاڙي ڏيڻ تائين آءٌ پنهنجو سامان ضمانيت ۾ ڇڏڻ
گهران ٿو پر ڪپتان چيو ته آءٌ ڪي به ڪين وٺندس.
پوءِ ڏاڍي محبت سان هڪ ٻئي کان موڪلاسين
۽ منهنجي چوٽ تي هن انجام ڪيو ته هوريديرف
۾ مون کي پنهنجي گهر اچي ڏسندو. مون پنج
شلنگ ڏيئي هڪڙو گهوڙو ۽ هڪڙو سولهو پاڙي
ڪيو. اهي پنج شلنگ مون ڪپتان کان اڌارا ورتا.

رستي تي هلندي گهر ۽ وٺ ۽ ڀور ۽ ماڻهو
مون کي اهڙا ننڍڙا پي ڏسڻ ۾ آيا، جو مون پاليو

مون کان پڇڻ لڳا. جن جو مون جواب ڏيڻ لڳي
 گهريو پر ڪهڙن، مسٽر ٿامس ولڪسن، جو سڄو ۽
 لائق شراب شائو جو رهاڪو هو، تنهن سهي ڪيو
 ته آءٌ بهوش ٿيڻ تي آهيان، تنهن ڪري هو
 هڪدم مون کي پنهنجي ڪوٺڙي ۾ وٺي ويو ۽ اتي
 مون کي دل جي قوت جو عرق پيارايائين، جنهن
 ڪري مون کي آرام آيو. پوءِ مون کي پنهنجي
 هنڌ تي کڻي لٽايائين ۽ مون کي صلاح ڏنائين ته
 ”اوريءَ لند ڪر جو الاهي جي لکي گهڻي گهرج
 آهي.“

جڏهن وري ڇاڳس ٽڏهن ٻاڻڪي بهتر حال ۾
 ٿيو. الاهي مهل رات جا اٺ لڳا هئا ۽ ڪهڙن
 مالي آڻڻ جو هڪدم حڪم ڏنو، جو جالا نه مون
 گهڻي وقت تائين نه کاڌو هوندو. هن مون سان
 ڏاڍيون مهربانون ڪيون ۽ چيائين ته حيران نه ٿي
 ۽ اچائي سڃاڻي ڳالهه نه ڪر. جڏهن اڪيلا ٿياسين
 ٽڏهن هن مون کي چيو ته هاڻ ستر جو بيان ڪري
 ٻڌاء ۽ عمر ڏي ته ڪهڙي طرح هيڏي ساريءَ
 پيٽيءَ ۾ لند ٿين.

مون چيس ته ”آءٌ پنهنجو سارو قصو اوهان کي
 ٻڌايان ٿو، سو تاهل سان واپسي ٻڌو.“ پوءِ انگلند
 مان لڪوڻ جي وقت کائوئي هني. پرينديءَ مون کي

آهي نه ڳالهائي. ” مون ورندي ڏني ته ” آءُ پاڻ
الگريز آهيان جو ڪمبختيءَ جي ڪري هڪڙيءَ
سخت مصيبت ۾ ڦاسي ويو آهيان، ڀلائي ڪري
مون کي هن بند مان ڪڍو.“

انهيءَ ماڻهوءَ جواب ۾ چيو ” هاڻ تون سلامت
آهين، جو پنهنجي پيٽي جهاز سان قابو ٻڌل آهي.
وايو انهي دم ٿو اچي ۽ انهيءَ ٽنگ مان توکي
چڪي ٿو ڪڍي، جو اهو وڏو ٽنگ آهي.“ مون
چيو ته ” ائين نه ڪريو، انهي ۾ گهڻو وقت لڳندو
رڳو هڪڙو خلاصي پنهنجي آڱر ڪڙي ۾ وجهي پيٽي
سمند مان ڪڍي جهاز تي آڻي ۽ پوءِ ڪپتان جي
ڪوئيءَ ۾ نٿي. انهن مان ڪن مون کي اهڙي طرح
بڪ ڪندو ٻڌي ڄاڻو ته آءُ چريو آهيان. ان
پيءَ مون تي ڪليو. ڪنهن طرح سان مون کي اها ڳالهه
خيال نٿي ۾ نه پئي آئي ته آءُ هاڻي پنهنجي قد ۽
طاقت وارن ماڻهن ۾ آهيان. نيٺ وايو آيو ۽
ٿورن ئي منٽن ۾ ڪارائيءَ سان چئن فوٽن چورس
جھنڊي دري ڪيائ پوءِ هڪڙي ننڍڙي ڏاڪڻ
اندر لنگهائي وڌائون، جنهن تي آءُ چڙهي آيس. مٿان
وري هنن مون کي جهاز ۾ آندو، پر آءُ ڏاڍي
ضعيف حال ۾ هوس.

خلاصي سڀ حيران ٿي ويا ۽ هزارين سوال

الهي لاء نه جي ڪا بڙي يا ڪو جهاز ويجهو
هجي نه خلاصي ڄاڻن نه ڪو ڪمجهت انسان هن
پهتي پر پورو ٻيو آهي.

حڪمي ڪري سگهيس تنهن مان ڪو نه نتيجو
نه لکتو، نه ايترو صاف معلوم پئي نٿو ته منهنجي
ڪولي پاڻي جي مٿان هلندي هلي. ڪلاڪ کن
جي اندر پهتي هو ٻيو پاسو جنهن ۾ ڪنڊا پيل
هئا ۽ دريون ڪنهن هون، سو ڪنهن سخت شيءِ
تي وڃي لڳو. مون کي ڏٺو ته اهو ڪو اڪو
آهي، ڇا لاء هو آڇ ڏاڍو ڇاڇولهي ويس. ڪوليءَ
جي ڏک ٿي ٿلهي رسي لڳڻ جهڙو آواز چٽيءَ
طرح ٻڌم ۽ ڪڙي مان لنگهڻ ۽ گسڻ جو آواز به
ڪن ٿي پيو. پوءِ ڏٺو ته ٿوري کان ٿورو ٿي
فوت مٿي درجي بدرجي ڪهي ويس.

تنهن ٿي وري به مون پنهنجو لڪڻ ۽ رومال
ٻاهر ڪڍيو ۽ مدد جي لاءِ ايتريون رڙيون ڪيون
هو آواز ٿي ويهي ڇوڙيو. عذاب ۾ ٿي پيا وڌي
رڙ ٻڌيم، جنهن منهنجي دل ۾ اهڙي عوشي پيدا
ڪئي، جنهن جي فطرت انهن کي خبر هوندي جن
کي اها ٿيندي هوندي پوءِ پنهنجي مٿان ڏاڪو
ٻڌم ۽ ڪنهن ماڻهوءَ ٿيڻ مان الڳ ٿي پويءَ ۾
وڌي سڏ چيو ته ”جڪڙهن ڪو ماڻهو هيٺ

هي رکير نه اجهو ٿو دم ڏيان. اهڙيءَ غمگينيءَ ۽
 لااميديءَ ۾ پيتيءَ جي هن پاسي هڪڙي قسم جي
 گسٽ جهڙو آواز مون کي ٻڌڻ ۾ آيو، جتي پيتي
 جي کٽڻ لاءِ ڪنڊا لڳل هئا. تنهن کانپوءِ سگهوئي
 مون ڄاڻو ته پيتي سمند ڏي ڇڪجيو پئي وڃي.
 رکي رکي هڪڙي قسم جي ڇڪ ٽاٽ مون کي
 معلوم پئي ٿي، جنهن ڪري لهرايون چڙهي منهنجن
 درين جي چوٽين تائين ٿي آيون ۽ آءُ اولڏاهيءَ
 ۾ رهجيو ٿي ويس. انهيءَ ڪري ٿوري چوٽڪاري
 جي اميد منهنجي دل ۾ پيدا ٿي، اگرچ خيال
 ۾ نه ٿي آيو ته ڪيئن اها صورت وٺي سگهندي.

مون همت جهلي پنهنجي هڪڙي ڪرسيءَ
 جو سڪرو يا پيچ کوليو جو هيٺ تر واري تختي
 سان لڳل هو. پوءِ جيڪو ڪسڪندڙ تختو مون
 تازو کوليو هو تنهنجي هيٺان وري اهو سڪرو
 ڏئي پيڙي ڇڏيو. پوءِ ٽپ ڏئي الهيءَ ڪرسيءَ
 تي چڙهيس ۽ ٽنگ کي ويجهو وات رکي
 وڏي آواز سان مدد جي لاءِ رڙيون ڪرڻ
 لڳس. جيڪي ٻوليون اينديون هيون تن سڀني
 ۾ دالهون ڪير. پوءِ جيڪو لڪڻ آءُ ساڻ
 کڻندو هوس تنهنجي ڇهنڀ ۾ رومال ٻڌي
 ٽنگ مان ڪڍي، گهڻا ڀيرا هوا ۾ لوڏڻ لڳس،

مون کي ٺڏهن ۽ اهو خيال آيو ۽ هاڻي ۽ اچي
 ٿو ۽ جو باز منهنجي ٻيٽي کڻي اڏاڻو هو تنهن کي
 ۽ ٿي ٻيا باز ٻنباڻ ٻيا هئا، من جي ڪري لاچار ٿي
 هن مون کي ڪيترائي ڇڏيو ۽ پاڻ پهچي ٻڌو لاءِ
 هنن کي سامهون ٿيو، هو هنن کي شڪار ۾
 حصدار ٿيڻ جي طمع هئي. هي لوهه جا پٽا
 ٻيٽي ۽ هي ٿرون ۾ لڳل هئا سي تمام مصروف هئا،
 انهن جي ڪري ڪرڻ مهل ٻيٽي ۽ جو وڏن ٻورو
 ڇهين آيو ۽ پاڻي ۽ هي مٿان لڳي ٻيٽي ٻوڙ کان
 ٻيٽي ٻيٽي وٺي. الهی جا سڀ سڏا هڪ ٻئي ۾
 چڱا ڪٽل هئا ۽ ڏو ٿر ماد ٿي ٺ ٿي ٿرڻ، پر هڪ
 مٿي اچي سگهيو ٿي، تنهن ڪري منهنجي ڪوئي
 اهڙي مصروف هئي جو تمام ٿورو پاڻي اندر اچي
 ٿي سگهيو. آءٌ مسڪلات سان پنهنجي هنڌ مان
 لڪتس، پر پهرين چٽ جي تختي کي ڪسڪائي
 ڪڍيم، جو هوا جي آڻڻ لاءِ رکيو ويو هو، جيئن
 مٿي ڏڪر ڪيو ويو هو، ۽ نه جيڪر آءٌ گهٽجي
 مري وڃان ها.

الهی مهل ڪٻرو ٺ ٿي گهر ٺ ٻنهنجي ٻياري
 کلم ڊال ڪلچ سان گڏ هجان، جنهن کان ٺار ٿي
 هڪڙو ڪلاڪ مس گذريو هوم. الهی حالت ۾ آءٌ
 چار ڪلاڪ ٺارو پيو هوس. اها اُعبد ۽ خواهش

لڪل هجي ۽ آءُ به به الج ٿلهي نختي جي الدر
بند هوس.

سگهوني ڪيرائين جو آواز ۽ ٿڙڪو زياده ٿيڻ
لڳو ۽ منهنجي پيتي هيٺ مٿي اچلڻ لڳي،
جيئن وڇ واري ڏينهن ڪاٺيءَ تي لڳل نشان
جو تختو ڪندو آهي. مون کي ٻڌڻ ۾ پي آيو
۽ ائين پي چالڻ نه باز ڪي ڪي ڏک به لڳا.
(مون کي ڀڪ آهي نه ائين هوندو جو باز ڪي
منهنجي پيتي ۽ جو ڪڙو جهنب ۾ هو، سو اڏامندي
پيتي ۽ جا ڏک لڳندا هوندس) پوءِ اوچتو مون
ڀاڙ کي هڪڙي منت کان وڌيڪ عرصي تائين
ڪرندو ڏٺو، پر اهڙي تيزي سان جو منهنجو
ساهه ئي گهٽجي ٿي ويو.

ائين ڪندي پيتي ۽ جي پاڻيءَ ۾ ڪرڻ جو
ٽهڪو ٿيو ۽ انهي اهڙو وڏو آواز ڪيو جو لاپاڳرا
نديءَ جي ڪرڻ جي ڪڙڪي کان به واڌو هو.
تنهن کان پوءِ آءُ منت کن تائين نه اونڌاهيءَ ۾ هوس،
۽ پوءِ وري منهنجي پيتي ايترو مٿي چڙهي جو آءُ
درين جي چوٽين تان روشنائي ڏسي سگهيس.
منهنجي بدن ۽ منهنجي سامان ۽ ڪشادو لوهه جو
پتو جو مضبوطيءَ لاءِ چوٽيءَ ۽ تري ۾ چڻ ڪندن
تي لڳل هو، تنهن جي بار کان منهنجي پيتي پاڻيءَ
۾ پنڊج موت هيٺ وڃي پوءِ ٽرڻ لڳي.

ڳولڻ لاءِ هليو ويو. الهی کان اڳي نه مون پنهنجي
 دريءَ مان ڏٺو هوس نه هيڏي هوڏي ڏٺي ڳولي
 هڪڙو به آنا نڪرڻ هي ڦاٽڻ ۾ وڃي لڏا هٿائين.
 پر الهی کي ڄا ڪيو، لوھ هي ڪڙي جيڪا
 منهنجي پٽيءَ کي آساليءَ سان کڻڻ لاءِ اڏي چوڻيءَ
 تي ٻڌل هئي تنهن کي اوچتو ڏاڍي ڇڪ آڻي.
 ڏٺو ته منهنجي پٽي هوا ۾ تمام مٿي ڪٽي وئي
 ۽ پوءِ تمام لڪي اڳتي هلڻ لڳي.

پهرين لوڏو اڏو هو جو آءٌ ڌري گهٽ هٿ
 تان اڇلجي ويو هوس پر پوءِ اهو الس ڏرو ٿيو.
 مون تمام وڏي آواز سان ڪيترائي ڀيرا سڏ ڪيا،
 پر انهن مان ڪي ڪن نه ٿيو. ڏرين مان لھائڻ نه
 به آسمان ۽ ڪڪرن کان سواءِ ٻيو ڪي به ڪن
 ڏٺو. پنهنجي مٿان کنين جي ڦڙڪڻ جهڙو آواز
 ٻڌڻ ۾ آيو ۽ پوءِ پنهنجي غمگين حالت معلوم ٿيڻ
 لڳيم. ڪنهن باز منهنجي پٽيءَ جي ڪڙي
 پنهنجي چنڊ ۾ کڻي هئي ته اها ڪنهن نڪر
 تي پئي، هيئن ڪچڙن کي ڪندا آهن، الهيلاءِ
 ته منهنجو به ڪڍي کائي وڃي. الهی پکيءَ
 کي اهڙي بالڻ ايندي آهي ۽ اهڙي اٽڪل اٿس
 تمام پري پنڌ کان پنهنجو شڪار سهي ڪري
 و آهي. جيتوڻيڪ اهو مون کان نه وڌيڪ

مون ڪوڙ ڪري پاڻڪي زياده بيمار ڪيو ۽ عرض
ڪير نه مونکي موڪل ملي نه سمنڊ جي تازي هوا کان.
هڪڙو ڇوڪر راڻيءَ جو خدمتگار، جو مون کي
گهڻو وڻندو هو ۽ جنهنجي حوالي ڪڏهن ڪڏهن
مونکي ڪري ڇڏيندا هئا، تنهنجي به ٻانهن
گهر ۾. مونکي اها ڳالهه نه ٿي وسري ته گلر ڊال ڪلچ
ڏاڍي ناراضِي سان هاڻو ڪٿي ۽ انهي ڇوڪر کي
منهنجي پوري سنڀال ڪرڻ لاءِ ڀارت ڪيائين.
ساڳئي وقت ۾ زار زار رنائين به، ڇڻ ته ڄاڻ پيو
هوس ته ڇا ٿيڻو آهي.

ڇوڪر مون کي پستيءَ سونڌو ڪڍي سمنڊ جي
ڪناري وارن ٽڪرن ڏي آندو جي محلات کان
اڌ ڪلاڪ کن جي پنڌ تي هئا. مون چيس ته
مون کي هيٺ رکي، پوءِ هڪڙو ڀرڻو ڪڍي مون
ڏاڍي سڪ مان سمنڊ ڏي ٺهاريو. مون پاڻ کي
بلڪل چڱو ڀلو نٿي ڄاڻو، تنهنڪري ڇوڪر کي
چيم ته منهنجي مرضي آهي ته آءٌ پنهنجي هنڌ ۾
وڃي سمهي پوان ته من بهتر ٿيان. ان موجب آءٌ
اندر لنگهي ويس ۽ ڇوڪر دري بند ڪري ڇڏي
ته مٿان مون کي ٿڌ لڳي.

ٽپڪهوئي مونکي بند اچي وئي ۽ آءٌ پانيان ٿو
نه ڇوڪر مون کي ستل ڏسي ڄاڻو ته پيو ڪو خوف
ڪونهي. تنهنڪري ٽڪرن ڏي پکين جي آن

ڪري منهنجي گهڻي تعريف ٿيندي هئي.

باب چوٿون

گليور برادرنگ ننگ چڙي وڃي ٿو

مون کي هاڻي الهي ملڪ ۾ رهڻي ۽ وره ٿي ويا هئا. ٿئي مهيني جي شروعات ۾ بادشاهه ۽ راڻي ملڪ جي ڏکڻ واري ڪناري ڏي ويا. آءُ ۽ گلر ڊال ڪلچ ۽ سندن خدمت ۾ هئاسون. هميشه جي دستور والڪي مون کي پنهنجي سفر واري ٻيٽيءَ ۾ کڻائون، جنهن جو بيان مون ڏنو آهي. اها مڇاري ڪشادي ڪوئي هئي ۽ ٻارنهن فوت ويڪري هئي.

جڏهن پڇاريءَ واري منزل تي پهتاسين تڏهن بادشاهه جي مرضي ٿي ۽ فلفلسٽسڪ جي ويجهو جا محلات آهي تنهن ۾ ڪي ڏينهن گذاري. اهو شهر سمنڊ کان اڙهن الڪريزي مبلن جي اندر آهي. آءُ ۽ گلر ڊال ڪلچ پئي ٽڪهي ٻيا هئاسين. مون کي ٿورو زڪام ۽ ٿي پيو هو ۽ هو ۽ ويڇاري ۽ اهڙي سمار هئي جو وڃي پنهنجي ڪوليءَ ۾ پئي. منهنجي دل ٿي ۽ آءُ سمنڊ ڏسان، جو جالم ٿي ۽ جيڪڏهن کي چونڪارو ملندو ۽ انهيءَ ٿان ئي ملندو.

مکين جو ڏاڍو آزار ٿيندو آهي. هر هڪ
 مک چنڊول جيڏي ٿيندي آهي. آءٌ مالي کانڙ
 وهندو هوس ته مون کي بي آرام ڪنديون
 هيون، جو منهنجن ڪنن وٽ هميشه پيون ٻيون
 پون ڪنديون هيون. ڪڏهن ته اچي منهنجي لڪ
 ۽ پيشاني تي وهنديون هيون ۽ ڏنگ هڻنديون
 هيون ۽ منجهان ڪني بانس ايندي هئي. علم
 جيواناٽ جا عالم جو چوڻدا آهن ته مکين جي پيون
 هر هڪڙي قسم جي لڳ لڳ واري پڻ ٿيندڙ
 شيءِ ٿيندي آهي جنهن جي وسيلي هو ٻين سان
 اولڏيون ڇٽ ٿي هلنديون آهن، سا شيءِ مون کي
 آسانيءَ سان معلوم ٿي سگهندي هئي.

جي جيڪون هي واٽ ۾ هوندا آهن.

هڪڙي ڏينهن، ماڻيءَ مهل، هي خراب بندرو
 مينهنجي ڪجهه چوڻ تي اڇڙو هڻي ٿيو جو راڻيءَ
 جي ڪريءَ تي چڙهي، جيئن آءٌ ويٺو هوس
 کين مون کي ڪمر کان کڻي ڪنهن ڊپ کان
 سواءِ، مٿي جي چاڏي جي وڏي پيالي ۾ کڻي
 اڇڙاءُ ۽ پوءِ اُٺي پڳو. آءٌ سڄوئي مٿي ۾ ٻڏي
 ويس ۽ جي ٿري نه ڄاڻندو هجان ها ته اڃا
 ڪهڙو حال ٿير ها. پر مينهنجي ننڍڙي ڌاڻي
 مينهنجي واهر ٿاء ڏوڙي اُٺي ۽ مون کي ڪڍي
 باهو ڪيائين. انهيءَ وچ ۾ سر ڪن مٿي جو مينهنجي
 ٻيٽ ۾ هليو ويو.

مون کي کڻي وڃي هنڌ ۾ سمجهايو. ٻيو
 ڪو نشان مون کي ڪو نه ڏنو، وڳو ڪهڙا خراب
 ٿيو. بندري کي خوب ڇهڪ لڳا ۽ وڌيڪ بڙا
 اها مليس جو هنهن مٿي جي پيالي ۾ مون کي
 اڇڙايو هئائين سو وڏو ڪري ٻياريائون ۽ اڳتي
 لاءِ راڻيءَ اصلي منهن لاهي ڇڏيس.

اڪثر راڻي مون کي هٿائيندي هئي ته ڏٺاڻ.
 مون ڏٺاڻ ٻڌندي هئي ته ”نهنجي ملڪ جا ماڻهو
 به تو جهڙا ڏٺا آهن ڪيئن؟“ انهي جو سبب
 هي هو، انهي ملڪ ۾ آڙءُ جي ڏينهن ۾

۽ اميرن کي مون تي ايندي هئي.

تڏهن به مون کي پاڻ تي ضرور ڪل ايندي هئي. جڏهن راڻي مون کي پنهنجي هٿ تي رکي آڙي وٺ آڻيندي هئي، جنهن ۾ اسان ٻنهي جون شڪليون سچيون ساريون گڏ ڏسڻ ۾ اينديون هيون. انهي مهل ٻنهي جي مقابلي ڪرڻ تي ڏاڍي ڪل ايندي هئي. آءٌ پاڻ کي پنهنجي سڄي پڇي قد کان به ننڍو پيو ڄاڻندو هوس.

راڻيءَ وٽ جو هڪڙو بندرو ماڻهو هوندو هو تنهن کي ڏسي مون کي ڏاڍي چڙ ۽ بيزاري لڳندي هئي. انهي ملڪ ۾ هو تمام ننڍي قد جو هو، ڇا لاءِ جو هو پورا ٿيه فرٽ به قد ۾ نه هوندو هو. سو پاڻ کان به ٻيو تمام ننڍو ماڻهو ڏسي هميشه بيٺيا ۽ مغرور ٿي ويندو هو ۽ راڻيءَ جي جاءِ جي دالان ۾ جتي آءٌ درٻار جي اميرن ۽ سندن زالن سان بيٺو ڳالهائيندو هوس اٿان لنگهندي هو ڏاڍي آڪڙ مان لنگهي ويندو هو ۽ اڪثر منهنجي ننڍي قد تي ٽوڪ ۽ ٽٽولي ڪرڻ کان ڪين گسندو هو. اهو وڻر آءٌ هن کان رڳو هن طرح وٺي سگهندو هوس جو هن کي اڍو ڪري سڏيندو هوس ۽ چونڊو هوسانس ته اچي مون سان مله وڙهه. ۽ ٻيا به اهڙا لفظ ڳالهائيندو هوسانس جهڙا اڪثر محلات

نه وڏيون ٻارهن پينس واريون ڊبل روٽيون
ٿينديون آهن.

هوءَ هڪڙي سولي پٺاڻي مان هڪڙي شاهيءَ
سان موچاري بسبب حيترو پاڻي يا شراب پي
ويندي هئي. هجڻون چريون ڏانتي کان بيهڻون
وڏيون هونديون هيون، جن ۾ ڏانٽا ڳن لي
سدوان ڪري رکيا ويا آهن. جهٽيا ۽ ڪاٺا ۽ ٻيا
کاٺا جا ارڙار ٻه اٺڙائي وڏا هوندا هئا. مولڪي
ياد آهي ته هڪڙي پيري ڳلم ڊال ڪلچ مولڪي
کڻي هلي شاهي محتات جون ڪي کاڌي جون
مزون ڏيکاريون هيون. اتي ڏهه ٻارهن وڏيون
چريون ۽ ڪاٺا گڏ مٿي ڪيل ڏسي آءٌ ڊجي
ويس ۽ جالم ته هڙو خوفناڪ ڏيک مون اڳي
ڪڏهن ڪو نه ڏٺو آهي.

گهڻن مهينن تائين انهن ماڻهن جي ڏيک ڏسڻ
۽ اولس ٻڌڻ ۽ سڳا شي تمام وڏي ڏسڻ لي هري
وڃڻ کان پوءِ جهڪو خوف بڻيندي مولڪي ٿيندو هو
سولهي وڃي. انهيءَ وقت جيڪڏهن آءٌ اٽڪلڻ جي
ڪن لارڻن ۽ ليدين کي تمام عمدن ۽ عيد جهڙن
ڪهڙن ۾ بادشاهه جي درٻارين وانگي بيهندو ۽
جهڪندو ۽ ڳالهائيندو ڏسان ها ته بيشڪ انهن لي
اهڙي ڪل اچي ها جهڙي هتي جي بادشاهه

رڪابيون منهنجي ننڍڙي دائي هڪڙي چانديءَ جي پيتيءَ ۾ بند ڪري کيسي ۾ وجهي ڇڏيندي هئي ۽ جڏهن مانيءَ جي مهل مون کي انهيءَ گهرج ٿيندي هئي تڏهن هو پاڻ اهي صفا ڪري مون کي ڏيندي هئي.

پوءِ به ڪو ماڻهو سواءِ ٻن شهزادين جي، راڻيءَ سان گڏ ماني کائيندو هو. وڏي شهزادي سورهن ورهين جي هئي ۽ ننڍيءَ جي ڄمار تڏهن تيرنهن ورهيه ۽ هڪ مهينو هئي. راڻي صاحب منهنجي هڪڙي رڪابيءَ تي گوشت جو ٽڪر رکندي هئي، انهيءَ آءُ ڏرو پنهنجي لاءِ وڃي وٺندو هوس ۽ هوءُ مون کي کائيندو ڏسي خوش ٿيندي هئي ڇا لاءِ جو جيتوڻيڪ راڻيءَ جو هاضمو ضعيف هوندو هو ته به هڪڙي گرهه ۾ ايترو طعام کڻندي هئي جيترو انگلنڊ جا ٻارنهن زميندار هڪڙي وقت تي کائي سگهن. اهو حال ڏسي پهرين ته ڳچ وقت تائين مون کي نفرت ايندي هئي، جو هو رڌل ڇنڊول پڪيءَ جي سڄي ڪنڀڙائي هڏن سڙي ڏندن ۾ چٻاڙي کائي ويندي هئي، جيتوڻيڪ اهو پڪي اسانجي وڏي ٽرڪي يا فيل مرغ کان نو دفعا وڏو هوندو هو ۽ مانيءَ جو ٽڪر، جو وات ۾ وجهندي هئي سوئي. ايڏو هو جيڏيون

مون کي الهی ڪوٺي ۽ سميت گاڏي ۽ ۾ کڻن لڏهن
متان مون کي گهڻو لوڏو يا ڏڪو اچي.

مون خواهش ڏيکاري ۾ منهنجي در کي ڪلف
ڏيئي ڇڏي متان ڪوٽا اندر لنگهي اچن. اوهار
ڪارپگر گهڻن مٿن هڻڻ کان پوءِ هڪڙو اهڙو تمام
ليڏڙو ڪلف جوڙيو، جنهن جهڙو اڳي ڪڏهن
جنس ۾ ڏٺو هو، پر مون انگلنڊ ۾ الهی کان وڏو
ڪلف هڪڙي سکر ماڻهوءَ جي گهر جي ٻاهرئين
در کي ڏنل ڏٺو آهي. مون ڪوشش ڪري
ڪنجي پهندي ڪسي ۾ وڃي ۾ متان ڳلم ڊال ڪلچ
اها وڃائي ڇڏي.

راڻي ۽ کي منهنجي صحت ۾ اهڙي وڏي ويڙهي جو
مون کان سواءِ هوءَ مائي ۾ کائيندي هئي. جنهن ميز
تي هوءَ مائي کائيندي هئي تنهن جي مٿان سندس
لوڪ وٽ، منهنجي ميز ۽ ڪوسي رکڻ ۾ ايندي
هئي. ڳلم ڊال ڪلچ منهنجي ميز جي ويجهو هڪڙي
ستول تي منهنجي سيال ۽ مدد لاءِ پهندي هئي.
منهنجون سڀ رڪابون ۽ ڊاڪون ۽ ٻيون ضروري
شون چالديءَ جون تيار ڪيون ويون هيون، جي
راڻيءَ جي سامان جي مقابلي ۾ اهڙيون هيون،
جهڙيون ٻارن جي راند لاءِ لڏن ۾ گڏين جي
راندبگن جي دڪان ۾ ڏسيون آهن. اهي

ٻئي اندر هڪڙي ڪاٺ جي ڪوئي ٺاهي جا
 سورنهن فوٽ چورس هئي ۽ ٻارنهن فوٽ مٿي
 هئي. در ۽ دريون ٻه هيس ۽ ٻه لنڊڙيون ڪوئيون
 به منجهس هيون، وهنجڻ ۽ جاءِ ضرور جي ڪم
 لاءِ جيئن لنڊن ۾ سمهڻ جي ڪوئيءَ جو بندوبست
 ٿيندو آهي. ڇت وارو تختو اهڙو هو جو مٿي
 ڪچي به سگهيو ٿي ۽ وري لهي به سگهيو ٿي.
 انهي لاءِ هن کي ٻه نرماد پيل هئا. انهي ڪلنڊڙ
 ڇت جي وسيلي راڻيءَ جو خانا سان ٺهيل اڪيل
 هنڌ انهي ۾ لنگهائي رکي سگهيو ٿي. ۽ گلر ٻال ڪلچ
 اهو هنڌ ڏهاڙي ٻاهر ڪڍي هوا ۾ رکي، وري
 ٺاهي تيار ڪري رات جو اندر رکي منهنجي مٿان
 ڇت کي ڪلف ڏيئي ڇڏيندي هئي.

هڪڙو هوشيار ڪاريگر، جو عجيب غريب
 لنڊڙين شين ٺاهڻ لاءِ مشهور هو، تنهن ڏٺو
 ٿيو ته منهنجي لاءِ ٻه ڪورسيون عاج جهڙي
 جي پٽن ۽ چواڪن سان ۽ ٻه ميزون شين
 لاءِ هڪڙي خاني سان جوڙي تيار ڪندو.
 ۽ کي سڀني پاسن کان گاديون هڻي ويا. ڇت
 ي فرش تي ٻه گاديون لڳائي ڇڏيائون ته
 جيڪي ماڻهو مؤلڪي ڪنن جي غفلت ڪري
 ان هٿن مان اتفاق سان ڪري پوان يا جڏهن

ڪيڏي وڌائين. انهي جو عبوضو هنڪي ملي چڪو آهي
 جو هن مولڪي اڌ بادشاهت ۾ ماڻهن کي ڏيکاري
 فائدو ڪيڏو ۽ پڇاڙي ۾ مولڪي جڳي ملهه ٿي وڪڻي
 ڇڏيائين. ”راڻيءَ جي اڳيان حڪا نٿو مون هڪي
 هڪي ڪئي تنهنجو مختصر مطلب اهو هو.

راڻيءَ مولڪي ڳالهائڻ ۾ مسئلا هٿ ڇڏي
 مڃرائي ڏني ۽ الصاف مڃيائين ۽ ههڙي ننڍڙي
 جالور ۾ هيٿو عقل ۽ هوش ڏسي حيران ٿي.
 هو مولڪي هٿ ۾ کڻي بادشاهه وٽ وٺي، جو
 انهي وقت پنهنجي ڪمري ۾ هو. بادشاهه پريدي
 منهنجي شڪل پوري طرح نه ڏٺي تنهنڪري
 البت رنج مان راڻيءَ کان پڇيائين ته ”ڪڏهن
 کان توکي هڪڙو سرڪڪو ايترو وڻڻ لڳو آهي؟“
 پاڻجي ٿو نه هن مولڪي انهي نالي وارو ننڍڙو
 جالور سمجهيو، هو آءُ راڻيءَ جي لڙڪيءَ ٿي اولڏو
 ٿيو ٻيو هوس. پر جڏهن هن منهنجو ڳالهائڻ ٻڌو
 ۽ ڏٺائين ته حڪي جوان ٿو سو پورو ۽ سمجهه
 جهڙو آهي تڏهن عجب لڳس ۽ راڻيءَ کي ڀارو
 ڪيائين ته انهي جي جڳي سنڀال ڪهڻين.

راڻيءَ پنهنجي والدي کي حڪم ڏنو ته هڪڙي
 اهڙي ڀيتي لاهي جا منهنجي لاءِ جڳي سمهڻ هي جاء
 انهي ڪارڻيڪ منهنجي ڏس پٺيان ٿي هڻن

ٻوٽ مون راڻيءَ کي عرض ڪيو ته ”هاڻ جڏهن آءٌ حضور جو غلام ۽ خسيس ٻانهو آهيان تڏهن مهر ٻائي سان منهنجو هي عرض قبول ٿئي ته گلر ٻال ڪلچ جنهن مون کي هيستائين ڏاڍي سنڀال سان پاليو آهي ۽ اهو ڪم هو چڱي طرح سمجهي ٿي، سا حضور پنهنجي نوڪريءَ ۾ رکي ۽ مون کي سنڀاليندي ۽ سيڪاريندي رهي.“

راڻي صاحب منهنجو عرض قبول ڪيو ۽ آسانيءَ سان زميندار کي قبول ڪرايائين، جو پاڻ خوش ٿيو ته سندس ڌيءُ کي محلات ۾ نوڪري ملي ۽ ويچاري چوڪري پاڻ ته خوشيءَ کان ڪپڙن ۾ نه ٿي ماري. منهنجو اڳوڻو ڌڻي مون کان موڪلائي هليو ويو ۽ چوندو ويو ته ”مون توکي چڱي نوڪريءَ ۾ ڇڏيو آهي.“ مون ڪا به ورندي ڪانه ڏني، رڳو ڪنڌ جهڪائي سلام ڪيو مانس.

راڻيءَ منهنجو نارا ضرور معلوم ڪري ورتو ۽ جڏهن زميندار جاءِ مان نڪري ويو تڏهن مون کان انهيءَ جو سبب پڇيائين. مون دل جهلي چيو ته ”هن منهنجي اڳوڻي ڌڻيءَ مون سان جيڪو احسان ڪيو آهي سو فقط اهو ته جنهن ويچاري مسڪين مخلوق کي اوچتو ٻنيءَ ۾ لڌائين تنهن کي ماري هنجو مڃڻو.“

چيڪ کي ڪٿي پاڪر وڌو ۽ الهی جي چوٽي ڏاڍي
ادب سان رات ئي رکي. هن مون کان پنهنجي
ملڪ بابت ۽ مسافرن بابت هيڏي هوڏي جا
سوال پڇيا جي مون چئي طرح ۽ مختصر لفظن
۾ ڏنا.

هن مون کان پڇيو ته ”تون بادشاهه جي درٻار
۾ رهڻ لاءِ راضي آهين؟“ مون ڪنڌ جهڪائي
مٿي جي ٽٽي تي رکيو ۽ پيار سان ورتي ڏٺو
ته ”آءٌ پنهنجي ڏٺي جو علام آهيان. پر جي آءٌ
پنهنجي وس هٿان نه جيڪر پنهنجي سڄي عمر
حضور جي نوڪريءَ ۾ گذاريان ۽ الهی کي پنهنجو
فخر سمجهان.“ تنهن تي راڻيءَ پنهنجي ڏٺي کان
پڇيو ته ”تون هن کي چڱي ملهه ٿي وڪڻين؟“
پنهنجي ڏٺي کي نه اڳيئي ٻڌو هو ته هي مهينو
نه جيئرو نه رهندو. سو پنهنجي وڪڻڻ لاءِ هڪدم
ٿيڻ ٿيو ۽ هزار سوليون مهورون گهريائون. اهي آئي
جو آئي هڪي مليون. هر هڪ مهور قد ۾ آڻڻ سڙڻ
مانڊورن يا ٻورڻوڳال جي سولن سڪن جهڙي
هئي. پر الهی ملڪ ۾ يورپ جي سڀني شين جي
سراسري جي نظر تي هنن ۾ سون جي زياده
قيمتي هئڻ جي نظر تي اها وڏي انگنڊ ۾ هزار
گنين جي قيمت جييتري مس هئي.

ٻوڙ مون راڻيءَ کي عرض ڪيو ته ”هاڻ جڏهن آءٌ حضور جو غلام ۽ خسيس ٻانهو آهيان تڏهن مهر ٻانءِ سان منهنجو هي عرض قبول ٿئي ته گلر ٻال ڪلچ جنهن مون کي هيستائين ڏاڍي سنڀال سان پاليو آهي ۽ اهو ڪم هو چڱي طرح سمجهي ٿي، سا حضور پنهنجي نوڪريءَ ۾ رکي ۽ مون کي سنڀاليندي ۽ سيڪاريندي رهي.“

راڻي صاحب منهنجو عرض قبول ڪيو ۽ آسانيءَ سان زميندار کي قبول ڪرايائين، جو پاڻ خوش ٿيو ته سندس ڌيءُ کي محلات ۾ نوڪري ملي ۽ ويچاري چوڪري پاڻ ته خوشيءَ کان ڪپڙن ۾ نه ٿي ماري. منهنجو اڳوڻو ڌڻي مون کان موڪلائي هليو ويو ۽ چوندو ويو ته ”مون توکي چڱي نوڪريءَ ۾ ڇڏيو آهي.“ مون ڪا به ورندي ڪانه ڏيس، رڳو ڪنڌ جهڪائي سلام ڪيو مانس.

راڻيءَ منهنجو ناراضيو معلوم ڪري ورتو ۽ جڏهن زميندار جاءِ مان نڪري ويو تڏهن مون کان انهيءَ جو سبب پڇيائين. مون دل جهلي چيو ته ”هن منهنجي اڳوڻي ڌڻيءَ مون سان جيڪو احسان ڪيو آهي سو فقط اهو ته جنهن ويچاري مسڪين مخلوق کي اوچتو ٻنيءَ ۾ لڌائين تنهن کي ماري هنجو مڇڙو

چيچ کي ڪٿي پاڪر وڌو ۽ انهي جي چوڻي ڏاڍي
ادب سان واپس لي ورتو. هن مون کان پنهنجي
ملڪ بابت ۽ مسافرن بابت هيڏي هوڏي جا
سوال پڇيا جي مون چئي طرح ۽ مختصر لفظن
۾ ڏنا.

هن مون کان پڇيو ته ”تون بادشاه جي درٻار
۾ رهڻ لاءِ راضي آهين؟“ مون ڪنڊ جهڪائي
ميز جي تختي تي رکيو ۽ ٻاڙ سان ورلدي ڏسڻ
نه ”آءٌ پنهنجي ڏٺي جو علام آهيان. پر هي آءٌ
پنهنجي وس هٿان نه جيڪو پنهنجي سڄي عمر
حضور جي نوڪريءَ ۾ گذاريان ۽ انهي کي پنهنجو
فخر سمجهان.“ تنهن تي راڻيءَ پنهنجي ڏٺي کان
پڇيو ته ”تون هن کي چڱي ملهه تي وڪڻين؟“
منهنجي ڏٺي کي نه اڳيئي ڏپ هوندو هي مهينو
نه جيئرو نه رهندو سو منهنجي وڪڻڻ لاءِ هڪدم
ٻار ٿيو ۽ هزار سونون مهرون گهرياءُ. اهي آلي
جو آلي هڪي مليون. هر هڪ مهر قد ۾ آڻڻ سون
مانڊون يا پورٽوگال جي سون سڪن جيڙي
هئي. پر انهي ملڪ ۾ يورپ جي سڀني شين جي
آسري جي لٽ تي هنن ۾ سون جي زياده
”جي لٽ تي اها رقم انگلند ۾ هزار
ليمٽ جي پوري مس هئي.“

هفتن ۾ منهنجي ندرستي ۾ گهڻي ڦير گهير پئجي وئي. منهنجي ڏٺي کي جيئن مون منجهان زياده لغو ٿيندو ويو تيئن وڌيڪ ڪڍڻ جو حرص ٿي ٿيس. آءٌ ماني کائي نه ٿي سگهيس ۽ انهنڪري ڳري ڪندا ٿي ويس. جڏهن زميندار اهو حال ڏٺو ۽ ڊپ ٿيس ته مٿان هي جلد مري وڃي، تڏهن هن ارادو ڪيو ته جيترو وڌيڪ فائدو مون منجهان ڪڍي سگهي، اوترو ڪڍي وٺي. الهيءَ طرح هن پنهنجي منهن پي خيال ڪيا ۽ پور پڇايا ته شاهي دربار مان هڪڙو عهديدار اچي اڪتو ۽ منهنجي ڏٺي کي منهنجي نالي حڪم ڏٺا ته رائي ۽ سندس ٻين خدمتگار زالن کي تماشو ڏيکارڻ جي لاءِ هڪدم هن کي ڪڍي هل.

انهن زالن مان ڪي - مون کي اڳيئي ڏسي ويون هيون ۽ تن وڃي منهنجي خوبصورتي ۽ هلت چلت ۽ هوشيارِي جي نسبت ۾ عجيب غريب ڳالهائون ڪيون هيون. رائي ۽ سندس خدمتگاريون منهنجا ڪم ڏسي نهايت خوش ٿيون. مون گوڏن پڙ ويهي عرض ڪيو ته مونکي رائيءَ جي پير چمڻ جي موڪل ملي. پر رائيءَ مهر بالي ڪري پنهنجي چيچ مون ڏي ڪڍي ۽ مون کي ٽي ميز تي رکيائون. مون ٻنهي هٿن سان الهيءَ

شهر ۾ پيتاسين. منهنجي ڏٺي شهر هي مڪي.
 نهنجي ۾ هڪڙي جاء پاڙي لي ورتي. ها شاهي
 جڳهه کان پري و هئي ۽ دستور موجب عام
 اشتهوار ٻڌرا ڪرائين هن ۾ منهنجي شڪل شاهت
 ۽ هنن جو مشعل بيان ڏنائين. هڪڙي وڏي
 جاء هن چئي هنن وٽن هيڏي وڪري ڪرائي
 ڪيائ. هڪڙي وڏي ميز سڌ فرت ڪشادي
 موجود ڪيائ. هنن لي مولڪي لماشو ڪرڻو هو.
 ڪناري کان آئي فرت اندر ۽ آئي فرت مٿي چوڌاري
 اوت ٻڌائي ڇڏيائين ته مٿان ڪري پوان. هر روز
 مولڪي ڏي پيرا ماڻهن جي اڳيان پيش لي ڪيائون،
 هنن ڪري ماڻهو ڏاڍا خوش ۽ حيران ٿي ٿيا.
 آءُ هاڻي موهاري نولي ٻالائي ويندو هوس ۽
 هڪي مولڪي ڇوڏا هئا سو بلڪل جڳيء طرح
 سمجهي ويندو هوس. تنهن کان سواء مون هندي
 الڻ بي به ياد ڪري ڇڏي هئي ۽ ڪوشش ڪري
 ڪنهن عملي جي سمجهائي نه ڏيئي ويندو هوس.

باب نئون

گليور بادشاهه جي درٻار ۾ وڃي ٿو
 ڏهاڙي محنت ۽ هلاڪي ڪرڻ ڪري ٿوري

انهي بادشاهت جي وچ ڌاري هو ۽ اسان جي گهر کان اٽڪل ٽي هزار ميل پري هو. منهنجي ڏٺي پنهنجي ڌيءُ گلم ڊال ڪلچ کي پنهنجي پٺيان ڪٽي ڇاڙهيو ۽ هو مون کي پيٽي ۾ بند ڪري ۽ پيٽي پنهنجي چيلھ سان ٻڏي اڳيان جهوليءَ ۾ رکي اٿي هلي.

منهنجي ڏٺيءَ جي مرضي هئي ته رستي تي يا رستي کان پنجاهه يا سؤ ميلن جي اندر جيڪي به شهر هجن، يا جيڪو ڳوٺ هجي يا ڪنهن سکر ماڻهو جو گهر هجي جتي پيسي پيدا ٿيڻ جو امڪان هجي اتي منهنجو تماشو ڏيکاريندو هلي. اسين هلاڪيون هلاڪيون منزلون ڪندا وياسين. ڏينهن ۾ بستر، اسي ميلن کان وڌيڪ پنڌ ٿئي ڪيوسين، ڇا لاءِ جو گلم ڊال ڪلچ منهنجي سک جي لاءِ دانهن ڪٽي ته گهوڙي جي سواري کيس ٽڪايو ٿي وجهي. منهنجي چوڻ تي هن ڪڏهن ڪڏهن مون کي پيٽي مان ٻاهر به ڪڍيو ٿي ته هرا کان ۽ ملڪ ڏسان، پر هميشه رسو پاڻ وٽ قابو ٿي رکيائين. رستي ۾ اسان کي ڏهه هفتا لڳي ويا ۽ ارڙهن وڏن شهرن ۾ ۽ ڪيترن ٻين ڳوٺن ۽ خالگي ڪٽنبن جي گهرن ۾ منهنجو تماشو ڏيکارايائون.

آڪٽوبر جي ۲۶ تاريخ اسين تخت ڏاهه واري

کي خوب مار ڏٺائون ۽ جاء مان هڪالي ڪڍي
جڏائون.

منهنجي ڏٺي ۽ عام شهر ڪو نه وري ايندڙ
شي ميلي تي مولڪي ڏيکاريندو. اهي وچر هن
منهنجي ڪٽا لاءِ ٻيو بندوبست ڪيو، جو ڏاندي
هي نظر تي هن موشيءَ سان ڪيو. پهرين ئي مسافريءَ
ڪري ۽ ان ڪلاڪ ساندهه گماشي ڪرڻ ڪري
آءُ اڇرو ٽڪڙي پيس جو پنهنجن ٽنگن تي پيهي پا
ڪو اکر ڳالهائي ڪئي سگهيس. تن ڏينهن کان پوءِ
مس آءُ سامهه ۾ آيس. پر گهر ۾ نه ماڻهن مولڪي
آرام وٺڻ نه ئي ڏٺو ڇا لاءِ هو آس پاس سڙ ڪن
ملن هي اندر ڪيترائي سکر ماڻهو خود منهنجي
ڏٺي هي گهر منجهه منهنجي ڏسڻ لاءِ آيا.

منهنجي ڏٺي ڏٺو نه منهنجي ڪري هن کي
گهڻو فائدو ٿيو آهي، تنهن ڪري هن ارادو ڪيو
نه ملڪ هي وڏن وڏن شهرن ۾ مولڪي کڻي وڃي.
انهيءَ ارادي سان وڏي ۽ مسافريءَ جي لاءِ سڀ
ضروري شين موجود ڪري ۽ گهر جي ڪم
ڪارين جو بندوبست ڪري هن زال کان موڪلايو
۽ سنه ۱۷۰۳ جي آگسٽ مهيني جي ۱۷ تاريخ
يعني منهنجي اچڻ کان اٽڪل ۱۰ مهينا پوءِ اسين
گاديءَ جي هنڌ واري شهر ڏي روانا ٿياسين جو

ترار ڪڍي ٿي هوا ۾ لوڙير، جيئن انگلند ۾ پلٽي ڪرڻ وارا ڪندا آهن.

منهنجي دائي موني ڪڪ جو ٽڪر ڏنو جو مون ڀالو ڪري ڪم آندو ۽ انهي سان راند ڪري ڏيکاريم، جا مون ننڍي هوندي سڳي هئي. انهي ڏينهن ماڻهن جي ٻارهن دفن موني اچي ڏنو ۽ اوتراڻي دفن ٿيون ڪي ساڳيا ئي ڪم وري وري ڪرڻا پيا. انهيڪري آءُ ڏاڍو بيزار ٿيس ۽ اڪجي پيس. جن ماڻهن موني ڏنو هو تن اهڙن عجيب غريب ڳالهين وڃي ٻين سان ڪيون جو ماڻهن ڌر ڀڄي به اندر اچڻ ٿي گهريو.

منهنجي ڏيئي پنهنجي فائدي لاءِ، منهنجي دائي کانسواءِ ٻئي ڪنهن کي نه ٿي ڇڏيو ته مون کي هٿ لائي ۽ منهنجي چوڌاري ميز تي ٿوري پنڌ تي بينچ رکي ويا ته متان ڪو هٿ ڊگهيري موني وٺي يا ڪو ٻيو نقصان پهچائي. انهي هوندي !

هڪڙي ڪمبخت اسڪول جي چوڪر هڪڙي سوپاري منهنجي مٿي تي اچلائي هڻي جا ذري گهٽ موني لڳي هئي. اها اهڙي زور سان آئي جو جي لڳي ها ته منهنجو ميجالوئي ڪڍي رکي ها ڇا لاءِ جو اها ايڏي وڏي هئي جيڏو ننڍو ڪڍو ٿئي. پر آءُ ڏاڍو خوش ٿيس جو انهيءَ بدعش

۱. کين آهي ۽ ڪي لفظ ڳالهائي ٿا ۽ سو ٻن مڙي
 جهڙا ٺٽ ڪري سگهي ٿو. سڀائڪنڪ الهيءَ ملڪ ۾
 هڪڙو خوصورت جانور آهي جو اٽڪل ٻه فوٽ
 قد ۾ آهي ۽ ٻه جا سڀ اعضا ماڻهوءَ جهڙا ٿا ٿينس.
 سراءِ ۾ حبڪا وڏي جاءِ هئي تنهن ۾ مولڪي
 کڻي هڪڙي مڙ تي رکيائون. اها مڙ اٽڪل
 ٽي سؤ فوٽ چورس هئي. منهنجي ننڍڙي ڏاڏي
 مڙ جي پاسي ۾ هڪڙي ستول يا صندلي تي
 چڙهي نهجي رهي، انهي لاءِ ته منهنجي سنڀال
 ڪري ۽ مولڪي سمجهائي ته ڇا ڪريان. منهنجي
 ڏاڏيءَ گوڙ بند ڪرڻ لاءِ ڪم ڏاڍو ٿي ٻڌي ٻڌي
 ۾ لڳل نه. ماڻهو منهنجي ڏسڻ لاءِ اچن. چوڪريءَ
 جي چوڻ پٺيان آءٌ مير ٿي هلين ٿي. هن مولڪان
 ڪي سوال ٿي پڇيا، اهڙن لفظن ۾ جي هن ڄاڻا
 ٿي ته منهنجي سمجهه ۾ ايندا ۽ مون انهن جا تمام
 وڏي آواز سان جواب ڏنا ٿي.

آءٌ ڪيترائي ڀيرا ماڻهن ڏي منهن ڪري ٿي
 ايندس، هنن کي سلام ٿي ڪيم، چيو مان ٿي ته
 ”ڀلي ڪري آيو“ ۽ ٻيو ڪي مولڪي سڪرو ۽ ٽائون
 سو ٿي چيم. کلم ڊال ڪلج مولڪي هڪڙو انگلشمان
 پاڻي ٻڻ لاءِ ٻڌايو ڪري ڏاڍو سو سو ڪڍي پاڻي
 سان ٻار ۽ ماڻهن کي دعا ڪري اهو ٿي پيٽم. ٻه-ٽي

۽ انهي آميد مونکي اصل نه ڇڏيو.

منهنجو ڏڻي پنهنجي دوست جي چڻي لڳي،
ميلي واري ڏينهن، هڪڙي پيتي ۾ بند ڪري
پاسي واري شهر ۾ کڻي هليو ۽ پنهنجي پٺيان پنهنجي
ڌيءَ به ڇاڙهي هليو، ڇا منهنجي دائي هئي. پيتي
چوڌاري بند هئي، منجهس فقط ڪي ٿورا سوراخ
هئا. ڇوڪريءَ ايتري به خبرداري ڪئي هئي
جو پنهنجي رضائي اندر لنگهائي ڇڏي هئائين ته
انهي تي آءٌ ستو پيو هجان.

انهي هوندي به انهي مسافريءَ ۾ مونکي
ڏاڍا لوڏا آيا ۽ تڪليف ڏسي، جيتوڻيڪ وقت
نقطو اڌ ڪلاڪ لڳو، ڇا لاءِ جو گهوڙي جو هر هڪ
قدم اٽڪل چاليهه فوٽ هو ۽ اهڙو ٽڪڙو ٿي ها
جهڙو ڪو جهاز وڏي طوفان ۾ هيٺ مٿي ٿيندو
آهي، پاڻ انهي کان زياده جلد جلد اهڙو لوڏو ٿي
آيو. منهنجو ڏڻي پهرين هڪڙي مهمانسرا ۾ لٿو،
جتي هو هميشه ايندڙ هو.

سراءِ جي مالڪ سان ٿورو وقت صلاح ڪري ۽
ضروري تياري ڪري هن هڪڙو پڙهي ڏيڻ وارو
هٿ ڪيو ۽ انهيڪي حڪم ڏنائين ته شهر ۾ پترو
ڪرائي ته وڏي باز جي نشان واري سراءِ ۾ هڪڙو
عجيب جانور ڏسي سگهجي ٿو جو سڀلڪنڪ جيڏو

ڪيائون. ڊپ جي ڪري مون ڀايو ته مون هنن
 جي ٻولي سمجهي هئي. پر پتي ڏيڻهن منهنجي
 لپڙي دائي ڪلر ڊال ڪلج مولڪي سڄي ڳالهه
 ٻڌائي، ڇا هن اٽڪل ڪري پنهنجي ماءُ کان ٻڌي
 هئي. ويڙهيءَ مولڪي ڪٿي پنهنجي چاليءَ تي
 رکيو ۽ سرم ۽ ڏک کان روئڻ لڳي. هڪي اهو
 ڊپ هو ته عام خلق مولڪي چئي ماري ويهندي
 يا هٿن ۾ ڪٿي ڪو عضوو ٻڌي ويهندي.

هڪي اها خبر هئي ته آءٌ طبيعت جي، ڪري
 لڄارو آهيان ۽ پنهنجي عزت آرو جي مولڪي
 ڳهٽي ڳهٽي ٿي رهي ۽ تنهنڪري پيسن جي لاءِ
 خيس ماڻهن جي اڳيان لاشي جي واسطي رکڻ
 مولڪي پسند نه ايندو. هن چيو ته ”منهنجي ماءُ
 ۽ پيءُ انجام ڪيو آهي ته هي لپڙو ماڻهو تنهنجو
 آهي. پر هاڻ آءٌ ڏسان ٿي ته جيئن پر سال مونسان
 لڳي ڪئي هئائون تيئن هيل به ڪرڻ ٿا ٿورن.
 پر سال انجام ڪيائون ته ڪڙو جيلو لوڪي ڏينداسين،
 پر جڏهن اهو مڇي ٿلهو ٿيو تڏهن قاصاتيءَ کي
 رڪڻي ڏيئي ڇڏيائون.“

پنهنجي لاءِ آءٌ ڪو سان ٿو ڄوان ته منهنجي
 دٻي، کي ڳهٽي هئي پر مولڪي ڪالهه هئي. مولڪي
 ڪي اميد هئي ته ڪڙي ڏينهن آءٌ آزاد ٿيندس

۽ انهي اُميد مونکي اصل نه ڇڏيو.

منهنجو ڏڻي پنهنجي دوست جي چڻي لڳي،
ميلي واري ڏينهن، هڪڙي پيتي ۾ بند ڪري
پاسي واري شهر ۾ کڻي هليو ۽ پنهنجي پٺيان پنهنجي
ڌيءَ به ڇاڙهي هليو، جا منهنجي دائي هئي. پيتي
چوڌاري بند هئي، منجهس فقط ڪي ٿورا سوراخ
هئا. ڇوڪريءَ ايتري به خبرداري ڪئي هئي
جو پنهنجي رضائي اندر لنگهائي ڇڏي هئائين ته
انهي تي آءُ ستو پيو هجان.

انهي هوندي به انهي مسافريءَ ۾ مونکي
ڏاڍا لوڏا آيا ۽ تڪليف ڏسي، جيتوڻيڪ ته
فقط اڌ ڪلاڪ لڳو، ڇا لاءِ جو گهوڙي جو هر هڪ
قدم اٽڪل چاليهه فوٽ هو ۽ اهڙو تڪڙو ٿي هليو
جهڙو ڪو جهاز وڏي طوفان ۾ هيٺ مٿي ٿيندو
آهي، پاڻ انهي کان زياده جلد جلد اهڙو لوڏو ٿي
آيو. منهنجو ڏڻي پهرين هڪڙي مهمانسرا ۾ لٿو،
جتي هو هميشه ايندڙ هو.

سراءِ جي مالڪ سان ٿورو وقت صلاح ڪري ۽
ضروري تياري ڪري هن هڪڙو پڙهي ڏيڻ وارو
هٿ ڪيو ۽ انهيڪي حڪم ڏنائين ته شهر ۾ پٿرو
ڪرائي ته وڏي باز جي نشان واري سراءِ ۾ هڪڙو
عجيب جانور ڏسي سگهجي ٿو جو سڀلڪنڪ جيڏو

ڪيائون. ڊپ جي ڪري مون ڀاڳو نه مون هنن جي ٻولي سمجهي هئي. پر اتي ڏينهن منهنجي ننڍڙي دائي کلم ڊال ڪلچ مولڪي سڄي ڳالهه ٻڌائي، جا هن اٽڪل ڪري پنهنجي ماءُ کان پڇي هئي. واپاريءَ مولڪي کڻي پنهنجي چاليءَ لي وڪيو ۽ شرم ۽ ڏک کان روئڻا لڳي. هڪي اهو ڊپ هو ته عام خلق مولڪي چئي ماري ويهيندي يا هٿن ۾ کڻي ڪو عضوو پڇي ويهيندي.

هڪي اها خبر هئي ته آءُ طبيعت جي ڪري لچارو آهيان ۽ پنهنجي عزت آرو جي مولڪي ڳهڻي ڳهڻي ٿي رهي ۽ تنهنڪري ٻين جي لاءِ خيس ماڻهن جي اڳيان ناهي جي واسطي رکڻ مولڪي پسند نه ايندو. هن چيو ته ”منهنجي ماءُ ۽ اڳي انجام ڪيو آهي ته هي ننڍڙو ماڻهو تنهنجو آهي. پر هاڻ آءُ ڏسان ٿي ته جيئن پر سال مولاڻ لڳي ڪٿي هٿائون ٿين هيل به ڪرڻ نا گهرون. پر سال انجام ڪيائون ته هڪڙو جبلو توکي ڏينداسين، پر جڏهن اهو مڇي ٿلهو ٿيو تڏهن مڇاڻيءَ کي وڪڻي ڏيئي ڇڏيائون.“

پنهنجي لاءِ آءُ پڪ سان ٿو چوان ته منهنجي دليءَ کي ڳهڻي هئي پر مولڪي ڪالهه هئي. مولڪي پڪي اميد هئي ته هڪڙي ڏينهن آءُ آزاد ٿيندس

اٽي جيئن ءولڪي حڪم ٿا نائون آيتن هليسن؛ پنهنجي
آزار ڪندين، وري ڪپ ۾ وڌين. مهمان کي سلام
ڪين، سندس ٻوليءَ ۾ خير عافيت پڇي مانس ۽
جيئن منهنجي ننڍڙي دائيءَ مولڪي سيڪاريو هو
نيئن چيو مانس ته ”پلي ڪري آيو.“

اهو شخص، جو ٻيو ۽ ڪم نظر هو، تنهن
ءولڪي چٽيءَ طرح ڏسڻ لاءِ عينڪ وڌي. تنهن
تي آءُ ڏاڍو ڪليس، ڇا لاءِ جو هن جون اکيون
اهڙيون پي ڏسڻ ۾ آيون جهڙيون چوڏهين جو
چنڊ ٻن درين کان جاءِ ۾ چمڪندو آهي. گهر جي
پالين جو منهنجي ڪل ۽ خوشيءَ جو سبب معلوم
ڪيو، سي به موانسان گڏ ڪلڻ لڳا. تنهن ئي اهو ٻيو
بيمثلي ڪري ڪاوڙيو. هو ڏاڍو ڪنجوس سمجهيل
هو، ۽ هو به برابر اهڙو، ڇا لاءِ جو منهنجي بدنصيبيءَ
ڪري هن منهنجي ڏٺيءَ کي صلاح ڏني ته پاسي
وارو شهر، جو اسانجي گهر کان اٽڪل ٻاويهه
ميل هو ۽ ڪلاڪ کن گهوڙي جو پنڌ هو، ۽ جتي
ميلو لڳڻو هو، اتي انهي ڏينهن خلق جي اڳيان
مولڪي ڏيکاري پيسا گڏ ڪري.

مولڪي شڪ پيو ته هو ڪا حرڪت ٿا سٿين جو
منهنجي ڏٺي ۽ سندس دوست ڳچ تائين سس ٿس
پي ڪئي ۽ ڪڏهن ڪڏهن مونڏي به پي اشارا

وهي سگهيس ۽ جيسن آئي هوس لبسين هن کان
 ڌار نه ٿيس. آءٌ هڪي گلم ڊال گلچي يعني ننڍڙي
 دائي سڏيندو هوس. جيڪا مڙهه مولڪي
 ڏيکاريندي هئي ۽ جنهنجي عبوض ڏيڻ لاءِ وس
 ٻڌندي منهنجي دلي خواهش هوندي هئي،
 تنهنجو هي آءٌ تعريف جهڙو ڏکڻ ڪريان نه
 جيڪر لاءِ سالمند لڳيان پر مولڪي ڏپ آهي نه
 لاحق منهنجي ڪري هن لي بي آڻولي جهڙو
 الزام آيو.

اٽي اس پاس معلوم ٿيڻ لڳو نه منهنجي ڏٺي
 ٻئي ۾ هڪڙو عجيب جانور ٿڌو آهي ڇو شڪل ۾
 بلڪل ماڻهوءَ جهڙو آهي ۽ انهيءَ والڪي هلي چلي ٿو.
 هو ڳالهائي نه منهنجي ننڍڙي ٻوليءَ ۾ ٿو ۽ سندن
 ڪي لفظ به اڳيئي ياد ڪبا اٿس، هلي ٻن ٽنڪن تي
 اُڀر ٿو، هريل ۽ نرم طبيعت وارو آهي، سڏ تي هلندو
 اچي، جيڪي چڻجيس ٿو سو ڪري ٿو، عضوا تمام
 چڱا اٿس ۽ منهن جو وليڪ ڪنهن امير ماڻهوءَ جي
 ٽن ورهين جي ڌيءَ کان به وڌيڪ گورو اٿس.

ٻيو هڪڙو زميندار، جو ٿڌو ٻيڪي ۾ رهندو هو
 ۽ منهنجي ڏٺي جو گهاٽو يار هو، سو ملاقات هي لاءِ
 آيو، خاص الاهي ڪم واسطي نه الاهي ڳالهه جي
 تحقيقات ڪري. هڪدم مولڪي آئي ميز تي رکيائون.

سڀئيءَ جي ڪم ۾ هٿيار هڻي ۽ ننڍڙي ٻار جي
 ڪپڙن ۽ ڀاڱا ۾ به ڇالاڪ هڻي. انهي ٻارڙي
 جو پينگهو انهي چوڪري ۽ سندس ماءُ منهنجي
 رات جي سهڻ لاءِ ٺاهي تيار ڪري ڇڏيو.
 پينگهو ڪپڙ جي هڪڙي خاني ۾ کڻي رکيائون
 ۽ اهو خانو هڪڙي لڙڪندڙ جاري تي رکيائون
 انهي ڊپ کان ته مٿان مونکي ڪوٺا نقصان پهچائين.
 جيسين آءُ انهن ماڻهن وٽ هوس تيسين اهو
 منهنجو هنڌ هو، جيتوڻيڪ وقت بوقت جيئن

جيئن آءُ هنن جي ٻولي سکندو ويس ۽ منهنجن
 گهرجن جي هنن کي خبر پوندي وئي تڏهن هو
 انهيڪي سڌاريندا زياده آسائش جهڙو ڪندا ويا.

اها چوڪري ٻولي سيکارڻ لاءِ منهنجي استاد
 يا ماستريائي هئي. جڏهن آءُ ڪا شيءِ ڏيکاريندو
 هوسانس تڏهن هو انهي جو نالو پنهنجي
 ٻوليءَ ۾ ٻڌائيندي هير انهي طرح ٿورڻي
 ڏينهن ۾ جيڪي وڻندو هو سو گهري وٺي
 سگهندو هوس. هو ڏاڍي چڱي طبيعت جي
 ٻوندي هئي ۽ عمر جي ننڍائي ڪري قد ۾
 اليهن فوٽن کان مٿي نه هوندي هئي. هن مونکي
 ٽنهي ڪن جو نالو ڏنو، يعني ننڍڙو ماڻهو.
 ٽي جي ڪري آءُ انهي ملڪ ۾ صحيح سلامت

نه جيڪر مولڪي ٿاڙي ٽڪر ٽڪر ڪري ڳر ڪاٺي
 وڃن ٿا. مثال ڪوئي ڪو به مون ماڻهو نه ر ٻارڊ
 ڊگهو ٿيو، فطرت هڪڙو الج گهٽ ٿيو. اهو مون
 هنڌ تان جڪي اڇلائي ڇڏڻ نه گهر ٿو، ائين ٿيو هو ۽
 رت پي ويس. مون ڏٺو ته اڃا ساهه اٿس، تنهنڪري
 ڳچيءَ تي زور سان ڌڪ هڻي اصل ماري ڇڏيو مائس.
 سگهوئي پوءِ منهنجي ڏهاڙي جاءِ پر آئي ۽
 مولڪي رت پر پوئل ڏسي ڊوڙي اچي پنهنجي هٿ پر
 کنيائين. مون لهي مثال ڪوئي ڏانهن اشارو ڪيو ۽
 ٻين اشارن سان سمجهايو مائس نه مون کي ابتاءِ نه پهتو
 آهي. تنهن تي هوءَ ڏاڍي خوش ٿي. لوڪر ٻاڙي
 کي سڏي چيائين ته مثال ڪوئو ڇهتي سان ڪٿي
 دريءَ کان ٻاهر اڇلائي ڇڏ. پوءِ ٻاڙ مولڪي ڪٿي
 ميز تي رکيائين، هتي مون هن کي پنهنجي لار
 رت سان پوئل ڏيکاري ۽ پنهنجي ڪوت جي
 دامن سان اڳهي وري ڪپ پر وڃهي ڇڏيو.

باب ٻيو

گليور جي ڪري زميندار کي بخت لڳي ٿو
 منهنجي ڏهاڙي کي لون ورهين جي ڏي ۽ هئي، ۽
 پنهنجي عمر جي ڪري ڏاڍي گھڻ واري هئي ۽

جڏهن جاڳيس تڏهن انهي ڪري ڏک ٿيس، جا پاڻ کي هيڏي ساري جاءِ ۾ اڪيلو ڏٺو، جا ٻي سو يارڊ ڪشادي ۽ ٻه سو يارڊ مٿي هئي. رڳو هنڌ ئي ويهه يارڊ ويڪرو هو. منهنجي ڏيائلي گهر جي ڪم ڪار پٺيان وئي هئي ۽ مون کي جاءِ ۾ ڪلف ڏيئي بند ڪري وئي هئي. هنڌ زمين کان اٺ يارڊ مٿي هو. ۽ آءٌ هنڌ ۾ پيو هوس ته ٻه ڪوئا ٻرن مان سري چڙهي آيا ۽ سنگهندا هيڏي هوڏي هنڌ تي ٻوڙڻ لڳا.

انهن مان هڪڙو ته منهنجي منهن وٽ آيو ۽ آءٌ ٻپ کان اُٺ ڏيئي اُٿيس. اهي خوفناڪ جانور مون تي ٻنهي پاسن کان ڪاهي آيا، ۽ هڪڙي ته پنهنجا اڳيان پير منهنجي ڳچيءَ تي آڻي رکيا، ٻي آءٌ ڇڳي لصيب وارو هوس جو هڻي ماري رکيو مانس ۽ هو مون کي ڪو نقصان پهچائي نه سگهيو. هو منهنجن پيرن وٽ ڪري پيو ۽ پيو پنهنجي سنگيتي جو حال ڏسي اُٿي پڳو، پر پڇندي به ٻن تي اهڙو ڌڪ هنيو مانس جو رت ٽمائيندو هليو ويو.

انهي کان پوءِ ساه ڪٽڻ ۽ سامت ۾ اچڻ لاءِ هنڌ تي پٿر ڪرڻ لڳس. اهي ڪوئا قد ۾ وڏي ڪٽي جيڏا هئا، مگر انهن کان زياده چالاڪ ۽ خوفناڪ هئا. آءٌ جيڪڏهن پتو الاهي سمهي روان ها

پل کان وٺي چيلسيءَ تائين جيڪو ٻڌڻ ۾ اچي،
 ماڻهن مولڪي کڻي هنجي اڳيان رکيو ۽ هن هڪدم
 کڻي مولڪي جبلهه کان ورتو ۽ ڀاڻ مٿو کڻي وات ۾
 وڌائين. تنهن ئي مون هيٺائڙ ڦاٽي اڇڙيون دانھون
 ڪيون جو ٻارڙو ڏجي ويو ۽ مونکي کڻي ڇڏيائين.
 جي ماڻس اک جي ڪپڙي سان مولڪي نه چلهي
 وٺي ها ته منهنجو ڪنڌ ئي پڇي پوي ها. دائي
 ٻار کي مات ڪرائڻ لاءِ هڪڙو جهنجهڻو ٽڙ ڪاپو،
 جو هڪڙو پورو ٿاڻو وڌن پھڻن سان پراڻ هو ۽
 هڪڙو وڏو ٺوڙ، جنهنجو هڪڙو پاسو الھي ۾ ٻڌل
 هو، تنهنجو ٻيو پاسو ٻار جي جبلهه سان ٻڌل پيو هو.
 جڏهن ماني پوري ٿيڻ تي آئي تڏهن
 منهنجو ڏٺي ٻاهر نڪري مزورن ڏي ويو ۽
 سندس آواز ۽ اشارن مان مون معلوم ڪيو ته
 زال کي منهنجي نظرداريءَ جو سڪس ٽاڪيڊ
 ڪيائين. آءٌ ڏاڍو ٺڪو هوس ۽ ننڊ ئي آيم.
 منهنجي ڏيائڻي اهو حال ڏسي مولڪي پنهنجي هنڌ
 تي کڻي رکيو ۽ هڪڙو صاف اڇو رومال منهنجي
 مٿان وجهي ڇڏيائين ۽ پر اهو اسانجي مکيه سڙھ
 کان نه وڌو ۽ ٿلهو هو.

آءٌ اٽڪل ۾ ڪلاڪ ستو پيو هوس ۽ خواب پي
 لڌم ته گهر پنهنجي زال ۽ ٻارن سان ويٺو آهيان.

ويني هئي ته به مونکي ڊپ هو ته متان ٽپ ڏيئي
 مونکي پنهنجن چنبن ۾ جهلي. پر حقيقت ڪري
 ڪو به ڊپ جو سبب ڪونه هو، ڇا لاءِ جو ٻليءَ
 مون ڏي ڪو به خيال ڪونه ڪيو ۽ منهنجي ڏٺيءَ
 مونکي انهيءَ کان ٿڻ يارڊن جي اندر ڪٽي رکيو.

مون به پنهنجو ڊپ ظاهر نه ڪيو، جو هميشه
 ٻڌو هوم ۽ سفر ڪندي آزمودي مان معلوم ڪيو
 هوم ته ڪنهن خوفناڪ جانور جي اڳيان ڀڄڻ يا
 ڊپ ڏيکارڻ ڪري اهو پٺيان ڪاهي پوندو
 آهي. آءٌ همت جهلي ٻليءَ جي بنهه مٿي جي
 اڳيان پنج ڇهه ڀيرا هليس ۽ کيس اڌ يارڊ تي به
 ويجهو ويس ته هوءَ هٿي پٺ تي ٿي، جڻ ته مون کان
 ٻڌجي ٿي. ٿي چار ڪتا به اندر جاءِ ۾ گهڙي آيا
 جي اڪثر زميندارن جي گهرن ۾ ٿيندا آهن پر انهن
 مونکي اهڙو ڊپ نه ٿيو. هڪڙو ته وڏو ڇڏن
 ائين جي قد جيڏو هو ۽ ٻيو انهيڪان ڊگهو هو،
 ڪن وڏو نه هو.

جڏهن ماڻهي بس ٿيا تي آئي تڏهن ڏاڻي
 ڪڙو ننڍڙو ورهيه ڪن جو ٻار ڪڇ تي ڪٽي آئي.
 مونکي ڏسي هڪدم رڙ ڪئي جو ڀائين
 آءٌ ڪا راند جي شيءِ آهيان سا وٺي، جڏهن اڪثر
 رڙا ٻار ڪندا آهن. اها رڙ هئي جا لنڊن جي

مولڪي مڙ تان وٺي وڃن.

مولڪي ڏپ ٿبو ته منان اهو چوڪر مون سان
وڃر رکي ۽ خبر هيم ته اسانجا چوڪر ڇهه رڪين ۽
سهن ۽ ڪتن جي ٻولنگڙن کي حرڪت ڪري
ڪهترو ته ابتاءُ پهچائيندا آهن. تنهنڪري گوڏن پر
ويهي اشارن سان عرض ڪيم ته آءٌ سندس ڀت
کي معافي مان ٿو گهران. ٻئي اها ڳالهه قبول ڪئي
۽ چوڪر وري پنهنجي جاءِ تي ويهي رهيو. مون
وڃي سندس هٿ چميو. پٽس اهو هٿ وٺي الهی
سان آهستو منهنجا پٽا ٿريا.

مائي کائيندي منهنجي ڏيڀاڻيءَ جي هوڀل ٻلي
ٽپ ڏيئي سندس جهوليءَ ۾ ويهي رهي. الهی
وقت مولڪي پٺيان اهڙو آواز ٻڌو ته آيو جهڙو
ڏهه ٻارهن جو راب اندر ڪن سان ڪندا آهن.
جڏهن مٿو ورائي ڏٺو تڏهن معلوم ٿيو ته ٻلي ٽپي
اهو ٻار جو آواز ڪري. ٻلي ته قد ۾ ننڍي
جهڙي هئي، جو الهجي مٿي ۽ چنبن مان
مولڪي ائين ئي معلوم ٿيو. سندس ڏيڀاڻي کيس
ويني کارايو ۽ ٽپيو ته ٻليءَ جي خوفناڪ شڪل
ته مولڪي ڏيڃاري ڇڏيو جهيٽو ٽپڪ آءٌ مڙ جي
ٻوالهين ڪندڙ تي هوس ۽ اٽڪل پنجاه فوت پري
هوس. جهيٽو ٽپڪ مائي الهی کي قابو جهليو

ويني هئي ته به مونکي ٻپ هو ته متان ٽپ ڏيئي
 مونکي پنهنجن چنبن ۾ جهلي. پر حقيقت ڪري
 ڪو به ٻپ جو سبب ڪونه هو، ڇا لاءِ جو ٻليءَ
 مون ڏي ڪو به خيال ڪونه ڪيو ۽ منهنجي ڏٺي
 مونکي انهيءَ کان ٿڻ يارڊن جي اندر ڪٽي رکيو.

مون به پنهنجو ٻپ ظاهر نه ڪيو، جو هميشه
 ٻڌو هوم ۽ سفر ڪندي آزمودي مان معلوم ڪيو
 هوم ته ڪنهن خوفناڪ جانور جي اڳيان ڀڄڻ يا
 ٻپ ڏيکارڻ ڪري اهو پٺيان ڪاهي پوندو
 آهي. آءٌ همت جهلي ٻليءَ جي بنهه مٿي جي
 اڳيان پنج ڇهه ڀيرا هليس ۽ کيس اڌ يارڊ تي به
 ويجهو ويس ته هو هٿي پٺ تي ٿي، ڇڻ ته مون کان
 ٻڄي ٿي. ٽي چار ڪتا به اندر جاءِ ۾ گهڙي آيا
 جي اڪثر زميندارن جي گهرن ۾ ٿيندا آهن پر انهن
 جو مونکي اهڙو ٻپ نه ٿيو. هڪڙو نه وڏو ڇٽن
 هاٿين جي قد جيڏو هو ۽ ٻيو انهيڪان ٻڳهو هو،
 ليڪن وڏو نه هو.

جڏهن ماڻهي بس ٿيڻ تي آئي تڏهن دائي
 هڪڙو ننڍڙو ورهيه کن جو ٻار ڪڇ تي کڻي آئي.
 انهي مونکي ڏسي هڪدم رڙ ڪئي جو ڀانپائين
 ته آءٌ ڪا راند جي شيءِ آهيان سا وٺي، جئن اڪثر
 ننڍڙا ٻار ڪندا آهن. اها رڙ هئي جا لنڊن جي

مولڪي ميز ٿان وٺي وڃن.

مولڪي ٻڌ ٿيو ته متان اهو چوڪر مون سان
وٺو وڃي ۽ خبر هير ته اسانجا چوڪر جهڙڪين ۽
سهڻ ۽ ڪتن جي بلونگڙن کي حرڪت ڪري
ڪيترو ته ايڏاڙو ٻهچاڻبدا آهن. تنهنڪري ڳوڏن پر
ويهي اشارن سان عرض ڪيم ته آءٌ سندس پٽ
کي معافي ملڻ ٿو ڳهران. ٻئي اها ڳالهه قبول ڪئي
۽ چوڪر وري پنهنجي جاءِ تي ويهي رهيو. مون
وڃي سندس هٿ چمبو. پٽس اهو هٿ وٺي الهی
سان آهستو مڏهنجا پٽا ٺهرايا.

مالي کائيندي مڏهنجي ڏهاڙيءَ جي هڙيل ٻلي
ٽپ ڏيئي سندس جهوليءَ ۾ ويهي رهي. الهی
وقت مولڪي پٺيان اهڙو آواز ٻڌڻ ۾ آيو جهڙو
ته ٻارهن چوراب اٿندڙ ڪلن سان ڪندا آهن.
جڏهن مٿو ورائي ڏٺو ته ڏهن معلوم ٿيو ته ٻلي ٽپي
اهو ٻار جو آواز ڪري. ٻلي ته قد ۾ ٽن ڏيڳن
جيڙي هئي، جو انهيءَ مٿي ۽ چنن مان
مولڪي اٺن ٻي معلوم ٿيو، سندس ڏهاڙي کيس
وٺي کارايو ۽ ٺهرايو. ٻليءَ جي خوفناڪ شڪل
ته مولڪي دٻجاري جڏو جيتوڻيڪ آءٌ ميز جي
پرايهين ڪندڙ ٿي هوس ۽ اٽڪل پنجاه فوت پري
هوس. جيتوڻيڪ مائي الهی کي قابو چوليو

هو اهڙا ٿهڪ ڏيئي کليا لڳا جو منهنجا ڪن ٻوڙا ٿيو
 ٻي ويا. شراب سواد ۾ صوف ۾ مان نڪتل شراب
 جهڙو هو ۽ خراب ڪين ٿي لڳو. تنهن کانپوءِ زميندار
 مولڪي پنهنجي رڪابيءَ جي پاسي وٽ اچڻ لاءِ چيو.
 آءٌ حيرانيءَ ۾ ميز تان پنڌ ڪندو ٿي آيس ته رستي
 ۾ مانيءَ جي هڪڙي پور تي آڙ جي پيس ۽ منهن
 ڀر وڃي ٿهڪو ڪيم، پر ايڏا ڪونه بهتر.

آءٌ هڪدم ٽپ ڏيئي اٿيس. ميز تي ويٺلن
 ماڻهن کي مون تي قياس آيو، تنهنڪري مون
 سندن تعظيم لاءِ پنهنجي ٽوپي لاهي ڪڇ ۾
 ڪئي ۽ هٿي جي مٿان ڦيرائي ٿي پيرا خوشيءَ
 جو نعرو هنيو، انهي لاءِ ته ڏيکاريان ته ڪرڻ
 ڪري مولڪي ڪو ايڏا نه آيو آهي. پوءِ آءٌ
 زميندار وٽ هلي ويس، جنهنڪي اڳتي آءٌ پنهنجو
 ڏٺي سڏيندس. سندس ننڍو پٽ جو سندس
 پاسي ۾ ويٺل هو ۽ فقط ڏهن ورهين جو ڇوڪرو
 هو، تنهن مولڪي ٽنگن کان وٺي کنيو ۽ هوا ۾
 ايترو مٿي کڻي جهليائين، جو منهنجو عضوو عضوو
 ٿي ڏڪيو. پر پٽس سندس هٿن مان مولڪي کڻي
 ورتو ۽ هنڪي کڻي ڪن تي اهڙو گهوسو هنيائين،
 جو جيڪر ٻوري گهوڙن جي لشڪر کي زمين
 تي ڪيرائي وجهي ها. پوءِ هڪم ڏٺائين ته

۱. پھون جو ھڪڙو لوڪر ماني ڪٽي آيو.
 سادي طعام جي فقط ھڪڙي رڪابي ھئي،
 ھيڙو ھاري ماڻھو کائيندا آھن. اھا رڪابي جو واپس
 فوت نظر ۾ ھئي. زميندار سندس زال، ٽي ٻار
 ۽ ھڪڙي سندن نالي سڀيئي گڏجي اھا کائڻ وٺيا.
 زميندار مولڪي ميز تي ٿورو پورو ڪٽي رکيو جو
 اھا زمين کان ٿيھ فوت مٽي ھئي.

مولڪي ڏاڍو ڊپ ھو ۽ ميز جي ڪناري
 کان چيترو اندريو ٽي سگھيو اولو روڙھي ويلس
 ۾ مٿان ڪري پوان. زال گوشت جو ھڪڙو
 ٽڪر وڍي ذرا ذرا ڪري الھي ۾ ماني ٽڪر
 پوري مانيءَ جي تختي تي رکي پنھنجي اڳيان
 رکيو. مون پوڙي کيس سلام ڪري پنھنجو
 چري ۽ ڪائو ڪڍيو ۽ کائڻ لڳس. اھو
 ڏسي ھنن کي ڏاڍو مزو لڳو. زال پنھنجي
 اوڪريائي کي ٻاڻيءَ جي ليدڙي ٻيلي آڻڻ لاءِ
 چيو. اھا ٻن گئلن جي ماپ عي ھئي. الھي ۾
 ھن شراب وڌو.

مون ڏاڍي سڪلاٺ سان اھو ٻيلو انھي ھٿن
 ۾ کنيو ۽ ڏاڍي ادب ۽ تعظيم سان انھي ماني کي
 نندريستيءَ جي دعا ڪري پي ويس. جيڪي چهر
 سو انگريزي ۾ چهر ۽ وڏي آواز سان چهر ٺھڻ تي

ذري پنهنجو ڪن لاهي مون کان ٻن يارڊن تي
آئي ٿي جهليو، پر اسين هڪ ٻئي جو مطلب اصلي
نه سمجهي سگهياسين.

تنهن کان پوءِ هن پنهنجن نوڪرن کي پنهنجي
ڪم تي موڪليو ۽ کيسي مان رومال ڪڍي پيٽو
ڪري پنهنجي کٻي هٿ تي کڻي وڇاڻا ۽ هٿ
کڻي پٺيو زمين تي رکيا ۽ اشاري سان
مون کي ٽريءَ تي وهڻ لاءِ چيائ. هٿ فوت ڪن
ٿلهو هو، تنهن ڪري آءٌ آسانيءَ سان ٽپ ڏيئي
انهي تي چڙهي وينس. مون حڪم مڃڻ فرض
سمجهيو ۽ ڪرڻ جي ڊپ کان سنئون ٿي رومال
تي سمهي پيس. رومال جي بائي ڀاڱي سان هن وري
مولڪي مٿي تائين ڍڪي ڇڏيو، ته زياده سلامتي
هجي. انهي حال ۾ هو مولڪي کڻي پنهنجي گهر هليو.
اٺي هلي هن پنهنجي زال کي سڏيو ۽ انهي کي
ڪپڙو لاهي منهنجي شڪل ڏيکاريا. پر هوءَ
دانهن ڪري پٺتي پڳي ۽ جيئن نه انگنڊ ۾ زالون
ڏيڏر يا ڪورٽڙي ڏسڻ تي ڪنڊيون آهن. انهي
هوندي به جڏهن هن منهنجي هٿ چلت ڏٺي
۽ ڏٺا، ته آءٌ ڪيئن سندس مڙس جا اشارا سمجهان
ٿو تڏهن جلدئي هوءَ خوش ٿي ۽ درجي بدرجي
مون تي تمام مهربان ٿيڻ لڳي.

هن اهو پنهنجي نريءَ تي ورتو ۽ اڪن جي
اڳيان جهلي ڏنائ ۽ ڪهڙي شيءِ آهي، پوءِ پنهنجي
آستين مان هڪڙي ٽاچني ڪڍي آلهي سان
ڪترائي پرا آلهي کي اٿلا ۽ پٿلا ۽ پر سڃاڻي
نه سگهو نه ڄا آهي. تڏهن مون اشاري سان
چيس ته پنهنجو هٿ زمين تي رکي. هن ائين ڪيو
۽ مون ٻڌونءِ مان سڀ ٺهرون هن جي نريءَ ۾
هاري وڌيون. ڇهه سٻن جون ٺهرون ۽ واپس
يا آيه. ٻيا لنڊا سڪا هئا. مون ڏٺو ته هن پنهنجي
چمچ جي چوٽي زان تي بچائي هڪڙي مهر کڻي
وڙهي، پوءِ وري بي ڪنڊاءِ. پر ائين بي معلوم
ٿيو ته هنکي خبر نه پئي آهي ڇا آهن. هن مون
کي اشارو ڪري چيو ته اهي وري ٻڌونءِ ۾ وڃهه.
ائين ڪري ٻڌون وري پنهنجي ڪبسي ۾ وڌڻ جو
هن کي اهو ڪترائي پرا آڇيم پر هن ولڻ جو
خبال نه ڏيکاريو.

اتري مان زميندار کي پڪ ٿي ته آءٌ سمجهه
وارو جانور آهيان. هن گهڻائي پرا مون سان ڳالهائو
پر هن جو آواز ٻاڻيءَ جي چڪيءَ جي آواز وانگي
منهنجن ڪنن کي چرپندو ويو. آلهي هوندي نه
هن جا لفظ چٽا ٻڌڻ ۾ پئي آيا. مون ڪيتري
ٻولين ۾ وڏي آواز سان جواب ڏنو. ۽ هن ڌري

ڏاڻي وٽ ويو جو زميندار هو ۽ اهو ساڳيو شخص هو جنهن کي مون پويندي ٿي ٻنيءَ ۾ ڏٺو هو.

هنن جي ڳالهائڻ مان مون سمجهيو ته زميندار پنهنجي لوڪر جو بيان ٻڌي هڪڙو ڪڪ ڪنيو جو لٽ جيڏو هو ۽ انهي سان منهنجي ڪوٽ جا پلاڻ ڪٽي ڏٺا. ڀاڻيائين ته اهو به ڪو منهنجي بست جو قدرتي پوش آهي. هن ڦوڪرن ڏيئي منهنجا وار پاسي ڪيا انهي لاءِ ته منهنجو منهن چٽائي ڏسي. هن پنهنجن ماڻهن کي پاڻ وٽ سڏي پڇيو ته اوهان ڪو هن جهڙو جيت هنن ٻيٽن ۾ ڪڏهن ڏٺو.

پوءِ هنن مون کي آرام سان زمين تي ڪٽي اولڏو رکيو پر آءٌ جهٽ ۾ اٿي بيٺس ۽ آهستو هيڏي هوڏي هلڻ لڳس ته ڀلي هنن کي خبر پوي ته آءٌ پڇڻ وارو نه آهيان. هو سڀ مولڪي چوڌاري حلقو هڻي ويهي رهيا انهي لاءِ ته چٽائي ڏسن ته آءٌ ڇا ٿو ڪريان. مون پنهنجي ٽوپي اهڙي ڪنڌ جهڪائي زميندار کي سلام ڪيو ۽ وڏن پر ويهي ۽ اڪيون مٿي ڪري تمام وڏي مڏڪي ڳالهائڻ ۽ پنهنجي کيسي مان سون جي هون جو پٽيون ڪڍي نياز سان ٽڙاڻو ڪري ان جي اڳيان رکيو.

هن جو مطلب سمجهيو ۽ خوش قسمتيءَ جي ڪري
مولڪي انهي مهل امڙي همت آئي جو مون ارادو
ڪيو ته جيئن هو مولڪي هرا ۾ ڪيو ٿيندو هو تيئن
ڏرو نه ڏان ڇان نه ٿان هڻي آڱرين مان ٽرڪي
ڪري پوان جيتوڻڪ هن جي چپتيءَ جي ڏور
ڪري منهنجا پاسا پي ڏکيا.

مون ڊگرو ايترو ڪيو جو اکون کڻي سڄ ڏي
ضمير ۽ همت ٻڌي ڏاڍي ڏڪاري آواز سان پنهنجي
حال وٺان ڪو عرض ڪيو. ڇا لاءِ هو مولڪي
ڏٺو هو نه اهو ٿو مولڪي زمين تي اچائي،
جيئن اسين ڪڏهن ڪر هٿ جهڙي ڪڏهن کي ناس
ڪرڻ جي ارادي ڪندا آهيون. پر منهنجا لصب
چڪا هئا جو هنڪي منهنجو آواز ۽ منهنجا اشارا وٺي
ويا ۽ هو مولڪي عجب جهڙو جيت سمجهڻ لڳو
۽ منهنجي ڳالهائين تي حيرت لڳيس جيتوڻڪ هو
سمجهي نه سگهيو.

انهي وچ ۾ آءٌ سڏڪن پوڻ ۽ هڻن هارڻ کان
رهڻ نه سگهيس ۽ مٿو پاس ڏي لاڙير نه هڻي خبر
پوي ته سدس آڱوڻي ۽ آڱر جي ڏور ڪري مولڪي
ابڙاءُ ٿورسي. پاڻجي ٿو نه هن منهنجو مطلب پڙوڙو
ڇا لاءِ هو پنهنجو ڪوٽ جو پٺو کڻي مولڪي آهستو
لاهي انهي تي ڏکيائين. ۽ هڪدم ڊوڙي پنهنجي

ماڻهو جيڪو اسان وٽ شمار ۾ اچي .
 پر مون ڄاڻو ته منهنجي لاءِ اها تمام هڪڙي
 مصيبت ٿيڻي هئي، ڇا لاءِ جيئن انسان قد جي نظر
 تي زياده جهنگلي ۽ ظالم ٿيندا آهن تيئن پڪ هيم
 ته هنن ديون يا راکاسن مان جيڪو پوئندي مونکي
 پڪڙيندو سو مونکي هڪڙو گرھ مس ڪندو .
 مونکي اهڙو ڊپ هو جو اهڙا خيال گهڻي تائين
 ڪري نه سگهيس . اوچتو لطف وارن مان هڪڙو
 منهنجي لڪڻ واري جاءِ جي ڏهن يارڊن اندر
 ويجهو آيو . مونکي اهو ڊپ ٿيو ته جي پيرو قدم
 ڪيائين ته آءٌ سندس پير جي هيٺان چپچي مري
 پوندس يا سندس ڏانڻي سان ويڃي به اٿڻي
 وندس . تنهنڪري وري جڏهن چرڻ جي ڪيائين
 ڏهن ڊپ کان مون ڏاڍي رڙ ڪئي . ڏهن هن
 پير پنهنجو قدم ڪڍي نٿو ڪيو ۽ ڳچ تائين
 منهنجي هيٺان لهاري لهاري نيٺ مونکي زمين
 ستل ڏنائين .

هن ٿوري تائين خيال ڪيو، جيئن ته ڪو
 منهن ڪٽي يا جيٽ وٺندي سنڀال ڪري ته متان
 مڊو ڏئي يا چڪ هڻي . نيٺ هن مونکي پٺيان
 هڪ کان چپڙي سان ڪٽيو ۽ اکين کان ٽن يارڊن
 آڏائين ته منهنجي شڪل چٽائي ڏسي . مون

سٿا ٿي پيا هئا. اتي ۾ هڪڙي وڪ ۾ کڻي. ۾ ٿي
 سگهيس، جو ڪاٺا اهڙا ٻاڙ ۾ ڳنڍيا پيا هئا جو آڻ
 هن منجهان سري لڪري ۾ ٿي سگهيس. ۽ چون
 جي ڪرپلن سنگن جا ٿڌا اهڙا مضم ۽ جهنبارا هئا
 جو منهنجن ڪڙن مان لنگهي پٽ ۾ پي چيا.

ساڳئي وقت ۾ مون لفظ وارن جو آواز پي
 ٻڌو، جي منهنجي پٺيان سڙ يارڊن کان پري ۾
 هئا. آڻ ڏاڍو ٿڪجي پيو هوس ۽ نهايت ڏڪارو ۽
 نا اُميد ٿي بن بن جي روح ۾ لپتي پيس ۽ اها
 دعا پي ڪير ۾ اتي منهنجا ڏينهن پورا ٿين.
 چاتم ۾ ويچاري سوڌ زال ۽ پٽ ٻار الهجي ڪئن
 ڪندا. دل ۾ چير ۾ ڏاڍي بيعتلي ۽ انورائي ڪير
 جو بدنهتن سهني دوستن ۽ مائٽن جي مرضي
 جي برخلاف هن پيءُ ساڻي ۾ ٿي لڪتس.

اهڙي غمگيني ۽ ماولائي جي حالت ۾ مولڪي
 لئي بت ياد پيو، حقي حا ماڻهو مولڪي ڏليا ۾
 هڪڙو نهايت عجب مخلوق سمجهندا هئا ۽ حقي
 آڻ هنن جا سڀ ڪم جي جهاز هڪ سان چڪي
 وٺندو هوس ۽ اهڙا بنا ڪم ڪندو هوس جي
 انهي رادشاعت جي تاريخن ۾ هميشه قائم رهندا.
 مولڪي ڏاڍو افسوس ٿين لڳو ۾ هن قوم ۾ آڻ
 اهڙو نيدرڙو شمار ۾ اچان جهڙو لئي پٽ جو هڪڙو

اهو ڏيول جي مناري جيڏو ڊگهو هو ۽ هر
 ڀر لڳهه اٽڪل ڏهن يارڊن جي هيس. انهي
 ڏسي مون کي ڏاڍو ڊپ ۽ عجب لڳو ۽ پاڻ
 اُن جي پوک ۾ لڪائڻ لاءِ انهي پاسي ڀڳس. اٿار
 لڪي ڏٺو ته هو بند ٿي چڙهي سڄي هٿ پاسي
 واري ٻنيءَ ڏي مڙي پيو نهاري. هن اهڙي
 وڏي آواز سان سڏ ڪيو جو بگل جي آواز کان
 گهڻو گرو هو. پر انهي جو پر لاءِ هوا ۾ ايڏو ٿيو
 جو مون سمجهيو ته اُپ ٿو گجي. انهي آواز تي
 هن جهڙا سٺ ٻيا راکاس وٽس اچي لڪتا. هٿن
 ۾ ڏالتا هٿن. هر هڪ ڏالتو اسانجن چهن ڏالتن
 جيڏو هو.

انهن پونين ماڻهن کي هن پهرئين ماڻهوءَ جهڙا
 ڪپڙا نه هئا. اهي هن پهرئين جا نوڪر يا پورعيت
 ٿي ڏٺا، ڇا لاءِ جو هنجي ڪي ڳالهائڻ تي هو وري
 تي اُن لطف لڳا، جتي آءُ لڪو ويٺو هوس. مون کان
 پڇيو ته سگهيو اوترو هنن کان پري رهيس. مگر
 ايل ڪانا جي ڪٿي ڪٿي هڪ فوت کان پري
 نجي وڃان آءُ پاڻ کي ڏاڍي ڏکيائي سان
 اتي ٿي سگهيس. انهي هوندي به مون اڳتي
 لاءِ ڏور لائو. نيٺ ٻنيءَ ۾ انهي هنڌ آيس
 مينهن ۽ واغ جي ڪري اُن جا ڪانا ڪري

اهو د بول جي مناري جيڏو ڊگهو هو ۽ هر هڪ
 ٻراڻهه اٽڪل ڏهن يارڊن جي هيس. انهي کي
 ڏسي مون کي ڏاڍو ڊپ ۽ عجب لڳو ۽ پاڻ کي
 ان جي پوک ۾ لڪائڻ لاءِ انهي پاسي ڀڳس. اتان
 لڪي ڏنڊ ۾ هو بند ٿي چڙهي سڄي هٿ پاسي
 واري پٺيءَ ڏي مڙي پيو نهاري. هن اهڙي
 وڏي آواز سان سڏ ڪيو جو بگل جي آواز کان
 گهڻو گرو هو. پر انهي جو پرلاءُ هرا ۾ ايڏو ٿيو
 جو مون سمجهيو ته آپ ٿو گجي. انهي آواز تي
 هن جهڙا ست ٻيا راکاس وٽس اچي لڪتا. هٿن
 ۾ ڏالتا هئڻ. هر هڪ ڏاندو اسانجن ڇهن ڏالن
 جيڏو هو.

انهن پونين ماڻهن کي هن پهرئين ماڻهوءَ جهڙا
 ڪپڙا نه هئا. اهي هن پهرئين جا نوڪر يا پورهيت
 ٿي ڏٺا، ڇا لاءِ جو هنجي ڪي ڳالهائڻ تي هوري
 آئي ان لفظ لڳا، جتي آءُ لڪو ويندو هوس. مولڪان
 جيترو ٿي سگهيو اوترو هنن کان پري رهيس. مگر
 ويديل ڪانا جي ڪٿي ڪٿي هڪ فوت کان پري
 نه هئا، تنجي وچان آءُ پاڻ کي ڏاڍي ڏکيائي سان
 لنگهائي ٿي سگهيس. انهي هوندي به مون اڳتي
 وڌڻ لاءِ زور لائو. نيٺ پٺيءَ ۾ انهي هنڌ آيس
 جتي مينهن ۽ واءُ جي ڪري ان جا ڪانا ڪري

ڳولي لهڻ لاءِ ڪناري تي گهمڻ لڳا. آءٌ وري
 بغي پاسي پنهنجي منهن ميل ڪن پند جو ڪري
 ويس. چوڌاري سڄ لڳي پيئي هئي. زمين
 جبلاتي هئي. جڏهن ٻي ڪا به نئين شيءِ ڏسڻ
 ۾ نه آئي ۽ آءٌ به هلي هلي ٽڪس، تڏهن آهستو
 سمند جي ڦاٽ ڏي موٽيس. سامهون سمند ٻي.
 ڏٺو. اوچتو ڏسان ته اسان جا سڀ ماڻهو ڀڄندا
 بتيالن ۾ چڙهي پنهنجي جان بچائڻ لاءِ جهاز ۾
 پيا وڃن.

مون گهڻائي سڏ ڪين پر هنن نه ٻڌا. اوچتو
 ڏٺم ته هڪڙو وڏو جانور سندن پٺيان سمند ۾ نڪو
 ڪاهيندو ٿو وڃي. گوڏن تائين پاڻيءَ ۾ وڌيون
 پرانگهون ڀريندو ويو. پر اسان جا ماڻهو هن کان
 ڏيڍ ميل به ميل اڳي هئا. اتي سمند ۾ نڪين چوٿين
 وارا ٽڪر گهڻا هئا تنهنڪري اهو راکاس [جهاز]
 تائين پهچي نه سگهيو.

اها ڳالهه مون پوءِ ٻڌي، ڇا لاءِ جو آءٌ انهنڪي
 ڏسڻ جي لاءِ اتي وڌيڪ ترسي نه سگهيس. پر
 جنهن رستي سان آيو هوس تنهن سان تمام نڪو
 ٻوڙيس، ۽ پوءِ هڪڙي اپ ڪپڙي ٽڪريءَ تي
 چڙهي آس پاس ملڪ لهارڻ لڳس. ڏٺم ته چوڌاري
 آبادي ٿيل آهي، پر اتي جو گاهه ڏسي مرنڪي پرندي

لنهن کان پوءِ اسين سڙه سنوان ڪري سمنڊ
 تي لڪتاسين ۽ جيسين مڻيا گاسڪر جو ڳڻي سمنڊ
 لنگهياسين تيسين تمام چڱي مسافري ڪئي سڀن.
 پر جڏهن الهی بيمت هي اتر ڏي ڏکڻ ويڪرائي
 ڦاڪ جي پنجن دوهن تي آهاسين تڏهن ابريل
 هي ۱۹ تاريخ واءِ ڏاڍي زور سان لڳو ۽ ٿري
 الهندي جو لٽ لڳو، نه ته هميشه انهن سمنڊن ۾
 دسمبر جي شروع کان وٺي مئي جي شروع تائين
 اتر ۽ الهندي هي وچ جو واءِ هڪجهڙو لڳندو
 آهي. اهو شخص واءِ ويهه ڏينهن سالدو پي لڳو،
 پوءِ ٿري الهندي ۽ ڏکڻ الهندي ڪندو هو،
 نه به اڃا زور وارو پي لڳو.

الهي طوفان ۾، مهنجي حساب موجب، اسين
 ڏکڻي اٽڪل ڏاڍو هزار ميل اڀرندي ڏي وهاسين.
 جهاز تي جيڪو جهولو ۽ آزمودگار خلاصي هو
 سو نه ڪين چئي ٿي سگهيو ته اسين ڏليا جي
 ڪهڙي پاڻي ۾ آهيون.

سنه ۱۷۰۳ جي جون مهيني جي ۱۶ تاريخ هڪڙي
 چوڪر کوهي جي چوٽيءَ تي چڙهي زمين ڏٺي. جڏهن
 اُتي پهتاسين تڏهن لڪا لڏي ڏٺي سڀن لڪو چشمو،
 لڪو ڪن رهندڙن ماڻهن جو نشان ڏٺوسين. تنهن
 ي اسان جا ماڻهو سمنڊ جي ويجهو تازي پاڻي

پاڻو ٻيو

برابڻنگ ننگ ڏي درياھي مسافري

باب پهريون

ڪيڏن گليور عجب جهڙن ماڻھن جي
وچر وڃي پوي ٿو.

موٽي اچڻ کان به مهينا پوءِ منهنجي قسمت
۽ منهنجي طبيعت وري مون کي ڪنڀو نه هلي
مڪنت ۽ بي آراميءَ جي حياتي گذاريان، تنهنڪري
مون وري به پنهنجو وطن ڇڏيو ۽ مڙي جهڙي
جهاز اڏوڻجو نالي ۾ چڙهي روانو ٿيس، جو سورت
بندر ڏي وڃڻو هو. ڪيپ آف گڊ هوپ تائين
سفر ٿاڍو سٺو هو. اتي لهي تازو پاڻي ڪنيوسين.
ر جهاز جي نري ۾ هڪڙي سير معلوم ٿي،
هنڪري سامان لاهي وڌوسين ۽ سيارو اتي
اريوسين. ڪپتان بيمار ٿي پيو، تنهنڪري مارچ
۾ پڇاڙيءَ کان اڳي اسين ڪيپ مان روانا ٿي
سگهياسين.

اڀرلدي ڏي ويٺو ڏٺم. منهنجو رخ سر اڀرلدي
 هو. مون سڙه واري جهاز کي هاڪاريو، پر جواب
 ڪو نه مليو. انهي هولدي ۾ ڏٺم ته هوا جي گهٽ
 ٿيڻ ڪري آءٌ ويس انهي کي ويههيو بولدو. جيترو
 مون کان ٿي سگهيو اوترو وڌڻ لاءِ زور لالڻ. اڌ
 ڪلاڪ کان پوءِ هن مولڪي ڏٺو ۽ هڪڙي لوف
 چوڙ ٻائين. انهي تي مولڪي جيڪا خوشي ٿي سا
 ڳالهه ڪرڻ کان ٻاهر آهي، جو آسرو ٿير نه وري
 نه هڪڙو پيرو پنهنجو ٻيڙو وطن ڏسندس ۽
 پنهنجن ٻيڙن کي ملندس، هي ڇڏي آيو هوس.
 جهاز پنهنجا سڙه ڏرا ڪيا ۽ آءٌ سڙهيندي
 ۲۶ تاريخ شام جو ۵ ۴ ۶ جي وچ ۾ وڃي الهڪي
 پهتس. انهي تي انگلند جون سرفرون ڏسي منهنجي
 دل ٿيا ڏيڻ لڳي. مون پنهنجون ڳئون ۽ ڍڍون
 کڻي وڏي ڪوٽ جي کسي ۾ وڌيون ۽ پنهنجو
 ٻيو سامان کڻي جهاز تي آيس.

پوءِ حبڪو سٿر ڪيم ٺههجي ٻيان ڪرڻ سان
 آءٌ پڙهندڙ کي لڪليف نه ڏسندس. گهڻو ڪري
 لڪليف ڪار ٿي ۽ سنه ۱۷۰۲ جي اپريل مهيني
 جي ۱۳ تاريخ آءٌ ڊائونس ۾ پهتس.

[illegible][illegible][illegible]

میں نے اس کو دیکھا ہے کہ وہ اپنے آپ کو
بڑا بڑا کرتا ہے اور اپنے آپ کو

پاڻ ٽڪڙ هڻي ته هي وڃي، ٽن ڏاڍي ۽ خوشيءَ سان مون کي مدد ڏني. پنج سؤ ماڻهو منهنجي حڪم هيٺ ٻيڙي جي پن سڙهن ٺاهڻ لاءِ ڪم ۾ لڳايا ويا. انهي ڪم لاءِ هنن جي مضبوط ڪپڙي جا تيرنهن تيرنهن ٿان هڪ ٻئي مٿان ٿيا ڪري ڪم آندا ويا. هنن جا ڏهه ويهه بلڪ ٿيڻ لڳا ۽ مضبوط رسا وٺي پنهنجي ٻيڙيءَ جا رسا جوڙيا.

گهڻي ڳولا کان پوءِ سمنڊ جي ڪناري تي هڪڙو وڏو ٻوڙ لڌم، سو مون کي لنگر والڳي ڪم آيو. ٽن سؤن ڳڻن جي چرٻي مون کي ٻيڙي جي مڪڻ ۾ ٽوڙي ڪن ٻين ڪمن ۾ ڪم آئي. ولڇهن ۽ ڪوهن لاءِ ڏاڍي محنت ڪري ڪي وڏا درخت وڍيا. پر انهي ڪم ۾ مون کي شاهي جهاز جوڙيندڙن مدد ڏني جو منهنجي ڪهري ڪيل ڪم کي هنن لسو ٿي ڪيو.

مهيني کن جي اندر ڇڏهن سڀ شيون تيار ٿيون تڏهن مون شهنشاهه کي چواڻي موڪليو ته آءٌ هاڻ موڪل وٺندس، مون کي وڃڻ جو حڪم ملي. شهنشاهه پنهنجي ساري شاهي ڪٽنب سميت محلات مان نڪري آيو، آءٌ هنجي هٿ ڇمڻ لاءِ اولڏو ٿي پيس ۽ هن مهرباني فرمائي مون کي پنهنجو هٿ ڏنو. راڻيءَ ٽوڙي شهزادن ۽ ائين

آهي ته تون ئي عفتن ۾ رهي بادشاهتون هن کان
چٽي بولدائون.

اهو جواب وٺي اهو وڪيل لٺي پٽ ڏي
موڪلو ويو ۽ بلبلڪو جي شهنشاھ جيڪي ئي
گذريو هو سو مون کي ٻڌايو. ساڳئي وقت ۾ هن
مشتي طرح مولڪي چيو ته ”جي تون مون وٽ
رهندين ته آءُ توکي پوري پناهه ڏيندس.“ جيتوڻيڪ
هن جي سچي ۽ لس ۾ مون کي شڪ ڪو نه هو،
ته به مون پڪو ارادو ڪيو هو ته وس پچندي
آپنهنجي بادشاهن يا اميرن ۾ ڪڏهن ويساهه ڪرڻ
نٿو ڪندس. تنهن ڪري مون سندس شڪر گذارتي
ڪري ادب ۽ لباسن معافي گهري. ڇو مالس
ته ”جڏهن چڱي يا بچڙي قسم هڪڙي نڙي
مون کي ڏياري آهي، تڏهن آءُ بيم آرمائي
ڪري سمنڊ تي لڪري بولندس. هتي رهي ان
وڏن بادشاهن جي وچ ۾ سازي پيدا نه ڪندس.“
الهيءَ ئي شهنشاھ ڪاروڙيو ڪين بلڪه هڪڙي
الٿاق مان مون کي معلوم ٿيو ته هو توڙي گهڻا
وزير امير منهنجي الهي ارادي ڪري ڏايا خوش
ٿيا.

انهن سڀني ڪري پاڻ جلد رواني ٿيڻ جي
مون کي خواهش ٿي. بادشاهه توڙي درٻارين کي

ڪري منهنجي لاءِ فقط ايتري سزا مقرر ڪئي
 آهي ته منهنجون اکيون ڪڍي ڇڏجن، جو آءٌ
 انصافي ممڪن کان نٿاڻي ڀڄي آيو آهيان، ۽ جي
 آءٌ ٻن ڪلاڪن اندر موٽي نه ويندس ته منهنجو مرڻاڪ
 جو خطاب موٽي ورتو ويندو ۽ مون کي دغا باز ۽
 باغي شمار ڪيو ويندو. وڪيل هيترو به چيو ته
 هي بليشڪو جو شهنشاهه پاڻي نه ٻنهي ملڪن
 جي وچ ۾ صالح رهي ته هڪدم منهنجا هٿ پير
 ٻڌائي دغا بازیءَ جي سزا پوڳڻ لاءِ لڳي پٽ
 ڏي ڏياري موڪلي.

بليشڪو جي شهنشاهه ٽن ڏينهن جي صلاح
 مشورتن کان پوءِ گهڻن عزور خواهين ۽ بهالن جو
 جواب منن لفظن ۾ ڏياري موڪليو. اهو هي هو
 ته ”هن جبل جهڙي ماڻهوءَ کي ٻڌي موڪلڻ
 بلڪل ناممڪن آهي، جيئن اوهان ڪي معلوم
 هوندو. جيتوڻيڪ هن منهنجا سڀ جهاز ڀڪڙي
 ورتا آهن ته به صالح ڪرائڻ ۾ هن گهڻي مدد
 ڏني آهي، تنهن ڪري آءٌ هن جو احسانمند
 آهيان. انهيءَ هوندي به اميد آهي ته اوهين توڙي
 اسين ٻئي جلد خوش ٿينداسين ڇا لاءِ جو هن هڪڙو
 عظيم جهاز ڪناري تي لڌو آهي، جنهن تي هو چڙهي
 وڃي سگهندو. انهي جي تيار ڪرڻ لاءِ کيس مدد
 ڏيڻ واسطي مون حڪم جاري ڪيو آهي. اميد

کٽي ويندي، عتان آءِ پنهنجي وطن ڏي موٽي
وڃي سگهندس. مون عرض ڪيس ته مون کي
وڃڻ جي موڪل نه ڏئي ۽ ماڻهن کي حڪم نه
ڏئي ته مولڪي هٽي تيار ڪرڻ ۾ ضروري سامان
موجود ڪري ڏين. ٿوري لڪلف ڏيڻ کان پوءِ
هن اجازت ڏني.

الهيءَ وڃڻ آءِ حيران هوس ته ڪهڙي سب
اسان جي شهنشاھ ڪونه بيهام مون ڏي بلشڪو
۾ ڪونه موڪليو. پر پوءِ خالڪي طرح مون کي
معلوم ٿيو ته شهنشاھ کي اڃا اها خبر نه هئي ته
مون کي سندس منصوبن جي ڪل پٽي آهي. هن
سمجهيو ٿي ته سندس اجازت ۽ پنهنجي ڪيل
الهام موجب آءِ لٽ بلشڪو ڏي گهمڻ ويو آهيان،
جو درٻار وارن کي نه ايتري خبر هئي. هن ڄاتو
ٿي ته اڳتي بادشاھ سان ملاقات ڪرڻ کان پوءِ
ٿوري ئي عرصي ۾ موٽي ايندس. پر جڏهن مون
گهڻا ڏينهن لڳايا تڏهن البت بي آرام ٿيڻ لڳو.
خزانچيءَ ۽ ٻين منهنجن دشمنن سان صلاح ڪرڻ
کان پوءِ هڪڙو آڇرو وارو ماڻهو موٽي موڪليو
ويو ۽ چيو ته توهان نامو مون تي جوڙيو هئائون
تنهن جو لٽل نام وار نه ڏياري موڪليو هئائون.
الهي وڪيل کي اهو حڪم هو ته بلشڪو جي
بادشاھ کي ٻڌائي ته سندس شهنشاھ گهڻي مهرباني

کري منهنجي لاء فقط ايتري سزا مقرر ڪئي آهي ته منهنجون اکيون ڪڍي ڇڏجن، جو آءٌ انصافي محڪمن کان نٿاڻي پڇي آيو آهيان، ۽ جي آءٌ ٻن ڪلاڪن اندر موٽي نه ويندس ته منهنجو مرڻاڪ جو خطاب موٽي ورتو ويندو ۽ مون کي دغا باز ۽ باغي شمار ڪيو ويندو. وڪيل هيترو به چيو ته جي بليفسڪو جو شهنشاهه ڀائٽي ته ٻنهي ملڪن جي وچ ۾ صلاح رهي ته هڪدم منهنجا هٿ پير ٻڌائي دغا بازی ۽ جي سزا ڀڳڻ لاءِ لڳي پٽ ڏي ڏياري موڪلي.

بليفسڪو جي شهنشاهه ٽن ڏينهن جي صلاح مشورتن کان پوءِ گهڻن عزرن خواهين ۽ بهائن جو جواب منهن لفظن ۾ ڏياري موڪليو. اهو هي هو ته ”هن جبل جهڙي ماڻهوءَ کي ٻڌي موڪلڻ بلڪل ناممڪن آهي، جيئن اوهان کي معلوم هوندو. جيتوڻيڪ هن منهنجا سڀ جهاز پڪڙي ورتا آهن ته به صلاح ڪرائڻ ۾ هن گهڻي مدد ڏني آهي، تنهن ڪري آءٌ هن جو احسانمند آهيان. انهيءَ هوندي به اميد آهي ته اوهين توڙي اسين ٻئي جلد خوش ٿينداسين ڇا لاءِ جو هن هڪڙو عظيم جهاز ڪناري تي لڌو آهي، جنهن تي هو چڙهي وڃي سگهندو. انهي جي تيار ڪرڻ لاءِ کيس مدد ڏيارڻ واسطي مون حڪم جاري ڪيو آهي. اميد

کٽي ويندي، ۽ تان آءِ پنهنجي وطن ڏي موٽي
وڃي سگهندس. مون عرض ڪيس ته مون کي
وڃڻ جي موڪل به ڏئي ۽ ماڻهن کي حڪم به
ڏئي ته ملڪي هنڌي تيار ڪرڻ ۾ ضروري سامان
موجود ڪري ڏين. ٿوري تڪليف ڏيڻ کان پوءِ
هن اجازت ڏني.

الهيءَ وڃڻ آءِ حيران هوس ته ڪهڙي سبب
اسان جي شهنشاہ ڪو نه پيغام مون ڏي بلبلشڪو
۾ ڪو نه موڪليو. پر پوءِ خالڪي طرح مون کي
معلوم ٿيو ته شهنشاہ کي اڃا اها خبر نه هئي ته
مون کي سندس مصون جي ڪل پٽي آهي. هن
سمجهيو ٿي ته سندس اجازت ۽ پنهنجي ڪل
الجام موجب آءِ نٿو بلبلشڪو ڏي گهمڻ وارو آهيان،
ڇو درٻار وارن کي به ايتري خبر هئي. هن ڄاڻو
ٿي ته ايجي بادشاہ سان ملاقات ڪرڻ کان پوءِ
ٿوري ئي عرصي ۾ موٽي ايندس. پر جڏهن مون
گهڻا ڏينهن لڳايا تڏهن البت بي آرام ٿيڻ لڳو.
خزانچيءَ ۽ ٻين منهنجن دشمنن سان صلاح ڪرڻ
کان پوءِ هڪڙو آڙو وارو ماڻهو مونڏي موڪليو
۽ وڃي ٿو ته ٿو ته مون تي جوڙيو هٿائون
تنهن جو ٿل قلم وار به ڏياري موڪليو هٿائون.
الهي وڪيل کي اهو حڪم هو ته بلبلشڪو جي
بادشاہ کي ٻڌائي ته سندس شهنشاہ گهڻي مهرباني

ٻيو ٿيلهو ڏٺم. نيٺ ڌڪي ڌڪي ايڏي پاڻيءَ ۾
آندو مانس جو منهنجن بغلن ٿاء ٿي آيو.

مشڪل ڪم لهي ويو تنهن ڪري هاڻ مون
پنهنجا ٻيا رسا ڪڍيا جي هڪڙي جهاز ۾ ڀر ٿيا
رکيا هئا. انهن کي پهرين ٻيڙيءَ سان ٻڌم ۽ پوءِ
ٻين نون جهازن سان ٻڌم جي مون کي ڏنا ويا
هئا. واءِ سڻائو هو ۽ خلاصين ڳن ڏنا ۽ مون زور
لاٿو. انهي طرح اسين ڪناري کان چاليهن يارڊن
تي آيا سين. جڏهن ويو لٿي تڏهن آءٌ سڪي تي
پنڌ ڪري ٻيڙي وٽ آيس. ٻن هزارن ماڻهن جي
مدد سان رسن ۽ ڪلن جي وسيلي مون ٻيڙيءَ
کي اٺلائي سمنون ڪيو ۽ ڏٺم ته انهي کي ڪو
گهڻو نقصان نه پهتو آهي.

ڪهڙين مشڪلاتن سان مون الهيءَ ٻيڙيءَ کي
بليفسڪو جي شاهي بندر ۾ آندو تن جي بيان
سان آءٌ پڙهندڙ کي تڪليف نه ڏيندس. الهيءَ
لاءِ مون کي ڪي وڏا ونجهه يا ڳن جوڙڻا پيا،
جن تي ڏهه ڏينهن ته پي مٿا هنيو. جڏهن آءٌ اُلي
آيس تڏهن ماڻهن جا گوڙا اچي گڏ ٿيا ۽ ههڙو وڏو
جهاز ڏسي عجب ۾ پئجي ويا. مون شهنشاہ کي
چيو ته آءٌ نصيب وارو آهيان جو هيءَ ٻيڙي
مون کي هٿ آئي آهي. اها مون کي ڪنهن هنڌ

پوء جيڪي ڏکيا جهاز پڇا آهن تن مان مولڪي
وٺه ڏيو ۽ ٽي هزار خلاصي به ڏيو ۽ الهندي مٿان
تائب امر الله به مقرر ڪري ڏيو.

اهي جهاز، جيسين آءٌ سڌو ڪناري تي ويس
تيسين ٿوري الهي هنڌ آيا جتي مون پڙهندي
بيڙي ڏلي هئي. مون ڏٺو ته وڏو الهن کي اڃا
به ويجهو آندو هو. سڀني خلاصين کي رسا ڏنا
ويا، جي مون اڳيئي وٺي مضبوط ڪيا هئا.
جڏهن جهاز اچي پهتا تڏهن مون پنهنجا ڪپڙا
لاڻا ۽ پالڻا به پٺ ڪري حتي بيڙي هئي الهي
کان سڙي ورتون جي اندر آيس. پوءِ ٿوري الهي
تائين ويس.

خلاصن کي سڄي جو جهڙو مولڪي اڇائي ڏنو، هو مون
بيڙي جي آڳاٽي ۾ هڪڙي ٽنگ ۾ گهٽرائي ٻڏي جڏو
۽ سڄي جو ٻيو جهڙو وري هڪڙي جنگي جهاز سان
ٻڏي جڏو. پر مون ڏٺو ته منهنجو ڀروڙ هيو سڀ اڃا به
ٿيو، ڇا لاءِ جو پالڻي ٿار هو، تنهنڪري آءٌ ڪو به
ڪم ڪري نه سگهيس. لاچار ٿي ٿوري بيڙيءَ جي
پٺيان وڃي انهيڪي هڪڙي هٿ سان اڳتي ڌڪڻ
لڳس. وڏو سڻائي هئي تنهنڪري ايترو وڌي آيس
هو کاڌي پالڻيءَ کان ٻاهر جهلي ۽ پير زمين تي رکي
ڳهيس. پر پاڻي منٿ ساعِي ڪٿي بيڙيءَ کي وري

هتي ته شهنشاهه کي انهي ڳجهه جي ڪا به خبر
پوندي، جو آءٌ سندس وس کان ٻاهر هوس.
سگهو ئي معلوم ٿيو ته انهي طرح خيال ڪرڻ
مون غلطي ڪئي.

هن ٻئي شهنشاهه وٽ منهنجي ڪهڙي مرحه
ٿي تنهنجي بيان ڏيڻ سان آءٌ پڙهندڙ کي تڪليف
نه ڏيندس. اها اهڙي وڏي بادشاهه جي مهر بالي
۽ شان وٿان هئي. گهر ۽ بستري جي لاءِ جيڪي
مون کي مشڪلاتون پيش آيون، تنهنجو به ذڪر نه
ڪندس. مون کي لاچار پنهنجو ڪٿو وڙهي زمين
تي سمهڻو پيو.

منهنجي اتي پهچڻ کان ٿي ڏينهن پوءِ ٻيٽ جي
اٿر اڀرندي ڪناري تي گهمندي سمند ۾ ڏيڍ ميل
پنڌ تي مون کي هڪڙي شيءِ ڏسڻ ۾ آئي جا
اولڏي ٿيل ٻيڙيءَ وانگي نظر ٿي آئي. مون پنهنجا
جوتا ۽ جوڙاب کڻي لاٿا ۽ ٻن يا ٽن سون يارڊن تائين
اندر پاڻي ۾ هليو ويس. ڏٺم ته اها شيءِ وڻ جي
زور سان وڃي ويجهي پوندي. تڏهن صاف معلوم
ٿيم ته سڄي ٻيڙي اها ٻيڙي آهي جا مون ڀانيو. ته
ڪنهن جهاز تان طوفان جي زور سان ڇڏي آئي
آهي. تنهن تي هڪدم آءٌ موٽي شهر ۾ آيس ۽
شهنشاهه کي چيم ته جنگي جهازن جي پڪڙجڻ کان

سواهن کي کڻي هٿ ۾ ڪيو. حذعن شهر جي
وڏي در کان ٻن سون يارڻن چيٽري ٻنڌ کي
اٻس لڏهن مون هٿن کي چيو ته هاڻي وڃي
حضرتي سيڪريٽريءَ کي مڏهنجي اچڻ جو ٻڌايو
۽ چيو ته آءٌ شهزاده جي حڪم جو منتظر ٿيو ويٺو
آهيان. صلاح ڪن جي اندر جواب آيو ته شهزاده
پڏهنجي شاهي ڪتنب ۽ اميرن وڙيون سميت
مڏهنجي رهيا هڪڙا اچي. آءٌ سڙ يارڻ سندن
اٺ اڳرو وٺس.

شهزاده ۽ سندن عملو گهوڙن تان لهي پوءِ راڻي
۽ سندس ملههنگاراون گاڏين مان لٿيون. مون ڏٺو
ته هنن کي هڪ ڀاڙ يا ڏڪر ڪوڏ هو. مون شهزاده
کي عرض ڪيو ته آءٌ پڏهنجي ڪيل انجام موجب
آر آهيان ۽ واپسي پڏهنجي ڏئي يعني شهزاده اجازت
ڏئي آهي ته حضور جهڙي زبردست شهزاده جي
ملاقات جو شرف حاصل ڪريان ۽ وس آهر اهڙي
ملههنگاري ڪريان، جا پڏهنجي بادشاه ڏانهن
عرض جي ادالي ۽ اوهڪ ملالِيءَ سان موافق هجي.
مون پڏهنجي سميت پڏهنجي شهزاده جي ٺاراهي
جو ڏڪر ڏروڙ ڪيو، ٻا لاءِ جو اڃا اهو باب
هولڪي ڪار ٻڪي پوءِ ڪار وٺي وڃي ۽ ٿلهيڪري
ڪرڻ آئي آهي. اٻس ڪهه وائڻ ڪوس، هولڪي ٻڪي

ڪهڙيون سزائون ٿيون ملن ته جيڪر آءٌ خوشيءَ سان اهڙي هلڪي سزا قبول ڪريان ها.

پر جوانيءَ جي ابھرائيءَ ڪري ۽ شهنشاهه جا مولڪي بليفسڪو جي بادشاهه وٽ وڃڻ جي اڳيئي اجازت ڏني هئي، تنهن موجب مون وڃڻ جو پڪو ٺهراءُ ڪيو ۽ انهن ڏينهن گذرڻ کان اڳي ئي پنهنجي دوست سيڪريٽري ڏي هڪڙو خط موڪليم، جنهن ۾ لکيو مانس ته مون پڪو ارادو ڪيو آهي ته اڄ آءٌ بليفسڪو ڏي روانو ٿيندس.

هنجي جواب لاءِ به نه ترسييس ۽ اُٿي پيٽ جي انهي پاسي ويس جتي اسانجا جهاز بيٺا هئا. اتي هڪڙو وڏو جنگي جهاز پڪڙي انهي جي چوٽيءَ ۾ کڻي هڪڙو رسوبڌم. لنگر کڻي پنهنجا ڪپڙا لاهي ڪڇ ۾ جيڪو مٿان وجهڻ جو ڪٿو هوم سو به ڪپڙن سميت ڳنڍڙي ڪري کڻي انهي جهاز ۾ رکيم. پوءِ انهيڪي چڪي اٿي هليس. ڪٿي پاڻي ۾ پنڌ پي ڪيم، ڪٿي ترس ٿي. ائين ڪندي آءٌ نيٺ بليفسڪو جي شاهي بندر تي آيس جتي گهڻي وقت کان منهنجي لاءِ منتظر بيٺا هئا.

هنن مونکي به سولها ڏنا ته وڏي شهر ڏي وٺي هان جنهنجو نالو به بليفسڪو آهي. مون انهن

کسي ۾ وڌو. لڏهن مون پنهنجي هڪڙي معتبر
 لوڪر کي چيو ته ماڻهن کي ٻڌاء ته آءٌ بهار آهيان
 ۽ ستو ٻيو آهيان. پوءِ مون پنهنجي گهر جو در
 بند ڪيو ۽ ڪوسي ڪسي مان ڪڍي مسرسي
 وڪم جيئن هميشه ڪندو هوس ۽ پوءِ الاهي جي
 پاسي ۾ واهي رهيس. امير ڏاڍي خيال ۾ ڏسڻ ۾
 آيو ۽ جڏهن مون الاهيءَ جو سبب پڇيس لڏهن هن
 مون کي ٻڌايو ته ”شههشاھ پنهنجن مشرن ۽ اميرن
 سان صلاح ڪري اهو حڪم ڪيو پوءِ آهي ته دعا ڪرڻ
 جي ڪري پنهنجون اکيون ڪڍائي. تڏهن
 جي اندر سمڪري پنهنجي گهر ايندو ۽ لوڪي
 حڪم ڏيئي ٻڌائيندو.“

ٿورو وقت الاهي ڳالهه ٿي ويچار ڪري مون
 دل ۾ هڪڙو لهراءِ ڪيو، جنهن لاءِ شايد مولتي
 واهي طرح الزام اچي سگهندو. آءٌ قبول ٿو
 ڪريان ته منهنجي آٿرائي ۽ بي نجهه هئڻ جي
 ڪري ئي مون پنهنجون اکيون ڀڄايون ۽ پنهنجي
 آزادگي حاصل ڪئي. جيڪڏهن مون کي الاهيءَ
 وقت بادشاهن ۽ وڏن جي طبيعتن جي خبر
 هجي ها جيئن پوءِ مون کي گهڻن بهن بادشاهن ۽
 معلوم ٿيون ۽ جي مون کي خبر
 ۾ هون ڪا به وڏن ڏهاڙين کي

باب چھون

گليور ليلي پٽ ڇڏي ٿو

هن بادشاهت ڇڏڻ جو بيان ڏيان تنهن کان اڳي پڙهندڙ کي خبر ڏيڻ مناسب آهي ته منهنجي برخلاف ٻن مهينن کان هڪڙو منصوبو لڪ چوريءَ ۾ پي ٺهيو. هيستاءِ عمر ۾ مون ڌارين ملڪن جي بادشاهن وٽ نه گذاريو هو تنهن ڪري انهن جي مون کي ڪا به خبر ڪانه هئي. جو پنهنجي حالت ۽ وسعت ڪري انهن وٽ رهڻ جي مون کي لياقت ڪانه هئي. وڏن وڏن بادشاهن ۽ اميرن مختلف طبيعتن بابت مون پڙهيو گهڻو ئي هو، پر اها اميد مون کي نه هئي ته انهي جو خراب نتيجو آيو ههڙي پڙانهين ملڪ ۾ ڏسندس جتي منهنجي سمجهه موجب يورپ جي قاعدن کان بلڪل علحدا قاعدا جاري هئا.

مون اڃا بليفسڪو جي شهنشاهه ڏي وڃڻ جي تياري پي ڪئي ته هڪڙو وڏو امير، جنهن تي بادشاهه جي مٿس ڪاوڙجڻ مهل مون گهڻا احسان رکيا هئا، سورات جو بند ٿيل ڪرسي ۾ لڪ چوريءَ منهنجي گهر آيو ۽ نالي بدائڻ کانسواءِ اندر لنگهي آيو.

ڪرسي ڪٽڻ وارا هليا ويا ۽ مون امير کي ڪرسيءَ سميت ڪٽي پنهنجي وڏي ڪوٽ جي

۾ اسان جي شهنشاھ جو هنن جي جهازن پڪڙڻ سان فتح حاصل ڪئي هئي ۽ هنن ئي قابض ٿيو هئا تنهنڪري زور ڪري هنن تي ۾ لڳي پٽ جي ٻولي ڳالهائڻ جو ٻار رکيو هئائين.

پر ايترو قبول ڪرڻ گهرجي ته ٻنهي بادشاهن جي وچ ۾ ايتري آمدرفت ۽ سوداگري هلندي هئي ۽ اتي جي دستور موجب شريف ۽ دولتمند ماڻهو دلها ڏسڻ ۽ ماڻهن سان واقفيت رکڻ ۽ اخلاق سڌارڻ لاءِ ايترا پنهنجا جوان ماڻهو هڪ ئي جي ملڪ ڏي موڪليندا هئا جو اهڙا ڪي وڏا ماڻهو يا سوداگر يا خلاصي ڪنارن تي رهڻ وارا ٿورا هوندا. هي ٻنهي زبانن ۾ گفتگو ڪري ۾ سگهندا هوندا. اها ڳالهه مون کي تڏهن معلوم ٿي جڏهن پوءِ آءٌ بلشڪو جي شهنشاھ جي سلام تي وٺيس. ڪميٽيڪ مڏهنجن دشمنن جي بد خواهي ۽ وڃڻ ڪري مون تي گهڻيون ئي مسڪلاون ۽ مصيبتون آيون هيون ته ۾ منهنجي الهی پاسي وڃڻ مان مون کي گهڻو فائدو پهتو ۽ سڪ حاصل ٿيو. جيئن هڪ موقع تي آءٌ بيان ڪندس.

اوهانچي بادشاهه جي قدمبوسي ڪري ويندس. ”
 انهي موجب ٻئي وقت جڏهن مون شهنشاهه
 جي ملاقات جو شرف حاصل ڪيو تڏهن کانس
 بليفسڪو جي بادشاهه سان ملاقات ڪرڻ جي
 اجازت گهري.

هن اجازت ڏني، مگر مون سهي ڪيو ته
 ڏاڍي رنج سان ڏنائين. پر الهي جو سبب آءُ
 معلوم ڪري نه سگهيس. مگر نيٺ مخفي طرح
 هڪڙي شخص کان مون کي معلوم ٿيو ته شاهي
 خزانچي ۽ ايرالبحر شهنشاهه جي ڪن تي وڌو
 هو ته مون بليفسڪو جي وڪيلن سان دستور ڪيو آهي
 ۽ سندس برخلاف آهيان. پر آءُ يقين سان چوان
 ٿو ته الهي تهمت کان آءُ آزاد هوس. الهي وقت
 کان وٺي پريندي بادشاهن ۽ وزيرن جي نسبت
 ۾ خراب راءِ قائم ڪرڻ لڳس.

معلوم هجي ته انهن وڪيلن مونسان ترجمان
 جي وسيلي گفتگو ٿي ڪئي. انهن ٻنهي ملڪن
 جون ٻوليون اهڙيون علحد يون هيون جهڙيون يورپ جي
 ڪن ٻن ملڪن جون آهن. هر هڪ ملڪ جا ماڻهو
 پنهنجي ٻوليءَ جي قدامت ۽ خوبصورتيءَ ۽
 پڪائيءَ جو فخر ڪندا هئا ۽ پاسي واري ملڪ جي
 ٻوليءَ ڏي نفرت ظاهر ڪندا هئا. الهي هوندي

۾ آيا ۽ هنڪي سندن بادشاهه جي شان وٽان ۽
ڪم جي حالت موافق مرحا ڪئي وئي.

جڏهن عهدنامو پورو ٿيو، تڏهن بلبشڪو جي
وڪيلن مون سان اچي ملاقات ڪئي، ڇا لاءِ هر
مون الاهي ڪم ۾ هنن جي گهڻي خير خواهي ۽
طرفداري ڪئي هئي ۽ هنن مون کي معتر
شمار ٿي ڪيو ۽ خانگي طرح ماڻهن کان هنن کي
خبر پئجي هئي ته آءٌ سندن خبر خواه آهيان.
پهرائين هو منهنجي بهادريءَ ۽ مهربانيءَ جي
تعريف ڪرڻ لڳا، پوءِ مون کي هنن پنهنجي
بادشاهه جي طرفان پنهنجي ملڪ ڏي اچڻ جي
دعوت ڏني ۽ چيائون ته ”اچي اسان کي پنهنجي
بي انداز طاقت جون ڪي ثابتيون ڏيئي ڏيکار،
جو الاهي باب اسان جيستائين هوڙيون ڳالهون ٻڌيون
آهن. الاهي ۾ مون هنن کي راضي ڪيو، پر
جهڙڪي ڪيم تنهن جي تشصيل ڏيڻ سان پڙهندڙ
کي ٽڪليف نه ڏيندس.

جڏهن ڳچ وقت ٿاڻن مون هنن کي خوش ڪيو
۽ حڪومت ۾ وڌو تڏهن مون چيو ته ”منهنجا گهڻا نياز
پنهنجي بادشاهه کي ڏجو، جنهنجي لبڪن جي
تعريف ساري جهان ۾ پکڙيل آهي. اُميد آهي
ته پنهنجي ملڪ ڏي وڌيڪ روالي ٿيڻ کان اڳي آءٌ

انهن کي هيڏي هن شهنشاهه نهايت گهڻي خوشيءَ سان
 انهن کي ٽڏيو ۽ اتي هو اتي مولڪي لڙڻ لڳو ۽ هر لشڪر
 ڏٺائين، جو هنن ۾ هڪڙو تمام وڏو خطاب آهي.
 شهنشاهه مولڪي ڇڏو ته ڏيکين جا باقي
 هرڪي جهاز آهن سي سڀ مڪينن پئي ورت
 گهاٽي اچڻون. اهي بادشاهه اهڙا طمع وارا آهن
 جو سندن مرضي آهي ته بلبلڪر هي سڄي
 بادشاهه گڏهي هڪڙي ئي وڃي، جو پوءِ
 الهڪي پنهنجي طرفان ڪو اواب يا فرمائش ما مقرر
 ڪري هلائي. هڪجي مرضي هئي ته آڻن هي
 وڏي پاسي ڀڄڻ وارا سڀ فساد ۽ هي شهر ڇڏي
 ويا هئا تنڪي ماري ناس ڪري ڇڏي ۽ انهن
 ماڻهن کي اڳتي اهڙو لاچار ڪري جو هو پنهنجا آڻا
 نديءَ پاسي کان ڀڄن، جنهنڪري ساري شهنشاهه
 جو هونئو هڪڙو بادشاهه ٿيندو.

پر مون هڪي الهی ارادی تان لاهڻ جي
 ڪوشش ڪئي ۽ صاف طرح ٻڌايو ته بهادر ۽ آزاد
 ماڻهن کي غلام ڪرڻ ۾ آءٌ مدد نه ڏيندس ۽
 جڏهن الهی ڳالهه بابت مشورن جي وڃڻ لڳو
 هاڻو تڏهن جيڪي عقل ۽ سمجهه وارا وزير هئا
 سي منهنجي راءِ سان شامل ٿيا.
 هيءَ جا پنهنجي راءِ مون هميشه ڪري ظاهر

جڏهن آءُ خوف جي جاءِ کان اهڙو برخلاف
 ٿورو ترسي منهن ۽ هٿن مان ٿورو ڪيڏيڙ ڇڏي. معاف
 هئد ٿورو مڙهر مڪير جو پريندي پهچڻ وقت مولڪي
 ڏٺو هٿائون، جيئن مون مٿي چيو آهي. پوءِ
 عينڪ لاهي ڇڏي ۽ ڪلاڪ کن آرام ڪيو. جڏهن
 وري ڏرو هيٺ پيو ٿي تڏهن جهاز گهلي لٿي پٽ
 جي شاهي بندر تي صحيح سلامت اچي پهتس.

شهين شاه پنهنجي ساري درٻار سميت ڪناري
 تي بيٺو هو ته ڏسي ته منهنجي ڪوشش جو
 ڪهڙو نتيجو ٿو اڪري. جڏهن سڀني ڏٺو ته
 جهاز اڌ گهيري ۾ هليا اچن پر مون تي هنن جي
 نظر ڪا پيئي جو آءُ اُرهه تائين پاڻيءَ ۾ هوس.
 جڏهن آءُ ڪاريءَ جي وچ ڌاري آيس ۽ ڳچيءَ
 تائين پاڻيءَ ۾ اچي ويس تڏهن هنن کي ڏاڍو ڏک
 ۽ انتظار ٿيڻ لڳو جو ڄاڻائون ته آءُ ٻڏي ويس ۽
 دشمن جا جهاز وڙهڻ لاءِ ڪاهيندا اچن. پر مولڪي
 اڳتي ڪاري ويئي ٽالگهي ٿيندي ۽ آءُ اچي کين
 ويجهو ٿيس ۽ هو منهنجو ڳالهائڻ ٻڌي سگهڻ جهڙا
 هئا. تڏهن مون کي ڏسي هنن جو انتظار لٿو. مون
 جهازن جي رسن جي ڳنڍ مٿي ڪري وڌي سڏ
 چيو ته ”خدا شل لٿي پٽ جي زور واري باد شاه
 کي وڌي حياتي ڏئي.“ جڏهن آءُ وڃي ڪناري

آهن کي هيڏي هوڏي چورڻ کان سواءِ ٻيو نقصان آهن کي نه پهچايائون.

جڏهن سڀ ڪنڊيون اٽڪائي رهيس تڏهن رسن عي ٻنڌ جهلي چڪا لڳس پر هڪڙو جهاز نه نه چريو، ڇا لاءِ جو اهي لنگرن سان مضبوط ٻڌل هئا. اهو وڏي بهادريءَ جو ڪم اڃا منهنجي لاءِ رهيو پوءِ هو. تنهن ڪري رسو ڪٽي ڇڏيو. ڪنڊاؤن آهن ئي جهازن ۾ لڳائون پوءِ هون. ڪپ سان اهي رسا وڍي وڌن عي لنگرن سان ٻڌل هئا. اهيءَ ڪم ڪندي مولڪي اٽڪل نه سؤ تر منهن ۽ هٿن ۾ لڳا. تنهن کان پوءِ رسن عي گڏيل ٻنڌ هٿ ۾ جهلي وئي ڇڪيو نه آسانيءَ سان دشمن جا پڄاهي وڌا جهاز منهنجي پٺيان هليا آيا. بليشڪو جي ماڻهن کي منهنجي ارادي جي ڪا به خبر ڪانه هئي، سي ٻهريائين ته حيران ٿي ويا. هنن مولڪي رسا وڍيندو ڏٺو هو ۽ ڀاليو هئاؤن نه هي ڊگرو جهازن کي پڄاهي منهن ٽٽڪڻ لاءِ ڇڏي ڏيندو، جي شايد پاڻ ۾ لڳندا ۽ ٽهڪندا. پر جڏهن هنن ڏٺو ته سڀ جهاز ٽوٽي وارا ٻيا هلن ۽ معلوم ڪباؤن ته آءٌ سڀني کي ڇڪيندو وڃان، تڏهن ڏک ۽ نا اُميديءَ ۾ اهڙاؤن وڌاؤن ڪرڻ خيال ڪرڻ يا بيان ڪرڻ کان ٻاهر آهي.

دشمن جي جنگي جهازن تائين وڃي پهتس.
 دشمن جا سپاهي مون کي ڏسي اهڙو ڊڄ
 ويا جو جهازن تان ٽپي ٿري ڪناري تي ويا، جتي
 ٽيهن هزارن کان گهٽ ماڻهو نه هوندا. پوءِ مون
 پنهنجا رسا ڪڍيا ۽ هر هڪ جهاز جي چنهب
 وٽ ٽنگ ۾ ڪنڍي اٽڪائي سڀ رسا گڏي
 انهن جا چيٽا کڻي ٻڌم. جيسين مون اهو ڪم پي
 ڪيو تيسين هنن ڪيترائي هزار لير چوڙيا، جنهن
 گهڻا مون کي هٿن ۽ منهن ۾ لڳا. انهي سخت
 ايذاء کان سواءِ هنن منهنجي ڪم ۾ به گهڻي حرڪت
 ڪئي. مون کي گهڻو ڊڄ پنهنجي اکين جو هو
 ۽ جي انهيءَ مهل انهن جي بچائڻ جي تجويز اوچتي
 دل ۾ نه اچي ها ته جيڪر اهي وڃايان ها.
 ٻين ڪن ننڍڙين ضروري شين سان گڏ مون
 پنهنجي عينڪ ڳجهي کيسي ۾ لڪائي ڇڏي هئي.
 اهي سڀ شيون شهنشاه جي تلاش ڪندڙن
 عملدارن جي نظر نه چڙهيون هيون. جيئن مون
 مٿي به چيو آهي. اها عينڪ مون ڪڍي پنهنجي
 ٽڪ ٿي مضبوط ڪري ٻڌي ڇڏي ته ڀل اڪيون
 ڇڏيل رهن. پوءِ بهادريءَ سان آءٌ پنهنجي ضم
 لڳس ۽ دشمن جي ٿيرون جي ڪا به پرواه ڪانه
 ڪيم. ڪيترائي لير عينڪ جي شيشن تي لڳا پر

آء بىلىشىڭىز ھىي آمھون سامھون الر اپر لىدى
 وارې كىنارى ئى ھىس. الى ھىكرى ئىكرى
 جى بىلىن لىتى، مون پىنھىجى لىدى دورىسى
 كىدى ئاۋر دىشمن ھا جھاز لىگى ھىمىر بىنا ھىا
 ۋ مۇتېي اكل پىناھ ھىا. انھىكان سۋاء سامان كىل
 چون كھىتون ئى بىزاون ھىون. پىۋ آء مۇتېي
 پىنھىجى گور آس ۋ ھىكم ئىم دى گھى ۋ مھىس
 رسا ۋ اورى چون شىتون مۇلكى آلى ئىم. اھى
 آلدالون. رسو سوللى ۋ جىي ئاگى جھىز و لىو ھو ۋ
 لورى چون شىتون دىگھى ئورۇ ئىم دىر آن جى ھىم
 ھى سۇلن جھىزاون ھىون.

سۇللى ۋ كى لىمۇ كرى مون مھىس رسو گھى
 ۋ سارې طرھ سۇلن دى ئى كىزى ولى مھىس ھىم
 ۋ انھى چۇن چھىمۇن مۇزى كىلدى والگى كرى
 كرى چىم. پىۋ پىناھ اعزىئون كىل ئۇن پىناھ اعزىئون
 رسىر وھىي آء ورى دى الر اپر لىدى وارې كىنارى
 ئى ھىس ۋ پىنھىجى كوت ۋ جوتى ۋ چوراب لىم
 پىنھىجى چىر ھى سىدىر دىر سىمىد مىجھى گھىزى بىس.
 زىر چىرغىر دىر اچا اكل اذ كىلا ھىم ھو. جىترو
 ئىكەم ھى سىگىس اولرو لىكرو ھىلى وچىر اكل
 ۋ لىقە ئىسوس، لى چىر وچىر وچىر وچىر
 ھىم لى لىم. اذ كىلا ھىم ھىم اذىر آء

باب پنڇون

ڪيڏن گليور سڀ جنگي جهاز پکڙي ٿو

بليفسڪو جو ملڪ هڪڙو ٻيٽ آهي جو لڳ ڀڳ
جي اتر اڀرندي ڏي آهي. ٻنهي جي وچ ۾ هڪڙي
ڪاري آهي جا اٺ سؤ يارڊ ڪشادي آهي. مون
اڃا اها ڪن ڏٺي هئي ۽ جڏهن ڪا هٿ ٿيڻ جي
ارادي جي خبر پئي هيم تڏهن آءٌ ڄاڻي پڄهڻي
الهي پاسي جي ڪناري ڏي نٿي ويس، انهيءَ
ڊپ کان ته دشمن جا جهاز، جنڪي اڃا منهنجي
خبر نه پئي هئي، سي متان ڏسي وٺن. جنگ
هلندي ٻنهي ملڪن جي وچ ۾ آمدرفت ڪرڻ جي
سخت منع ٿيل هئي ۽ حڪم پڇڻ واري کي موت
جي سزا ملڻي هئي. شهنشاهه جي ڪنهن به جهاز
کي انهيءَ پاسي وڃڻ جي موڪل نه هئي.
مون شهنشاهه کي دشمن جي سڀني جهازن

پکڙڻ جي رت بيان ڪري ٻڌائي. جاسوسن اسان
کي پڪي خبر ڏني هئي ته جهاز بندر تي سڻائي
واءِ جي انتظار ۾ تيار ٿيا بيٺا آهن. آزمودگار
خلاصين کان ڪاريءَ جي عمق بابت پڇا ڪئي هئي،
جو هنن گهڻائي پيرا انهيءَ ماپ ڪئي هئي. هنن
چيو ته وڃ ۾ وڃ ڇڙهڻ وقت اها ستر گنگلف اولهي
هئي، يعني اٽڪل ڇهه فوٽ. ٻيا ڀاڱا گهڻو گهڻو
نه پنجاهه گنگلف هئا.

هائي وڏي پاسي کان پيڻ وارن پڳن ماڻهن
 بليشڪو هي دربار ۾ ايترو مان ڏٺو آهي ؟
 انهنکي هن ملڪ جي خالڪي طوفان کان ايتري
 مضبوطي مدد ملي آهي جو گذريل چئنهين مهينن ۾
 ٻنهي بادشاهتن جي وچ ۾ سخت لڙايون پي ٿيون
 آهن، جن ۾ ڪڏهن هڪڙي فتنه باب پي ٿي آهي
 ؟ ڪڏهن پي. انهي وچ ۾ اسانجا چاليهه وڏا جهاز
 لاس ٿي ويا آهن. لڏين جهازن جو ٽ ٽاڻوئي
 ڪرڻو. تنهن کان سواءِ ٽيهه هزار چونڊيل سپاهي
 ؟ خلاصي مار جي ويا آهن. دشمن کي ٽ اسان کان
 وڌيڪ نقصان پهتو آهي. انهيءَ هوندي به هاڻ
 بسمار جهاز تيار ڪيا آهن ؟ اسان کي ڪا به ڪرڻ
 وارا آهن. اسانجي شهنشاه جو سهڻي شمس ؟
 طالع ۾ گهڻو ڀروسو آهي. هن مولڪي حڪم ڏنو
 آهي ته هي سڀ احوال توکي ٻڌايان.

مون سڄي پٿريءَ کي چيو ته ”شهنشاه کي
 منهنجون لڏگيون ڏجو ۽ چئو ته آءٌ ٻيڙي ماڻهو
 آهيان تنهنڪري آءٌ ٻاٻان تو ٽ مولڪي مناسب
 ٺاهي ته من جي وچ ۾ دست اندازي ڪريان. پر
 آءٌ شهنشاه ۽ سندس ملڪ بچائڻ لاءِ سڄي ڪاڻ
 ڪندڙن سان وڙهڻ لاءِ تيار آهيان، پوءِ هي الهير
 منهنجو ساٿ ڏيو ته حڪم ڪانهي.

”هاڻي ٻڌ. هي به وڏيون بادشاهتون گذريلن
 چئيهن هيٺن کان سخت جنگ ڪنديون آيون
 آهن. اها جنگ هيٺين سببن ڪري شروع ٿي.
 سڀ قبول ڪن. ٿا ته ڪاٺ کان اڳي آلن پيڇو جو
 پهريون رستو آهي. انهن جي موڪري ڇيڙي
 ٿي. پر اسان جي شهنشاهه جو ڏاڏو جڏهن اڃا
 ٻار هو تڏهن آلي ڪاٺ مهل اڳوڻي دستور
 موجب آيو جو پڳائين ته اتفاق سان پنهنجي
 هڪڙي آڱر وڌي وڌائين. تنهن تي شهنشاهه
 جي ڏاڏي هڪڙو قاعدو جاري ڪيو ته سڀ
 رعيتي ماڻهو آلن جا ننڍا پاسا پيڇن ته ته سخت
 سزا ملنديون.

”ماڻهن کي انهيءَ قاعدي جي نسبت ۾ اهڙو
 سخت اعتراض هو جو اسانجا تاريخ نويس ڇوڪرا
 ته انهي ڪري ڇهه فساد برپا ٿيا. انهن مان
 هڪڙي ۾ شهنشاهه مارجي ويو ۽ ٻيو تخت تان
 لاٿو ويو. اهي اندروني جنگيون بليفسڪو جي
 بادشاهن جي چورس تي ٿينديون هيون. جڏهن
 اهي بند ڪيون ويون تڏهن ڏهاري هميشه انهي
 ملڪ ڏي پڇي ويندا هئا. حساب ڪيو ويو آهي
 ته يارهن هزارن ماڻهن آنا ننڍي پاسي کان نه پڳا
 پر موت قبول ڪيائون.

لکي کان ٻين، لکي هڪ ٻئي سان ڳالهائين.
وڏين کڙين وارا تعداد ۾ اسان کان گهڻا آهن،
مگر حڪومت ساري اسان جي هٿ ۾ آهي.

”اسان کي اهو ڏپ آهي ته وڏي عهد صاحب
جو لاڙو وڏين کڙين ڏي آهي. ڏسجي ٻيو ته
هنجي هٿيءَ جي هڪڙي کڙي ٿي کان ٿورو مٿي
آهي، جنهن ڪري هلندي هو منڊڪائي ٿو.
هاڻي هن اندروني جهڙن جهڙن هوندي اسان
کي پاسي واري پٽ بليفسڪو جي بادشاهه جي
گاهه جو ڏپ آهي. اها به دلها جي ٻي وڏي
بادشاهه آهي ۽ اهڙي وڏي ڏور پري آهي
جهڙي هيءَ.“

”تون هو چوندو آهين ته دلها ۾ ٻيون ته
بادشاهتو ۽ رياستون آهن جن ۾ تو جهڙا وڏي
قد جا ماڻهو رهندا آهن، سا ڳالهه اسانجن ڏاهن کي
اعتبار ۾ نٿي اچي. هو ويساءَ ڪن ٿا ته تون ڇنڊ
مان يا ڪنهن ٻئي ٿوري مان هيٺ ڪري ٻيو آهين.
پڻهن آهي ته تو جهڙا هڪ سؤ ماڻهو ٿوري ئي وقت
۾ ساري بادشاهت جا مورا ۽ دور کائي ڇڻ ڪري
ڇڏيندا. ۽ اسانجا تاريخ نويس، جنهن هزارن مهينن
جا به انهن ٻن بادشاهتن لئي پٽ ۽ بليفسڪو کان
سواءِ ٻي ڪنهن جو ذڪر نٿا ڪن.“

جي دربار جي هاڻوڪي حالت نه هجي ها ته جيڪو
 توکي اهڙو جلد چوڻڪارو نه ملي ها. ڇا لاءِ جو
 جيتوڻيڪ ٻاهرين ماڻهن کي اسان جي حالت
 تمام چڱي ڏسڻ ۾ ٿي اچي ته به اسان ۾ به
 وڏيون خرابيون آهن. هڪڙي هيءَ ته ملڪ جي
 اندر دوطرفي، ناسازي ۽ مخالفت رهي ٿي ۽
 ٻي هيءَ ته ٻاهرين ملڪ جي هڪڙي زور ڀري
 دشمن جي ڪاهه جو ڊپ ٿورهي. ٻهينءَ خرابيءَ
 بابت توکي خبر هجي ته گذريل ستر کن مهينن
 کان هن بادشاهت ۾ ٻن مخالف ڌرين جي وچ ۾
 جهيڙو هلندڙ آهي، جنڪي وڏيون ڪڙيون ۽
 ننڍيون ڪڙيون ٽا سڏين.

”چون ٻه اچي تون وڏين ڪڙين وارا اسانجن قديم
 قاعدن جي ٺاڻدي ۾ آهن. پر انهي هولدي به
 شهنشاهه رڳو ننڍين ڪڙين جي وسيلي ڪم هلائڻ
 جو ٻڪو ٺهراءُ ڪيو آهي. توکي معلوم ٿيو هوندو ته
 سڀ عهدا هو انهيءَ طرف وارن کي ٿو ڏئي. هن
 جون ڪڙيون ٻين دربار وارن جي ڪڙين کان تمام
 ٿورو نه به هڪ ڌرر ننڍيون آهن، ۽ ڌرر هڪ انچ
 جي چوڏهين پٽيءَ جي ماپ آهي. انهن ٻنهي طرفن
 جي وچ ۾ ايتري مخالفت آهي جو هو هڪ ٻئي جو

پاسي پر لپتي پنهنجو مهن وڃ وارين ماڙين هي
 درين وقت جهلم، هي منهنجي لاءِ کولي ڇڏيون
 هٿيارون. اندران جايون اهڙيون سهڻيون ڏسڻ ۾
 ئي آيون جو ڳالهه ڪوٺ کان ٻاهر. اتي مون راڻي
 ۽ لڊا شهزادا ڏٺا. هي پنهنجن پنهنجن جاي ۾
 ويٺا هئا ۽ سندن مڪر خدمتگار سندن آس پاس
 حاضر هئا. راڻي صاحبو مون کي ڏسي مهر ٻاليءَ
 جي نظر سان مرڪڻ لڳي ۽ دٻيءَ مان پنهنجو هٿ
 ڪڍي مون کي ڏٺا جو مون چاهيو.

آزاد لوط کان پوءِ اٽڪل ۲ هفتا پوءِ هڪڙي
 ڏينهن صبح جو خانگي ڪمن وارو سڪوريتري
 فقط هڪڙو لوڪر ساڻ ڪري منهنجي گهر آيو.
 هن پنهنجي گاڏي ٻري بهاري خواهش ڏيکاري
 ۽ آءٌ ساڻس ڪلاڪ کن خلاصي صحبت ڪريان.
 هو چڱو ۽ لائق ماڻهو هو ۽ درٻار ۾ به مون کي
 گهڻي ڪم آيو هو. تنهن ڪري مون اها ڳالهه
 هڪدم قبول ڪئي. مون چيو ته آءٌ لپتي پوان.
 ته هو منهنجي ڪن لاءِ ٻاهري. پر هن جي مرضي
 هئي ته آءٌ هن کي هٿ ۾ کڻي جهلمان ته مون
 سان گفتگو ڪري.

هن ٻه ٻن مولڪي پنهنجي چوڻڪاري جي مبارڪ
 ڏني ۽ چاءُ ته ”انهيءَ ۾ منهنجو به هٿ هو. پر

کي وڏو نقصان پهجي ها، جيتوڻيڪ ڀتيون ڪن
 پهڻن جون مضبوط جڙيل هيون ۽ چار انچ ٿلهيون
 هيون. ساڳئي وقت ۾ شهنشاهه جي اها ڏاڍي مرضي
 به هئي ته آءٌ سندس محلات جو تجمل ڏسان. پر
 ائين آءٌ فقط ٽن ڏينهن کان پوءِ ڪري سگهيس.
 اهو سڀ وقت مون پنهنجي چاڪون سان شاهي
 باغ جي تمام وڏن درختن ويڙ ۾ لڳايو، جو باغ
 شهر کان اٽڪل هڪ سؤ يارڊ پري هو.

انهن وٽن مان مون وڏا سٽول يا سپاها لاهيا،
 هر هڪ اٽڪل ٽي فوٽ وڏو هو ۽ اهڙو مضبوط
 هو جو پنهنجو ٻار ڪٽي سگهي. ماڻهن کي وري
 ٻيو ڀيرو اطلاع مليا کان پوءِ آءٌ وري به شهر مان
 لنگهي، پنهنجا ٻئي سٽول هٿن ۾ ڪٽي محلات
 ڏي ويس. جڏهن ٻاهرئين دالان جي پاسي وٽ
 آيس تڏهن مون هڪڙي سٽول تي بيهي ٻيو سٽول
 پنهنجي هٿ ۾ کنيو ۽ چٻ جي مٿان لنگهائي،
 ٻاهرئين ۽ ٻئي دالان جي وچ ۾ جيڪا اڌ فوٽ
 ويڪري وڻي هئي، تنهن ۾ رکيم. پوءِ هڪڙي
 سٽول مان لانگ ورائي ٻئي تي ٻيو رکيم ۽ ٻيو ٻيون
 سٽول ڪندي واري لڪڻ سان پنهنجي پٺيان
 ڇڏي ورتو.

انهيءَ طرح آءٌ اندرئين دالان ۾ گهڙيس. پوءِ

شهن جي ٺن کي لتاڙي وڃهان، جيتوڻيڪ اهڙو
 سخت حڪم جاري ٿيل هو ته سڀ ماڻهو پنهنجن
 گهرن ۾ هٽي گهرون نه سندن نقصان جو کوٽ
 جوابدار ڪونه ٿيندو. گهرن جي ڏورين ۽ جتن
 تي تماشه بنين جو ايترو گوڙ هو جو مون چانو نه
 مسافرن ڪندي مون اهڙو آباد شهر ڪونه ڏٺو هو.
 اهو شهر پورو چورس آهي. جهجهو هر هڪ
 پاسو پنج فوٽ نه گهو آهي. ۽ وڏيون گهٽيون هي
 انهي ۾ آرياڙ وڃن ٿيون ۽ شهر کي ٻورن چئن پاڻن
 ۾ ورهين ٿيون سي پنج فوٽ ويڪرايون آهن.
 لڏپلاوون گهٽيون يا ڪوڄا هن ۾ آڻ گهڙي نه سگهيس
 مگر هن کي رڳو لنگهندي ڏنل سي ٻارهن کان
 ارڙهن اڇن ٽاء ڪڍندا آهن. شهر ۾ پنج لک
 ماڻهو رهي ٿا سگهن. گهرن تي ٺن کان وٺي پڇن
 ٽاء ماڙيون آهن ۽ دڪانن ۽ بازارين ۾ جهجهو مال
 رکيل آهي.

شهنشاهه جي محلات شهر جي ٻوري وچ ۾ آهي،
 جتي ٻئي وڏيون مڙڪون اچي ٿيون گڏ هن.
 انهي جي چوڌاري نه فوٽ اٽاهين پٽ آهي، ها
 محلات جي عمارت کان ويجه فوٽ پري آهي.
 مون کي شهنشاهه جي اسازت هئي ته اها پٽ
 اورهالڪي وڃان، مگر ائين ڪرڻ سان ضرور ٿلهن

کي وڏو نقصان پهجي ها، جيتوڻيڪ ڀتيون ڀڪن
 پهڻن جون مضبوط چڙيل هيون ۽ چار انچ ٿلهيون
 هيون. ساڳئي وقت ۾ شهنشاهه جي اها ڏاڍي مرضي
 به هئي ته آءٌ سندس محلات جو تجمل ڏسان. پر
 ائين آءٌ فقط ٽن ڏينهن کان پوءِ ڪري سگهيس.
 اهو سڀ وقت مون پنهنجي چاڪونءَ سان شاهي
 باغ جي تمام وڏن درختن ويٺ ۾ لڳايو، جو باغ
 شهر کان اٽڪل هڪ سؤ يارد پري هو.

انهن وٽن مان مون وڏا سٽول يا سپاها ٺاهيا،
 هر هڪ اٽڪل ٽي فوٽ وڏو هو ۽ اهڙو مضبوط
 هو جو منهنجو ٻار ڪٿي سگهي. ماڻهن کي وري
 ٻيو ڀيرو اطلاع ملڻ کان پوءِ آءٌ وري به شهر مان
 لنگهي، پنهنجا ٻئي سٽول هٿن ۾ ڪٿي محلات
 ڏي ويس. جڏهن ٻاهرئين دالان جي پاسي وٽ
 آيس تڏهن مون هڪڙي سٽول تي بيهي ٻيو سٽول
 پنهنجي هٿ ۾ کنيو ۽ چپ جي مٿان لنگهائي،
 ٻاهرئين ۽ ٻئي دالان جي وچ ۾ جيڪا اٺ فوٽ
 ويڪري وڻي هئي، تنهن ۾ رکيو. پوءِ هڪڙي
 سٽول مان لانگ ورائي ٻئي تي پير رکيو ۽ ٻهريون
 سٽول ڪنڊي واري لڪڻ سان پنهنجي پٺيان
 ڇڏي ورتو.

انهيءَ طرح آءٌ اندرئين دالان ۾ گهڙيس. پوءِ

هجن ٽن کي لٽاري وڃهان، جيتوڻيڪ اهڙو
 سخت حڪم جاري ٿيل هو ته سڀ ماڻهو پنهنجن
 گهرن ۾ هڪڙو گهرجن ته ته سندن نقصان جو ڪو به
 حوالدار ڪونه ٿيندو. گهرن جي ڏانهن ۽ چٽين
 تي تماشا بڻين حواليترو ڪوڙ هو جو مون ڄاتو ته
 مسافرن ڪندي مون اهڙو آباد شهر ڪونه ڏٺو هو.
 اهو شهر پورو چورس آهي. جهنڊو هر هڪ
 پاسو پنج فوٽ ڊگهو آهي. ۽ وڏيون گهٽيون جي
 انهي ۾ آڙياد وڃن ٿيون ۽ شهر کي پورن چٽن ڀاڱن
 ۾ ورهائين ٿيون سي پنج فوٽ ويڪرايون آهن.
 ننڍيون گهٽيون يا ڪوڄا هن ۾ آڇ ڪوڙي نه سگهيس
 مگر جن کي وڏو لنگهڙي ڏٺو سي ٻارهن کان
 ارڙهن اڇن ٽاء ڪشادا آهن. شهر ۾ پنج لک
 ماڻهو رهي ٿا سگهن. گهرن تي ٽن کان وٺي پنج
 ٽاء ماڙيون آهن ۽ دڪانن ۽ بازارين ۾ جهڙو مال
 رکيل آهي.

شهشاهه جي مڃتا شهر جي پوري وڃي آهي،
 جتي ٻئي وڏيون سڙڪون اچي ٿيون گذرن.
 انهي جي چوڌاري ۽ فوٽ اٺاڻهين پٽ آهي، جا
 مڃتا جي عمارت کان ويجهه فوٽ پري آهي.
 مون کي شهشاهه جي اسازت هئي ته اها پٽ
 اورهائڪي وڃان، مگر ائين ڪرڻ سان ضرور ٿلهن

باب چوٿون

لاري پٽ جو وڏو شهر يا گاديءَ جو هنڌ

آزاد ٿيڻ کان پوءِ جيڪو پهريون عرض مون ڪيو، سو اهو هو ته مون کي موڪل ملي ته آءٌ گاديءَ جو هنڌ ۽ قلعو ملڊينڊو ڏسان. شهنشاهه آسانيءَ سان مون کي موڪل ڏني، پر اهو خاص تاڪيد ڪيا. ته ماڻهن کي يا گهرن کي ڪوبه نقصان نه پهچائيجيئن. ماڻهن کي خبر پئي ته مون کي شهر ڏسڻ جو ارادو آهي. قلعي جي چوڌاري جيڪا پٽ وڃي ٿي سا اڍائي فوٽ اونچي آهي ۽ تمام ٿورو نه پر يارهن انچ ويڪري آهي، جنهن ڪري گاڏي گهوڙن سميت انهنجي چوڌاري سلامتي سان ڪاهي ٿي سگهجي. ڏهن ڏهن فوٽن تي پاسن کان انهي پٽ تي هڪڙو ٿلهه بيٺل آهي.

آءٌ الاهي جي اولهندي واري وڏي دروازي جي مٿان پرائگه پري لنگهي ويس ۽ تمام آهستو پاسيرو ٿي فقط صديءَ ۾ مکيه ٻن گهٽين مان لنگهي ويس. وڏو ڪوٽ لاهي ڇڏيم، انهي ڊپ کان ته مٿان الاهي جي دامن سان گهرن جي چٽين ۽ ڇڇهرين کي نقصان ڏسي. آءٌ ڏاڍي خبرداريءَ سان هليس ته مٿان جيڪي ماڻهو گهٽين ۾ گهمندا

۵- جيڪڏهن ڪو ضروري آڱڙو هڪ
ڪٿي موڪلو هوندو ته اهو جبل جهڙو ماڻهو
پنهنجي کيسي ۾ قاصد ۽ سندس گهوڙي کي
مهيني ۾ هڪ ڀيرو ڇهن ڏينهن جي پنڌ تائين ڪٿي
ويندو ۽ جي ضرور ٿيو ته انهي کي موٽائي اسان جي
حضور ۾ آڻيندو.

۶- هر بليفسڪو جي اڀت ۾ اسانجن دشمنن
جي برخلاف اسانجي دوستيءَ ۾ رهندو ۽ هننجي
لشڪري جهازن کي ناس ڪرڻ ۾ وس پڇندي
ڪوشش ڪندو، جو اهڙا جهاز اسان تي ڪا
ڪرڻ جي لاءِ پيا سنبرون.

۷- اهو جبل جهڙو ماڻهو فرصت وقت اسانجن
ڪم ڪندڙن کي مدد ڪندو ته اسانجي مکيه باغ
۽ ٻين شاهي عمارتن جي ڀتين جي هٿان رکڻ لاءِ
وڏا پهڻ ڪٽن.

۸- هو ان مهينن جي عرصي ۾ اسان جي
ماري ملڪ جي چوڌاري ڪناري سان گهمي
ڏانهن ڏي ڪيترين وڪون آهن.

۹- پڇاڙيءَ ۾ هو قسم ڪئي انجام ڪندو ته
جن شرطن تي پوري طرح هلندو ۽ هنکي اسانجي
اڀت مان ۱۷۴۸ ماڻهن جيترو کاڌو پيئو هر روز
دور رهندو. هو اسان جي حضور ۾ آزاديءَ سان

جوتیء لی رکان ۽ پنهنجو آڱر وار پنهنجي سڄي
ڪن جي پاڙيءَ تي رکان.

پر شايد پڙهندڙن کي شوق هوندو ته
ڏسي ته اهي شرط ڪهڙي قسم جا هئا جن
تي مون کي ڇڏيائون، تنهنڪري اهي آءٌ هيٺ
ڏيان ٿو.

۱- جبل جهڙو ماڻهو اسانجي ماڻڪ مان اسانجي
وڏي مهر لڳل اجازت نامي کان سواءِ نڪري
نه ويندو.

۲- اسانجي صاف حڪم کان سواءِ هو اسانجي
خاص شهر ۾ نه ايندو، جڏهن اهڙو حڪم ڏنو
ٿو ته هتي جي رعاڪن کي به ڪلاڪ اڳي اطلاع
ڏنو ته گهرن جي اندر رهن.

۳- هر غلط اسانجن شاهي سڙڪن تي هلندو
۽ ڪنهن به ڳاھ جي ميدان يا اُن جي ٻئي ۾
لڪي گهمندو، لڪي سمهندو.

۴- جڏهن سڙڪن تي هلندو تڏهن
ڏاڍي خبرداري ڪندو ته اسان جي بهاري
رعيت مان ڪنهن به بدن يا کاڌين يا گهوڙن
کي لتاڙي نه ڇڏيندو، لڪي هينجي مرضيءَ
کان سواءِ ڪنهن کي پنهنجن هيٺن ۾
ڪٽندو.

مون شهنشاه کي پنهنجي آزادگيءَ جي لاءِ
 ايتريون درخواستون ڪيون هيون جو هن نيٺ
 پهرين خانگي طرح پنهنجن خاص مشيرن سان
 صلاح ڪئي ۽ پوءِ پري دربار ۾ وزيرن سان
 صلاح ڪئي. ملڪ جو امير البکر ڪنهن
 سبب ڪري لاحق منهنجو جاني دشمن ٿي
 پيو ۽ منهنجي آزاد ٿيڻ جي برخلاف هو. پر
 رات جو غلبو منهنجي فائدي ۾ هو، تنهنڪري
 شهنشاه به انهن جي راءِ منظور ڪئي. اهي
 امير کي به نيٺ ريبي ريبي قبول ڪرايائون،
 مگر انهي شرط سان ته هو شرط لکي تيار ڪندو
 جن جي بجا آڻڻ لاءِ آءٌ قسم ڪندس ۽ پوءِ
 هو مون کي آزاد ڪندا. اهي شرط خود اهوئي
 امير پاڻ مون وٽ ڪٿي آيو ۽ ساڻس ٻيا ڪيترائي
 معزز ماڻهو هئا.

پهرين ته اهي مون کي پڙهي ٻڌايائون،
 پوءِ مون کي چيائون ته ”هاڻ قسم ڪر ته انهن
 شرطن تي هلندين ۽ پهرين تون پنهنجي ملڪ
 جي رسم موجب ۽ پوءِ اسانجي قاعدي موجب
 اهي بجا آڻيندين.“ هنن جو دستور اهو هو ته آءٌ
 پنهنجو سڄو پير کڻي هٿ ۾ جهليان ۽ پنهنجي
 سڄي هٿ جي وچين آڱر پنهنجي مٿي جي

انهي جي چوٽيءَ تاءَ به چڙهي آيا هئا، جا سڀئي
 ۽ ڇپتري هئي ۽ پيرن سان ڌڪ هڻي به ڏ
 هٿائون ته اندران اها شيءِ پوري آهي. هنن ڀاني
 ته اها انهي جبل جهڙي ماڻهوءَ جي ڪا شيءِ هوندي
 هنن چيو ته جي شهنشاهه اجازت ڏئي ته هر انهن
 کي فقط پنجن گهوڙن سان ڪٽي اچن.

جڏهن مون هنن جي ڳالهه ٻڌي تڏهن هڪدم
 سمجهي ويا ته اها ڪهڙي شيءِ آهن ۽ اها خبر
 ٻڌي ڏاڍو خوش به ٿيس. ڀانئجي ٿو ته جهاز ڀڄڻ
 کان پوءِ جڏهن آءٌ ڪناري تي پهتس تڏهن اهڙي
 رڪ پڇ به هوس جو جتي آءٌ اچي سمجهي پيو
 هوس انهي هنڌ پهچڻ کان اڳي منهنجي ٿوري ڀاڻي
 به ڪري پئي. جڏهن مون بتيلاي کي ڳڻ پي
 هنيو تڏهن انهي کي ڏاڍو ٻڌي پنهنجي مٿي سان
 اٽڪائي ڇڏيو هوم. ۽ تڙو مهل به مون سان
 اٽڪي پئي هئي. پر شايد اتفاق سان ڏاڍو ڇڄي
 پيو هو ۽ جڏهن ڪناري تي پهتس تڏهن مون کي
 نظر نه آئي. ڀاليم ته سمجهه به ڪري پئي آهي.

مون شهنشاهه کي عرض ڪيو ته جيئن جلد ئي
 سگهي اوترو جلد اها شيءِ مون کي آڻائي ڏين ۽
 بيان به ڪري ٻڌايو مانس ته اها ڪهڙي شيءِ آهي
 ۽ ڪهڙي ڪم ايندي آهي. پئي ڏينهن گاڏين

مٿي جاڙهيو هو مان. حبڪو گھوڙو ڪرايو هو
 تنهن کي ڪمي ڪلهي تي ضرب ڏسي هئي، ۽
 سراد کي ڪو به ايذاءَ ڪو نه پهتو. مون پنهنجي
 رومال کي مٿا هڻي مرمت ڪري ڇڏيو مگر وري
 الاهي کي اهڙي تماشي لاءِ ڪم نه آندو، جو
 ڄام نه اهو اهڙو مصبوط نه آهي.

آءُ آزاد آيس تنهن کان به ڀاڻي نه ڏينهن اڳي
 مون شهنشاهه ۽ الجي درٻار وارن کي الاهي قسم
 جي تماشي سان خوش ويٺي ڪيو نه هڪڙي قاصد
 اچي شهنشاهه کي ٻڌايو ته جهون هٿ آءُ پورين
 هٿ ڪيو ويو هوس اُتي سندس رعيت مان ڪن
 ماڻهن وهڻ تي لنگهندي زمين تي ڪا وڏي
 ڪاري شيءِ پل ڏئي آهي، ها عجيب شڪل
 هي آهي ۽ الاهي جا پاسا چوڌاري پکڙيل آهن ۽
 ايترو ڪساد آهن جيئن شهنشاهه جي سمهڻ جو
 ڪمرو آهي ۽ انهي جو وچ ماڻهوءَ جي قد جهڙو
 مٿي آهي.

هن چيو ته اهو ڪو ساهوارو ڄاڻو ناهي، هن
 پورين هنن کي حطرو هو. ڇا لاءِ جو اهو ٿاهه تي
 جڙل کان سواءِ سو آهي ۽ مسجدان ڪنڊن هن جي
 چوڌاري گھڙائي نه ڦهلائي آيا هئا. هنن ايترو
 نه ڏٺو ته هڪ ٻن جي ڪلهن تي چڙهي هو

اڳي ڪو ٿورو ڏٺو هوندو.

پوريءَ وچوٽيءَ تي بيٺل ڪاٺين هنن کي ۽
 هنن جي گهوڙن کي تماشي جي ميدان تي ڪرڻ
 کان بچايو. شهنشاهه انهيءَ تماشي تي اهڙو خرش
 ٿيو جو هن ڪيترن ڏينهن تاءِ انهيءَ جي وري
 وري ڪرڻ جو حڪم ڏنو ۽ هڪڙي ڀيري نه
 سندس حڪم موجب کيس مٿي چاڙهيو ويو ۽ پاڻ
 لشڪر کي قواعد ڪرايائين. ڏاڍي مشڪلات سان
 هن راڻيءَ کي لڳاري اها ڳالهه قبول ڪرائي ته آءُ
 هن کي ڪرسيءَ سميت ڪٽي تماشي واريءَ جاءِ
 يعني سينيٽيل رومال کان ٻن يارڊن جي انداز اندر
 جهليان، جتان هوءَ سارو تماشو چڱيءَ طرح ڏسي
 سگهي.

اها منهنجي لاءِ خوش نصيبيءَ جي ڳالهه هئي
 جو انهن تماشن تي ڪو خراب اتفاق نه ٿيو. فقط
 هڪڙي ڀيري ڪنهن ڪپتان جو شوخ گهوڙو هستي
 ڪندي ۽ سنب هڻندي پنهنجو پير منهنجي رومال جي
 هڪڙي ٽنگ ۾ اٽڪائي وڌو ۽ ٿاپو کائي پاڻ به
 ڪريو ۽ سوار کي به ڪيرائي وڌائين. پر مون
 هڪدم ٻنهي کي ڇڏائي سنبئون ڪيو ۽ هڪڙو
 هٿ ٽنگ تي ڏيئي ٻئي هٿ سان ساري فوج
 کي هڪڙو هڪڙو ڪري لاهي هيٺ ڪيم جيئن

ھا اڊائي فوت ڇو رس هئي. چار سون ڪالئون
 ڪئي انهن کي ۽ ٻي چوڻ کان پوري وڃوئي
 تي ٻڌم ۽ اهي زمين کان اٽڪل ٻه فوت مٽي
 هيون. تڏهن کان پوءِ جيڪي ٽي ڪالون اُپيون
 بنيون هيون تن تي ڪٿي پنهنجو رومال ٻڌم
 ۽ انهن کي سڀني پاسن کان اهڙو ڇڪر هر
 رومال ٽانڊي ڊهل هي ڪل والڪي ٿي نيو.
 چار پوري وڃوئي تي نيل ڪالون هي رومال
 کان اٽڪل پنج اليچ مٽي هيون سي هروڙ
 پاسي ڇڏي وئي والڪي ڪم آيون. جڏهن اهر
 ڪري رهيس تڏهن شهشاهه کي عرض ڪيم ته هاڻ
 پنهنجن چوراهن فوجي گهوڙدارن کي حڪم ڏئي
 ته اهي ڏکيل ميدان تي اچن ۽ گهوڙا ڊوڙائين.
 شهشاهه پنهنجي اها رت پسند ڪئي ۽ هن
 الهڪي گهوڙي چڙهيل ۽ هٿيارن ٻڌل هڪڙو هڪڙو
 ڪري پنهنجن هٿن ۾ مٽي ڪٿي ٽائيل رومال تي رکيو.
 سندن عملدار قواعد ڪرڻ وارا به ساڻن گڏ هئا جڏهن
 ترتيب وار اچي ويا، تڏهن ويراڻي ڏيئي
 ٿي ويا ۽ ڪوڙيون لڙايون ڪرڻ لڳا. مڏا به
 جوڙايائون، اراديون ڪيائون، پڳا هڪ ٻئي هي
 بنمان پيا، ڪاهون ڪيائون، پستي هٿيل مطلب
 اهڙو عمدو جيڪي قواعد ڏيکاريا تون جيئن جهڙو هن

اهي ڏاڳا هو به پيرا چيله، کي ور ڏيئي ٻڌندا آهن. کي تورائي ماڻهو درٻار ۾ ڏسبا جن کي هڪڙو نه پيو اهڙو ڏاڳو چيله سان ٻڌل نه هوندو.

لشڪر جا گهوڙا، توڙي شامي طويلن جا گهوڙا جي هر روز منهنجي اڳيان لنگهائيندا هئا، سي هاڻ ٽهنڊا نه هئا پر چرڪ ڀرڻ کان سواءِ خول منهنجن پيرن تائين ايندا هئا. آءٌ هٿ زمين تي کڻي رکندو هوس ته سوار انهنکي منهنجي هٿ جي مٿان ٽپائي ويندا هئا. هڪڙي ڏينهن شهنشاه جو هڪڙو شڪاري گهوڙي تي چڙهيل، منهنجي جتي پيل پير تان وڌو ٽپ ڏيئي هليو ويو.

منهنجا نصيب ڇڱا هئا جو هڪڙي ڏينهن شهنشاه کي هڪڙي عجيب رستي سان وندرائي خوش ڪيم. مون هنکي خواهش ڏيکاري ته حڪم ڏئي ته گچچيتريون ڪاٺيون، ٻه فوٽ ڊگهيون ۽ رواجي نيت يا بيد جهڙيون ٿلهيون، مونکي گهرائي ڏئي. هن هڪدم حڪم جاري ڪيو ته ٻيلن جو عملدار اهي حاضر ڪري ۽ ٻئي ڏينهن صبح جو ڇهه پيلي وارا ماڻهو ڇهه گاڏيون ڀرائي آيا، جنهن ۾ هر هڪ ۾ اٺ گهوڙا ٻڌل هئا. مون انهن ڪاٺين مان ٽي ڪاٺيون کڻي زمين ۾ هڪڙي چوڪندي شڪل ۾ کوڙيون،

آهي، جيڪي ڪا خاص عزت جي اشاري ڏيڻ
گهراندو آهي.

اها راند شهنشاه جي وڏي دربار جي جاءِ ۾
ڪرڻ ۾ ايندي آهي، جتي راند ڪندڙن جي
هرمنديءَ جي آزمائش رسي لڳي ٿيڻ جي آزمائش
کان پوءِ طرح جي هوائي آهي. انهيءَ جهڙو نماشو
يون لڳي ٿوڙي پراڻيءَ دنيا جي ڪنهن ا. ملڪ ۾
ڪروا ڏار آهي. شهنشاه هڪڙو لڪڻ کڻي هٿن
۾ جهلندو آهي ۽ راند ڪندڙ هڪڙو هڪڙو لڳي
ايندو آهي ۽ ڪڏهن انهي لڪڻ تان ٿيندو آهي،
ڪڏهن انهيءَ هيٺان پٽ ۾ رڙهي لنگهي
ويندو آهي ۽ جي لڪڻ ڳهڻا پيرا هيٺ مٿي
ڪيو ويندو آهي ۽ هينڪي ۾ ڳهڻا پيرا اڳي هليو
۽ وري پستتي موٽڻو ٿيندو آهي.

ڪڏهن ڪڏهن شهنشاه لڪڻ جو هڪڙو جهڙو
ولندو آهي ۽ وڏو وزير ٻيو جهڙو جهلندو آهي.
ڪڏهن ۽ وزير سڄوئي لڪڻ پاڻ اڪيلو جهلندو
آهي. جيڪو چڱي راند ڪندو آهي ۽ هوشباري
ڏيکاريندو آهي تنهنڪي ٺلي رنگ وارو پٽ جو
ڏاڳو عالم ملندو آهي. انهيءَ کان پوءِ درجي
واري کي وري ڳاڙهي رنگ جو ڏاڳو ملندو آهي
۽ سائو وري نئين درجي واري کي ملندو آهي.

هڪ جهڙا آهن.

انهن راندين ۽ تماشن مهل گهڻا خراب اتفاق
ٿيندا آهن ۽ ماڻهو مرندا آهن. دفتر تي اهڙا ڪي
داخله ڏسڻ ۾ آيا. مون پاڻ ڏٺو آهي ته ٻن
ڄڻ راند ڪندي پنهنجا عضوا پيڇي وڌا آهن
پر جڏهن خود اميرن کي تماشو ڏيکارڻ لاءِ
حڪم ٿيندو آهي تڏهن ته سڀ کان وڌيڪ
خوف هوندو آهي. ڇا لاءِ جو هو ڪوشش ڪندا
آهن ته هڪ ٻئي کان ڪٽر ڪٽن ۽ اهڙو ڪشاور
ڪندا آهن جو گهڻو ڪري هر ڪو ڌڪو کائيندو
آهي. ڪي ته ٻه يا ٽي ڀيرا به ڪري پوندا آهن.
مولڪي ٻڌايائون ته منهنجي اچڻ کان ورهيه به
اڳي جي شهنشاهه جي گادين مان هڪڙي اتفاق
سان زمين تي پيل نه هجي ها ته خزانچيءَ جو
ضرور ڪندڙ پيڇي پوي ها، پر الهيءَ گاديءَ ڪري
هڪو ڌڪو آيس.

ٻي به هڪڙي راند آهي جا ڪن خاص وقتن
۾ فقط شهنشاهه ۽ راڻي ۽ وڏي وزير جي اڳيان
رڻ ۾ ايندي آهي. شهنشاهه ٽي سنهائپت جا ڌاڳا
انچ ڊگها زمين تي رکندو آهي. انهن مان
ٿڙو نيلو ۽ ٻيو ڳاڙهو ۽ ٽيون سائو هوندو آهي. اهي
ڌاڳا شهنشاهه انعام وانگي انهن ماڻهن کي ڏيندو

ٿا ٿين. انهن کي ٿيڻ کان الهيءَ هنر جي تعليم
 ٿي. ملي ۽ هر هميشه چڱي اصل نسل جا ٿا ٿين،
 لکي ڪر ڳهو علم ٿا حاصل ڪن. جڏهن ڪر
 وڌو عهدو خالي ٿيندو آهي، يعني جڏهن ڪو
 عهديدار مړندو آهي يا ڪنهن جو درجو تهتير
 آهي (جيئن اڪثر ائين ٿيندو آهي) تڏهن پنج
 يا چھ اميدوار شهنشاهه ۽ سندس درٻارين کي رسي
 ٿي ٽيڻ جي نماني ڏيکارڻ جي اجازت ڏيڻ لاءِ
 عرض ڪندا آهن. جنڪو وڌو آپ ڏيندو آهي
 ۽ ڪرندو ته آهي الهيءَ کي اها خالي جاءِ ملندي
 آهي. ڳهو ڪري مڪه اميرن ۽ وزيرن کي حڪم
 ٿيندو آهي ته اهو نماني ڏيکارين، جنهن
 مان معلوم ٿئي ته هنن اهو هنر وساري نه ڇڏيو
 آهي.

شاهي خزانيءَ کي اجازت آهي ته ستن رسي
 ٿي ڪلاڻاري هڻي، جا نادر شاهه جي بس اميرن
 کان تمام ٿورو نه هڪ آله ضرور مٿي هجي.
 مون عملدارن کي ڏٺو آهي ته سولائي ۽ هڙي سنهي
 ڏاڳي ٿي هڪڙي ٽالهي رکي الهيءَ کي ڪيترائي
 ٻيرا ڪلاڻاري هڻندا آهن. شهنشاهه جو خالگي
 جيٺ سڪو پٿري، منهنجي واءِ پر خزانيءَ کان پوءِ
 نئي درجي ۾ آهي. يا وڏا عهديدار ڳهو ڪري

ڏيئي ڇڏير ۽ پوءِ دارون ۽ گوليس
 ڏيئي ڇڏير. مون عرض ڪيو ته دارون
 کان پري رکن، نه ته تمام ننڍڙي ۽ چٽڪ سام
 کي باهه لڳي ويندي ۽ شاهي محلات به هوا ۾
 اُڏائي ويندو. مون پنهنجي واچ يا گهڙي به
 ڏيئي ڇڏي، جو شهنشاهه کي انهيءَ جي ڏسڻ
 جي ڏاڍي خواهش هئي. هن بهري وارن سپاهين
 مان هن تمام ڊگهن سپاهين کي حڪم ڏنو ته انهي
 کي هڪڙي چڙهه ۾ لٽڪائي ڪنوائيءَ وانگي
 ڪلهن تي رکي کڻي هالن. انهيءَ جي ساندھ آواز
 ڪرڻ تي ۽ منٽ واري ڪانٽي جي هلڻ تي ڏاڍي
 حيرت لڳي، ڇا لاءِ جو هنجي نظر اسان جي نظر
 کان تيز آهي، ۽ انهيءَ ڪري هو واچ جي ڪانٽي
 جو چرڻ آسانيءَ سان ڏسي ٿي سگهيو.
 تنهن تي هن پنهنجن عالمن کان انهيءَ بابت
 راءِ پڇي. هنن جدا جدا رايون ڏنيون پر سڀ غلط
 هيون. نيٺ جڏهن مون ٻڌاين ٿڏهن خبر پين پر
 جيڪي هنن چيو سو آءٌ پوريءَ طرح نه سمجهي
 سگهيس.

پوءِ مون چانديءَ ۽ ٽامي جا سڪا ڪڍي ڏنا ۽
 پنهنجو پٽون به، جنهن ۾ نون سون جا وڏا سڪا
 ۽ ڪي ننڍا سڪا به هئا. پنهنجي چري ۽ پاڪي

”کي پاسي واري ڏيڙي کسي ۾ نه ڪ
 بلباوا هئا، جي ڪنهن سوڌي شڪل جا نه هئا
 اسين هن هي کسي جي ٿري ۾ هٿاسن، تن
 ڪري ڏاڍيءَ مشڪلات سان. انهن هيءَ چوڻ
 ٿي پوڄي سگهياسن. انهن مان هڪڙو ڊڪبل
 ۽ هڪڙو ٻڪو ٺڪر پي پاليو، پري پئي جي مٿي
 چڙي وٽ هڪڙي اڇي گول شيءِ ڏسڻ ۾ آ
 جا اسانجن مٿن کان قد ۾ لٽي هئي. انهن
 هر هڪ جي اندر هڪ جو هڪ وڏو بڙج هو. اس
 هنکي چيو ته اهي اسان کي ڏيکارن جو اسان
 ڊب هو ته متان اهي خومناڪ هٿيار هجن.
 اهي انهن جي خالن مان ڪڍي چيو ته:- پنهني
 ملڪ ۾ آءُ انهن مان هڪڙي سان ڏاڙهي ڪوڙيند
 هوس ۽ پئي سان کاڌي جون سبون وٺيندو هوس
 ”بها به نه کيسا هئا جن ۾ اسن لنگهي
 سگهياسن. انهن کي هن واح جا کيسا ٿي سڏ
 اهي عندي پتلون جي چوٽيءَ تي ٽن وڏن شڪا
 والگي هئا ۽ تمام سوڙها پوريل هئا. انهن کي
 مان سڄي منجهان هڪڙو وڏو چالديءَ جو زل
 پي لڙڪيو، جنهن جي غيٽين پاسي هڪڙو
 عجيب نسر جي ڪل هئي. اسان حڪم ڏنس

هيٺ ڏيئي ٿي: ” وڏي جبل جهڙي ماڻهو جي
 ڪوٽ جي سڄي پاسي واري ڪبسي ۾ گهڻي تلاش
 کان پوءِ اسان کي سادي ڪپڙي جو فط ھڪڙو
 وڏو ٽڪر ٿيو، جو ايڏو آهي، جو حضور جي
 درٻار واري ڪمري جي فرش کي ڏي ڇڏي.
 ڪهي پاسي واري ڪبسي ۾ اسان هڪڙي تمام وڏي
 چالديءَ جي بيهي ڏي جنهن تي ڏک ۾ چالدي
 جو هو، جو اسين تلاش واپس وارا مٿي ڪٽي نه
 سگهياسين. اسان جي چئي تي هن اهو ڏک لائو
 ۽ اسان مان هڪڙو الهيءَ ۾ لهي پيو ۽ پاڻ کي
 هڪڙي قسم جي مٽيءَ ۾ پل ڏنا. الهيءَ مٽيءَ مان
 ٿوري اڏامي اسان جي منهن ۾ بيٺي ۽ اسان ٻنهي
 الهيءَ ڪري گنج وقت لاءِ بي بچون ڏٺون.“

”هن جي صديءَ جي سڄي ڪبسي ۾ اسان هڪڙي
 سڀني اچي شيءِ جي هڪڙي وڏي ڳنڍڙي ڏني.
 اها شيءِ هڪ ٻئي تي ويڙهيل هئي ۽ قد ۾ ٽن
 ماڻهن جهڙي هئي. اها ڳنڍڙي هڪڙي تمام
 ٿلهي مضبوط رسي سان ٻڌل هئي ۽ مٿان ڪارا
 نشان يا انگ هئا، جي اسان جي سمجهه ۾ وجھ
 اکر لکيل آهن. هر هڪ اکر اسانن ذهن جي اڏ
 ٿوريءَ جهڙو هو.“

”صديءَ جي ڪي ڪبسي ۾ هڪڙي قسم جي گل

تنهنجي نسبت ۾ تمام چڱي راءِ آهي ۽ منهنجو
توتي اهڙو اعتبار آهي جو ڀڪ اٿر نه هئڻ کي
تنهنجن هٿن مان نقصان نه پهچندو. جيڪي هو تو
وٽان ڪيندا سو هن ملڪ مان نڪرڻ مهل توکي
وري موٽائي ڏنو ويندو يا ته منهنجي ڪٿ موجب
انهي جي قيمت ادا ڪئي ويندي.

مون انهن ٻنهي عملدارن کي ڪٿي هٿن ۾ ڪيو
۽ پوءِ ٻيهر يائين مون هٿن کي پنهنجي ڪوت جي
ڪيڏين ۾ وڌو ۽ پوءِ ٻيا جيڪي ڪيسا هئا تن ۾
وڌم. سواءِ پنهنجن ٻن واچ جي ڪيسن جي. ٻيو
ٻه هڪڙو گجھو ڪيسو هرم، جو مون هٿن کي نه
ڏيکارايو، جو انهي ۾ ڪي ضروري شيون هيون
جي مون کان سواءِ هٿن مان ڪنهن جي به ڪم
چون نه هيون. منهنجي هڪڙي واچ جي ڪيسي
۾ ڇانديءَ جي زنجيري هئي ۽ ٻئي ۾ ڪي ٿورا
سون جا سڪا ڄم جي پاڪيت ۾ پيل هئا.

انهن ٻن صاحبن سان قلم مس ۽ کاغذ هئا.
جيڪي ڏنائون تنهنجي مفصل ياداشت شهنشاهه
جي لاءِ لکيائون. جڏهن اهو ڪم ڪري رهيا
تڏهن مون کي چيائون ته هاڻ اسان کي لاهي هيٺ
رڪ، ته اها ياداشت شهنشاهه کي وڃي ڏيون.
اها ياداشت مون پوءِ انگريزي ۾ ترجمو ڪئي ۽ اها

اهڙي ريت ڪرڻ ۾ ر-ايندي ۽ پهرين آءُ ساڻس
۽ سندس ملڪ سان صلح ۾ رهڻ جو الجار ڪريان.
الهي هوندي به هن واعدو ڪيو ته مون سان
هر طرح مهر پائيءَ جي هلس ٻيئي ٿيندي.

شهزاده مولڪي هيءَ صلاح به ڏني ته ”اٺون
صر ۽ سمجھ سان اهڙي چڱي هلس ڪر جو
منهنجي ۽ منهنجي رعيت جي تنهنجي نسبت
۾ چڱي راءِ ٿئي.“ اهو به چيائين ته ”جي آءُ
پنهنجن ڪن عملدارن کي تنهنجي بدن جي تلاشي
ولڻ لاءِ چوان ته اٺون وڻج نه ٿين، ڇا لاءِ جو
امڪان آهي ته توهان کي هٿيار هجن، هي
لو جهڙي ماڻهو جي موانع هڻڻ ڪري توهان
هجن.“

مون ورندي ڏني ته ”حضور جي خاطري ڏيارڻ
لاءِ آءُ تيار آهيان ته پنهنجا ڪپڙا لاهي ڇڏيان ۽
پنهنجا کيسا اٽلائي ڏيکاريان.“ اهو جواب مون
ڪجهه لفظن ۾ ڏنو ۽ ڪجهه اشارن سان. هن
الهي جي ورنديءَ ۾ فرمايو ته ”ملڪ جي قاعدي
موجب منهنجن عملدارن مان به ضرور منهنجي بدن
جي تلاشي ويندا. مولڪي خبر آهي ته اهو ڪم تنهنجي
مهر ۽ مدد کان سواءِ ٿي ڪيئن سگهندو. اٺون
مهر ۽ دل ۽ الصاف وارو آهيان جو منهنجي

حاضر رهڻ لاءِ ٻڌل آهي. مولڪي ڇهه سؤ نوڪر
 به ڏنا ويا جنڪي کاڌي جو خرچ ملندو هو ۽ انهنجي
 رهڻ لاءِ منهنجي در جي ٻنهي پاسي ٽنڊو کوڙي
 ڇڏيا هئا ٿون. اهو به حڪم ڪڍيو ويو ته ٽي سؤ
 درزي ملڪ جي دستور ۽ نموني موجب منهنجي
 لاءِ هڪڙو ڪپڙن جو وڳو ٺاهين. شهنشاهه هيئن
 به حڪم ڏنو ته سندس وڏن عالمن مان ڇهه ڄڻا
 مولڪي اُتي جي ٻولي سيکارين. هنجي حڪم جي
 پٺيان شاهي گهوڙا اڪثر منهنجي اڳيان گهمائيندا
 هئا ته مولڪي ڏسي هري وڃن ۽ ٽهن نه.

انهن سڀني حڪمن جي پوري تعميل ٿيڻ لڳي.
 ٽن هفتن جي اندر مون هننجي ٻولي سکڻ ۾ گهڻا
 ترقي ڪئي. انهي عرصي ۾ شهنشاهه پاڻ مهر ٻائي
 ڪري مولڪي ڏسڻ جي لاءِ نثريٺ فرمائيندو هو ۽
 مولڪي تعليم ڏيڻ ۾ منهنجن اُستادن کي مدد ڏيندو
 هو. اسين هڪڙي رستي سان پاڻ ۾ گشتگو ڪرڻ
 لڳاسين. پهريان لفظ جي مون سکيا، سي انهي
 ظاهر ڪرڻ لاءِ هئا ته هو مهر ٻائي فرمائي
 آزاد ڪري. اهو عرض آءٌ ڏهاڙي گوڏا
 ٻو هوس. هنجو جواب، منهنجي سمجهه
 ۾ هوندو هو ته ڪجهه وقت کان پوءِ ائين
 ۽ سندس مشيرن جي صلاح کان سواءِ

مولڪي پوءِ خاطر جي ڏيئي ته شاهي دربار کي
 منهنجي لسٽ ۾ ڏاڍيون مشڪلاتون درپيش
 هيون. سڀني کي ڏپ هو ته آءٌ پاڻ ڇڏائي لڪر لاس
 يا منهنجي گهڻي کائڻ ڪري ڏڪار پئجي ويندو.
 ڪڏهن ڪڏهن هنن ارادو پي ڪيو ته مولڪي
 بکر ڏيئي مارين، ته ته زهر دار نه منهنجي منهن
 ۾ هڻي، مولڪي مارين.

انهن مجلسن ۽ بحثن هيندي ڪيترائي فوجي
 عملدار وڏي دربار جي جاءِ جي دروت ويا ۽ انهن
 مان به جنگي اندر وٺي ويا، تن بهان ڪري ٻڌايو
 ته مون مٿي ذڪر ڪيلن ڇهن قيدين سان ڪهڙي
 هلس ڪئي هئي. انهي بهان شهنشاهه جي دل تي
 اهڙو چڪو اٿر ڪيو جو حڪم جاري ڪيائين ته شهر
 جي چوڌاري نون سؤن يارڻن جي اندر ڳولڻ جا
 سڀ رهاڪو ڏهاڙي صبح جو ڇهه ٻڙڳا، چاليهه
 رڍون ۽ ٻه کائڻو مولڪي پڇاڻيندا رهن ۽ تنهنڪن
 سواءِ مالي ۽ شراب جو وڏو انداز ڏيندا رهن.

انهي سڀ رسالت جي لاءِ شهنشاهه پنهنجي هزارن
 پيسا ڏيندو هو، ڇا لاءِ هو هو خاص پنهنجي ئي پيداش
 تي گذاريندو آهي. ڪڏهن اتفاق سان وڏي
 ضرورت وقت، هو پنهنجي رعيت کان پيسو اوڳاڙيندو
 آهي. جا جنگين جي وقت پنهنجي خرچ سان وٺس

پوء به هند اهڙو ٿلهو نه ٿيو جو مولڪي زمين جي
 سختيءَ کان بچائي، ڇا لاء جو فرش لس ٻهٽن
 جو هو. ساڳي طرح هنن منهنجي لاء هند جون
 چادرون ۽ ڪتا ۽ رضايون جوڙيون. جنهن ماڻهوءَ
 هيترا ڏينهن سختيون ۽ مشڪلاتون ڪڍيون
 هيون، تنهنجي لاء اهي سڀ تمام چڱيون شيون
 هيون.

جيئن جيئن منهنجي اچڻ جي خبر ملڪ ۾
 پکڙندي ويئي ٿيئن ٿيئن بيشمار ماڻهون ڪي
 دولتمند، ڪي تماشه بين، ڪي رواڻو گهمندڙ،
 منهنجي ڏسڻ لاء اچڻ لڳا. ايترو وڌو ٿيو لڳو
 جو جيڪڏهن شهنشاهه اشتهار جاري ڪري اهو
 بند نه ڪرائي ها ته زمين جي آبادي يا گهرن جو
 ڪم ڪار جتي ڪٿي وسري وڃي ها ۽ ڳوٺ
 خالي ٿي پون ها. تنهنڪري هن حڪم ڏنو ته
 جن مولڪي اڳيئي ڏٺا آهن سي موٽي گهر وڃن ۽
 سرڪار جي اجازت کان سواءِ منهنجي گهر کان
 پنجاهه يارڊن جي اندر وري نه اچن.

انهي وچ ۾ شهنشاهه ڪيتريون ئي
 مجلسون گڏ ڪيون انهيءَ نه منهنجي
 ڪري نه ڇا ڪجي. هڪڙو خاص دوست
 بخشي سرڪاري ڳالهين جي خبر هوندي هئي

خاص جڏهن هنن جون ڪي انهي مهل چاڪو
ڪڍندو ٿو. پر جڏهن مون هنن تي مٿي ٿي
سان نظر ڪڍي ٿو ته ڪڏهن هنن جو ڏپ ٿو.
پوءِ مون انهيءَ عيبديءَ جا وسا وري آهسته انهي
کي ڏانهن ڪڍي رکيو جيئن ئي هو ڏور
پاڻندو اچي ويو.

پنهنجي ڏهن مان ٻه مون ساڳئي هنس ڪئي.
هنن هنن کي ڪهي مان ڪڍندو آزاد ڪندو
پس. انهيءَ ڪري ٿو ته جيئن قيدي ٿيڻ يا
ماهور منهنجي انهي رحم تي ڏاڏا خوش ٿيا ۽
مون کي معلوم ٿيو ته انهي منهنجي هنس بابت
شهشاهه ۽ انهي جي دربارين وٽ ڏاڏي ٻاراڻي
انهن لکي.

راست ٻئي ته آءٌ منهنجي ڪتاب سان گهر ۾ گهڙيس.
۽ وڃي اهو ئي سنئون ئي سمهي پس. اٽڪل ٻه
هفتا مون انهي طرح پي گذاريو. انهي وچ ۾
شهشاهه حڪم ڏنو ته منهنجي لاءِ سترهه هزار کن.
انهي قدر چاهه سوهنڌ ڪاڏين پر وڃي ڪڍي آيا
انهن مان گڏي منهنجي گهر ۾ هڪڙو وڏو هنڌ
لڳا. ڪم ڪندڙن انهن کي چئن ٽن ۾ ڪڍي
ٿي وڃاڻو. انهن مان ٿيڻ سوهنڌ ٻيگهه ۽
ٻا ٽاهر ڪرڻ لاءِ ڪڍي گڏ سڀيائون

مون کي ٿورو يا گهڻو اينديون هيون تن سڀني ۾
 مون هنن سان ڳالهايو، مثلاً انگريزي، ڊچ، لٽن،
 فرينچ، سڀنيهن ۽ اٽالين، پر ڪا به هن کي سمجهه
 ۾ نه آئي.

اٽڪل ٻن ڪلاڪن کان پوءِ شهنشاهه پنهنجن
 درٻارين سميت اٿي ويو ۽ مون کي گهڻن پهري
 وارن جي حوالي ڇڏي ويا ته مٿان خلق مون کي
 تمام ويجهي اچي ۽ سوڙهي پوي. پر جيئن آءُ
 پنهنجي گهر جي در وٽ زمين تي ويٺو هوس
 تيئن گوڙ منجهان ڪن مون کي تير به هنيا. هڪڙو
 تير ته ذري گهٽ منهنجي ڪپي اک ۾ لڳو هو.
 پهري وارن سپاهين جي ڪرنل انهن مان مکيه
 ڇهن فسادين کي پڪڙايو ۽ ڀانيائين ته انهن کي
 منهنجي حوالي ڪرڻ سان هنن کي جوڳي سزا
 ملندي ۽ تنهن ڪري سپاهين کي حڪم ڏنائين ته
 هنن کي پنهنجن هٿيارن جي آبتن ڇيڙن سان
 ٽڪي منهنجي پهچ اندر آڻين. تنهن تي مون
 انهن سڀني کي پنهنجي سڄي هٿ ۾ کنيو.

انهن مان پنجن کي ته مون کڻي ڪوٽ جي
 کيسي ۾ وڌو ۽ ڇهين کي کڻي پنهنجي وات تاءُ
 آندو، ڇڻ ته جيئرو ئي انهيءَ کي کائڻ ٿو گهران.
 ويچارو ڏاڍيون رڙيون ڪرڻ لڳو. سپاهين جو
 ڪرنل ۽ سندس زبردست عملدار ڊچي ويا.

پس، اهڙي طرح جو منهنجو منهن هندي سامهون ٿو.
هو مون کان ٿي ياد پري نسل جو. پر انهن کان
پوءِ هو ڪيترائي دفعا منهنجن هٿن ۾ آيو آهي،
تنهنڪري هڪڙو ڪو سان مون ڏاڍو آهي سو
بلڪل ٻورو آهي.

هندي پوشاڪ سادي سُڍي هئي. مٿي تي
هڪو سون جو جٽ هوس، جنهن تي هڪ اهڙو ڇڙيل
هئا ۽ اڳيان پٺياليءَ جي مٿان ٿورو هوس. هن
پنهنجي پٺاڙ لاءِ ٿار ڪپڙي هٿ ۾ ڪڍي هئي
۽ مٿان آءُ ڇڙي پواس. اها ٿار اٽڪل ٿي اڃا
ڊگهي هئي. انهيءَ جو هٿو ۽ ڪپڙي سون جا
هئا ۽ انهن تي همرا لڳل هئا. سندس آواز سنهڙو
پر صاف هو ۽ آءُ ٻني جتو نڌي سگهندو هوس.
درٻارين ۽ والن کي ڏاڍو پوءِ ۽ سهڻيون
پوشاڪون پيل هيون. جنهن ڪري ٿي اهي سڀ
ماڻهو نيل هئا، سا اهڙي ڏس ۾ پئي آئي جو جڻ
زمين تي هڪڙو ڪٽڙو وڃايو پيو آهي، جنهن تي
سون ۽ ٻي جون مورليون ٻريل آهن.

شهزاده گهڻائي پيرا مون سان ڳالهايو ۽ مون
هنکي ورنديءَ ڇڏي ڏنا پر اسان هڪ ٻئي جو هڪڙو
اڪر ۽ سمجهيو. شهزاده جي حاضريءَ ۾ گهڻائي
يادريءَ ۽ عاده وان وڪيل نيل هئا. سندن پوشاڪ
۾

مون کي ٿورو يا گھڻو اينديون هيون تن سڀني ۾
 مون هنن سان ڳالهايو، مثلاً انگريزي، ڊچ، لٽن،
 فرينچ، سڀنيهن ۽ اٽالين، پر ڪا به هن کي سمجهه
 نه آئي.

اٽڪل ٻن ڪلاڪن کان پوءِ شهنشاه پنهنجن
 درٻارين سميت اٿي ويو ۽ مون کي گھڻن پهري
 وارن جي حوالي ڇڏي ويا ته متان خلق مون کي
 تمام ويجهي اچي ۽ سوڙهي پوي. پر چيئن آءُ
 پنهنجي گهر جي در وٽ زمين تي ويٺو هوس
 تيئن گوڙ منجهان ڪن مون کي تير به هنيا. هڪڙو
 تير ته ذري گهٽ منهنجي ڪپي اک ۾ لڳو هو.
 پهري وارن سپاهين جي ڪرنل انهن مان مکيه
 ڇهن فسادين کي پڪڙايو ۽ ڀانيائين ته انهن کي
 منهنجي حوالي ڪرڻ سان هنن کي جوڳي سزا
 ملندي ۽ تنهن ڪري سپاهين کي حڪم ڏنائين ته
 هنن کي پنهنجن هٿيارن جي آڀتن ڇيڙن سان
 ڌڪي منهنجي پهچ اندر آڻين. تنهن تي مون
 انهن سڀني کي پنهنجي سڄي همت ۾ کنيو.

انهن مان پنجن کي ته مون ڪٽي ڪوت جي
 کيسي ۾ وڌو ۽ ڇهين کي ڪٽي پنهنجي وات تاءِ
 آندو، ڇڻ ته جيئرو ئي انهيءَ کي کائڻ ٿو گهران.
 ويچارو ڏاڍيون رڌيون ڪرڻ لڳو. سپاهين جو
 ڪرنل ۽ سندس زبردست عملدار ڊچي ويا.

ستتئي اهي ڪٿي مون خالي ڪري ڇڏيون
 اهڙيون ويه ڪلون هنن کاڌي سان پريون
 ڏه پاڻيءَ سان. کاڌي جي هر هڪ ميز يا ڪل
 مان مون به يا ٿي گرڻ ڪيا ۽ پاڻيءَ جا ڏهئي
 تان مون هڪڙي وڏي تان به وجهي اهو هڪ
 ساهي پي ويس.

راڻي ۽ ننڍا شهزادا ۽ شهزاديون ٿوري پنڌ
 تي ڪرسي تي چڙهي ويٺيون هيون ۽ گهڻيون ئي
 پيون شريف زالون سندن خدمت ۾ حاضر هيون.
 پر جڏهن شهنشاهه جي گهوڙي جو مڻيون اتفاق ٿيو
 تڏهن هو لهي شهنشاهه وٽ آيون، جنهن جو هاڻي
 آءُ بيان ڏيان ٿو.

هو پنهنجن سڀني درٻارين ۽ اميرن کان
 منهنجي نهن جيترو قد ۾ ڊگهو هو. فقط ايتري ئي
 ڪري ڏسڻ وارن کي خوف ۽ عجب لڳندو هو.
 مهاندي ۾ هو مضبوط ۽ مردانو هو. سنڀا چپ
 هوس ۽ ڏنگو ڪنڀار ڪو هئس. بت ۽ عضوا
 وضعدار هئس ۽ سندس چوڻ ڀرڻ جا رستا سڀ
 سنهڻا ۽ وڻندڙ هئا. عمر ۾ جواني کائي موٽيو هو
 ۽ الهي وقت پوڻا اٺيهه ورهيه ڄمار هيس. هن
 اٽڪل ست ورهيه ڏاڍي سڪ سان راڄ ڪيو هو ۽
 اڪثر فتح حاصل پي ٿيس.

هنکي چڱيءَ طرح ڏسڻ لاءِ آءُ پاسي ڀري لپتي

آزاد ڪري ٿو سگهان تڏهن جن رسن سان آءُ
 ٻڌل هوس سي سڀ هنن وڌي ڇڏيا. تنهن تي
 آءُ اٿيس، پر اهڙي شڪستي ۽ خراب حال ۾
 هوس جنهن ۾ اڳي عمر نه هوس. پر جڏهن ماڻهن
 مونکي اٿندو ۽ گهمندو ٿو تڏهن اهڙا حيران
 ٿيا ۽ اهڙيون رڙيون ڪيائون جو ڳالهه ڪرڻ کان
 ٻاهر. جنهن زنجيريءَ سان منهنجي ڪپي ٿي
 ٻڌل هئي ۽ جا به يارڊ ڊگهي هئي، تنهن سان
 آءُ اڌ گهيري ۾ هيڏي هوڏي گهمي ٿي
 سگهيس. اها درڪان چئن انچن تي ٻڌل هئي
 تنهنڪري آءُ مڙهيءَ منجهه وڃي سنئون ٿي
 سمهي به ٿي سگهيس.

باب ٻيو

گليور ڪيٽن. آشنائي پيدا ڪريڻو

جڏهن آءُ ٻيون ڀيرو اٿيس تڏهن پنهنجي آس
 س نهارڻ لڳس ۽ آءُ مڃان ٿو ته اهڙو خوبصورت
 اردو مون اڳي ڪڏهن ڪونه ٿو هرو. چوڌاري
 هڪڙي وڏي باغ وانگي ڏسڻ ۾ اچي
 بيل بنيون، جي گهڻو ڪري چاليهه فوٽ
 هيون، سي ڇڻ ته باغ جا چمن هئا.

ڪڙي لڏي دڙي هئي، جا زمين کان ڇهه اڇڻ
شيءَ مٿي هئي.

ڪڇي پاسي واريءَ دڙيءَ ۾ بادشاهه جي
لوهارن اُسي هڪڙيون ۽ يارهن ٻيون زنجيرون
ڪٽي وڃي رکيون، جهڙيون يورپ ۾ سکر زالن جي
واج يا گهڙيءَ ۾ بولنديون آهن ۽ اوڏيون ئي
هيون. اهي هنن منهنجي تنگ ۾ وڃي اٿن
ڪي چيڻهه ڪلف ڏيئي بند ڪري ڇڏيو.

هن مڙهيءَ جي آمهون سامهون وڏي شاهي
سڙڪ جي اڻي پاسي ويهن فوٽن جي پنڌ تي
هڪڙو منارو هو، جو پنج فوٽ مڌالهيون هو،
الهي ۾ شهباشه چڙهي ويو ۽ ساڻس گڏ سندس
دريار جا گهڻائي مڪه امروينا، الاهلاءَ نه مولڪي
ڏسي سگهن، جو آءُ هنن کي ڏسي نٿي سگهيس.
اٽڪل هڪ لک ماڻهو نياشي ڏسڻ لاءِ شهر کان
ٻاهر لڪري آيا. منهنجن ٻهري وارن هوندي
آءُ پالمان آءُ نه ڏهن هزارن کان ٿورا ماڻهو نه هئا
جي جدا جدا وقتن تي ڏاڪڻيون رکيو منهنجي
پٺ تي بي چڙهيا. پر پوءِ اهڙو حڪم جاري ٿيو
ويو ته جيڪو چڙهندو تنهن کي موت هجي
ملندي.

ڪم ڪندڙن ڏور نه آءُ بلڪل پاڻ

مونکي ٿاڏي ٺيچ آئي جنهن تي هو اهڙو لڪي پڇي
ويا جو ڏسڻ ۾ ئي نه آيا. ٽن هفتن کان پوءِ مس
مونکي خبر پئي ته منهنجي انهيءَ اوچتي جاڳڻ جو
سبب ڇا هو.

باقي جيڪو ڏينهن رهيو هو، تنهن ۾ اسان گهڻو
پنڌ ڪيو ۽ پوءِ رستي ۾ رات جي لاءِ ساهي کڻي
سئون. پنڇ سوڙهي وارا منهنجي هر هڪ پاسي بيٺا،
جنمان اڌ کي مشعل هئا ۽ اڌ کي تير ڪمانيون، انهي
لاءِ ته جي آءُ چران ته مونکي هڻي ڪڍڻ ۽ پئي
ڏينهن صبح جو سڄو اڀر ئي مهل اسين وري پنڌ پياسين
۽ ٻن ٻنهن ڌاري شهر جي درن کان باقي وڃي ٻن
سؤن يارڊن تي بيٺاسين. شهنشاهه ۽ سندس سڀ
دروازي اسان کي گڏجاڻ لاءِ نڪري آيا پر وڏن
عهديدارن شهنشاهه کي نه پئي ڇڏيو ته پنهنجي جان
خوف ۾ وجهي منهنجي بت تي چڙهي. جنهن
هنڌ گاڏي بيٺي اتي هڪڙي قد نر مڙهي هئي، جا

پر انهن ڦيٽن وارين ڪلن يا گاڏين مان ڪا به
 اهڙي وڏي يا مضبوط ڪانه هئي جا مولڪي ڪٽي
 سگهي. تنهنڪري پنج سؤ وايا ۽ انجنير وهاريا
 ويا ته جيڏي وڏي ڪل ٺاهي سگهن اوڏي ٺاهين.
 اها ڪاٺين جي جڙيل هئي ۽ زمين کان ٿي انچ
 مٿي هئي. ست فوٽ ڊگهي ۽ چار فوٽ ويڪري
 هئي ۽ ٻاويهن ڦيٽن تي ٿي هلي. جيڪا وڏي رڙ
 مون ٻڌي هئي سا انهي ڪل جي اچي پهچڻ تي
 ٿي هئي. پانٽجي ٿو ته اها منهنجي سڪي تي لهڻ
 کان چار ڪلاڪ پوءِ لڪتي هئي.

اها وڏي گاڏي، جيئن آءٌ لکيو پيو هوس تيئن
 منهنجي پاسي سان لڳ آڻي بهاريائون. پر وڏي
 مشڪلات اها هئي ته مون کي ڪيئن ڪٽي انهن
 ٻن رڪنن. انهي ڪم لاءِ اسي ڪاٺيون ڪلن والڳي
 ڪوڙي ويا. هر هڪ ڪاٺي هڪ فوٽ اولچي هئي.
 ۽ مضبوط رسا، سونلي جهڙا، ڪڙن ڪنڊن سان
 منهنجي بت تي ٻڌل رسن سان ٻڌي ويا. اهي
 رسا، ڪم ڪندڙ ماڻهو پهرين منهنجي ڳچيءَ ۽
 منهنجن هٿن ۽ پيرن ۽ پيري جي چوڌاري ٻڌي
 ويا هئا. پوءِ انهن ڪاٺين يا ڪلن تي ڪپيون يا
 ڦرڻيون ٻڌي، انهن تان ٿو سؤ مضبوط ماڻهو اهي
 رسا ڇڪڻ لڳا. انهي طرح ٽن ڪلاڪن جي اندر

پر انهن ڦيٽن وارين ڪلن يا گاڏين مان ڪ
 اٿڙي وڏي يا مضبوط ڪانه هئي جا مونکي ڪڍ
 سگهي. تنهنڪري پنج سؤ وايا ۽ انجنير وهار
 ويا ته جيڏي وڏي ڪل ٺاهي سگهن اوڏي ٺاهين
 اها ڪاٺين جي جڙيل هئي ۽ زمين کان ٿي ان
 مٿي هئي. ست فوٽ ڊگهي ۽ چار فوٽ ويڪري
 هئي ۽ ٻاويهن ڦيٽن تي ٿي هلي. جيڪا وڏي رڙ
 مون ٻڌي هئي سا انهي ڪل جي اچي پهچڻ تي
 ٿي هئي. پانٿجي ٿو ته اها منهنجي سڪي تي لهڻ
 کان چار ڪلاڪ پوءِ نڪتي هئي.

اها وڏي گاڏي، جيئن آءٌ لکيو پيو هوس تيئن
 منهنجي پاسي سان لڳ آڻي بهاريائون. پر وڏي
 مشڪلات اها هئي ته مون کي ڪيئن ڪٽي انهن
 ۾ رکن. انهي ڪم لاءِ اسي ڪاٺيون ڪلن وانگي
 ڪوڙي ويا. هر هڪ ڪاٺي هڪ فوٽ اولچي هئي.
 ۽ مضبوط رسا، سوتلي جهڙا، ڪڙن ڪنڊن سان
 منهنجي بت تي ٻڌل رسن سان ٻڌي ويا. اهي
 رسا ڪم ڪندڙ ماڻهو پهرين منهنجي ڳچيءَ ۽
 منهنجن هٿن ۽ پيرن ۽ پيري جي چوڌاري ٻڌي
 ويا هئا. پوءِ انهن ڪاٺين يا ڪلن تي ڪپيون يا
 ڦرڻيون ٻڌي، انهن تان ٿو سؤ مضبوط ماڻهو اهي
 رسا ڇڪڻ لڳا. انهي طرح ٽن ڪلاڪن جي اندر

اها تجويز شايد بهادر جي جهڙي ۽ خوفناڪ ڏس
 ۾ ايندي ۽ مولڪي پڪ آهي ته يورپ جو ڪو به
 بادشاهه اهڙي وقت تي هڪڙو آئس نه ڪري.
 مگر منهنجي راءِ ۾ اها تجويز ڏاڍي سبائٽ جهڙي
 نه هئي ۽ مروت جهڙي نه هئي. جنهنڪري اهي
 ماڻهو مولڪي ستي ئي پالڻ ۽ نرون سان مارڻ جي
 ڪوشش ڪن ٿا ته پهرئين ئي جيڪاري سان پٿرن
 آڇ ڇاڙهي پوڻ ٿا. انهيڪري مولڪي اهڙي چڙو لي
 ٿا ۽ آڇ ايترو زور لڳائڻ ٿا جو جن ڏاڳن مان آڇ
 ٻڌل هوس تنکي جيڪر چئي ڇڏيان ٿا، پوءِ هو
 منهنجي اڳيان اچي نه سگهن ٿا ۽ آڇ نه هٿن تي
 ڏهر ڪرڻ نه گهراڻ ٿا.

هي ماڻهو ڏاڍا هٿيار آهن. سندن شهساهر،
 هر علم ۽ هنر جو حامی آهي، سو هننکي همٿائيندو
 آهي ۽ ٽپندڪري هو ڏاڍا قابل ۽ هنرمند ٿي پيا
 آهن. بادشاهه وقت ڪيتريون ئي ڦٽن واريون
 ڪلون آهن، جن تي وڻ ۽ ٻيا وڏا ڳرا ڳرا ٻار ڪٽندا
 آهن. هو اڪثر وڏا وڏا جنگي جهاز نه جوڙائيندو
 آهي، جن مان ڪي ٿو فوت ٿي ويا آهن. اهي بيلن
 ۾ چڙندا آهن جتي وڻ ٿين ٿا ۽ پوءِ انهن ڪلن تي
 اهي ڪٽائي، ٿن چئن سون يارڻن جي پنڌ تي سمنڊ
 تائين آڻيندا آهن.

جو آء پنهنجي سڄي پاسي تي اٿلي آرام وٺي ٿي
سگهيس.

پر انهي کان اڳي هنن هڪڙي قسم جي مرهم
سان منهنجو منهن ۽ ٻئي هٿ ٽٽي ڇڏيا هئا. اهو
مرهم ڏاڍو سرهو هو ۽ سگهوئي هننجي تيرن جا
ننڍڙا ڦٽ ڇٽائي ڇڏيائين. انهيڪري ۽ جيڪو
کاڌو پيتو مونکي ڏنو هئائون تنهن مان مونکي گهڻي
طاقت حاصل ٿي تنهنڪري مونکي ننڊ اچي وئي.
مونکي پوءِ ٻڌايائون ته آءُ اٺ ڪلاڪ برابر ستو پيو
هوس ۽ انهيءَ ۾ ڪو عجب نه هو، ڇا لاءِ ته جيڪو
شراب مونکي پيڻ لاءِ ڏنو هئائون تنهن ۾ گهري ننڊ
آڻڻ جي دوا گڏي ڇڏي هئائون.

پالنجي ٿو ته جڏهن جهاز تان لهڻ کان پوءِ
پريندي، هنن مونکي زمين تي سٽل ڏنو هو تڏهن
شهنشاھ کي بروقت خبر ڏني هئائون. تنهن تي
پنهنجا مشير گڏ ڪري هن ارادو ڪيو ته مونکي سٽيئي
ڪٽي ٻڌن. ان موجب راتورات جو هنن ڪٽي مونکي
ٻڌو هو، جيئن مٽي مان بيان ڪيو آهي. هن اهو
به حڪم ڪيو هو ته مونکي کاڌو پيتو مٿو پهچائين
۽ هڪڙي ڪل جي گاڏي ٺاهين جنهن تي مونکي
ٻڌل ٿي ڪٽي شهر ۾ آڻين.

شهنشاه اهو پڪو لهراءِ ڪيو هو ته مون کي اتي وٺي هلي.

مون مختصر لفظن ۾ ورندي ڏئي پر هئن اها نه سمجهي. ڇڙيل هڪ ٻئي هڪ ئي رکي ۽ پوءِ منهنجي مٿي ۽ ٻيٽ تي رکي، اشاري سان چيو مائٽس نه منهنجي مرضي آهي ته مون کي هن بند مان آزاد ڪريو. پاڻجي ٿو نه هن منهنجو مطلب سمجهي ڪيو، ڇا لاءِ چو هن ڪنڌ ڏوٺي لهڪو ڪئي ۽ پنهنجو هڪ اهڙي طرح مٿي ڪيائين جو مون سمجهيو ته چوي ٿو ته توکي انهن ئي ٻڌل ڪٿي هلنداسين. اهي هوندي به هن ٻيا اشارا ڪيا، جن مان مون سمجهيو ته مون کي ڇڻيءَ طرح ڪاوائيندا پياريندا ۽ سکيو وڌندا.

انهن ئي وري به مون کي خيال آيو ته زور لاهي رها جنان ۽ ڪلا پٽيان. پر جڏهن منهن ۽ هئن ئي هئن جي نيرن جا وسڪارا لڳر، جنمان گهڻا اڃان ٽنبا پيا هئا ۽ ڏڪن وارنن جا هنن ئي ٿوڻيندا ئي پيا هئا، تڏهن مون هنن کي اشارن سان چيو ته هاڻ جيتن اوهان کي وٺي نيسن مون سان ڪريو. انهن ئي ستتئي مون هڪڙي وڏي رڙ ٻڌي ۽ معلوم ڪيو ته گهڻا ماڻهو منهنجي کٻي پاسي، ئي چڙهي رها پيا چوڙهن. ايت ايترو ٿيو

سڄي ئو چوان به ڪيترا ئي پيرا منهنجي دل ۾
 آيو ته جيئن هو منهنجي بست تي آيا ۽ ويا، تيئن
 پهرين چاليهه پنجاه جي منهنجي پهچ ۾ هئا تنڪي
 جهلي هيٺ زمين تي اڇلائي وجهان، پر وري
 ياد پير ته جيڪي هنن مون سان ڪيو هو سو شايد
 تمام خراب نه هو ۽ مون به هنن سان انجام ڪيو هو ته
 آءٌ سندن نقصان ۾ نه آهيان، تنهنڪري سگهو ئي
 لاهي خيال منهنجي دل مان نڪري ويا، هنن تمام
 ننڍڙن انسانن جي همت تي مون کي عجب ٿي
 لڳو جتي بي دٻا منهنجي بست تي بي چڙهيا ۽ هليا،
 جڏهن منهنجو هٿ هڪڙو چٽل به ڏٺائون ۽ مون
 جهڙي وڏي حيوان کي ڏسي ڏکيا به نه ٿي.
 ٿوري وقت کان پوءِ جڏهن هنن ڏٺو ته آءٌ
 وڌيڪ کاڌو نٿو گهران تڏهن هڪڙي وڏي درجي
 وارو ماڻهو شهنشاهه جي طرفان منهنجي اڳيان آيو.
 منهنجي سڄي ٽنگ تي پير کان چڙهي هلي منهنجي
 منهن وٽ آيو. پٺيانس ڏهه ٻارهن ماڻهو هئا.
 اٽڪل ڏهن منٽن تائين هنن مون سان ڪنهن به ڪاوڙ
 جي نشانيءَ کان سواءِ ڳالهايو، مگر نظر منهنجي منهن
 ۾ کتل هيس. ڳالهائيندي هن اڇتر اڳ ڏانهن
 هٿ ڪنيو ٿي، جيئڙي پوءِ مون کي معلوم ٿيو ته
 سندن وڏو شهر هو، جو اتان اڌ ميل پنڌ تي هو.

واند بر بی و ذیون ؟ عیتر و کاڌو مون کاڌو تنهن لی
 ؟ منهنجي قد لی هنن حیرت ؟ عجب جون هزارین
 لسانیون ڏيکارڻيون .

تنهن کان پوءِ وري مون ٻيو اشارو ڪيو ته مولڪي
 اڃا لڳي آهي . منهنجي کانڻ مان هننکي معلوم ٿيو هو
 ته آءٌ پاڻي نه ٿورو ڪين پيئندس . هو تمام هشيار ماڻهو
 هئا ، تنهنڪري هنن تجویز ڪري پيوڇو هڪڙو وڏو
 پربل پيپ کڻي دسي ۾ لڙڪاڻو . اهو هنن ڏيڻي
 منهنجي هٿ وٽ آندو ؟ پوءِ انهن وٽ ڏيکڻي هڻي
 لاهي ڇڏي . اهو آءٌ کڻي هڪڙيءَ ساعِيءَ سان پي
 ويس ڇا لاءِ جو انهي ۾ پاڻي ڪن پاڻيءَ جو مس هو .
 تنهنجي پيپ ۾ پلا مولڪي ڪهڙي مشڪلات هئي . معلوم
 ڪيم ته سواد ۾ شراب جهڙو هو ، مگر ڏاڍو لڏپڏو هو .

هنن مولڪي شراب جو ٻيو پيپ آڻي ڏنو ، جو آءٌ
 اڳي والڪي جهٽ ۾ پي ويس ؟ وڌيڪ اشارا ڪرڻ
 لڳس . پر هنن وٽ ٻيو موجود ڪونه هو جو ڏين .
 جڏهن آءٌ اهي عجب جهڙا ڪم ڪري رهيس تڏهن
 هنن خوشيءَ مان رڙيون ڪيون ؟ منهنجي ڄاڻيءَ
 تي لڇڻ لڳا . هنن مولڪي اشاري سان چيو ته اهي
 خالي پيپ هيٺ اڇلائي ڇڏ . پر پهرين هنن هيٺ
 ماڻهن کي خبردار ڪيو ته پري ٿي پھن . جڏهن هنن
 سڀ پيپ هوا ۾ ڏنا تڏهن منجهان وڌي رڙ ٿي .

۱. مرضي ڪا نه هئي ته کين ڪو ايذا ۽ پهچاڻان.
 مون کي ڏاڍي بک هئي جو جهاز ڇڏڻ کان ڪي
 ڪلاڪ اڳي هڪڙو گرهه به نه کائڻ هوم، تنهن
 ڪري پنهنجي کي هٿ جي هڪڙي آڱر ذري
 ذري پنهنجي وات ۾ وجهي اشاري سان چيم ته
 مون کي مالي گهرجي. هنن جو سردار آلهي تي
 هو، تنهن منهنجو اشارو چڱي طرح پورو ڪيو. هو
 هڪدم هيٺ لهي آيو ۽ حڪم ڏنائين ته منهنجن پاسن
 تي ڏاڪڻيون رکي وڃن. انهي تي سوين ماڻهو مون تي
 چڙهي آيا. اتي جي بادشاهه کي ڇڏهن منهنجي
 خبر پوندي ملي ٿڏهن سندس حڪم پٺيان کڏي
 جون ٽوڪريون اهي ماڻهو کڻي آيا هوا ۽ آبي
 منهنجي وات ۾ وڌائون.

ڪاٺ سان مون کي معلوم ٿيو ته انهي ۾ ڪيترن ئي
 جانورن جو گوشت هو، پر سواد مان آءٌ سمجهي نه
 سگهيس ته ڪهڙن جانورن جو هو. ٽنگون، ڦڻيون،
 دانن، جنهي به شڪل ٻڪريءَ جي عضون جهڙي هئي
 سي چڱيءَ طرح ٻڪل هيون، مگر جهر ڪيءَ جي
 ڪنڙائين کان به ننڍيون هيون. مون گرهه گرهه ۾
 اهي ۱. ۱. ٿي ٿي ڪري پي کائڻون ۽ ٿي ٿي روئين
 گرهه سان ٿي کائين، جو اهي قد ۾ بندوق جي ڳولين
 جيڏارن هيون. هنن ٽوڪرين مٿان ٽوڪريون منهنجي

ڪي ماڻهو ڪم ٻيا ڪندا هجن. جڏهن مون رسا
 لاڻي پنهنجو مٿو الهيءَ کي ڏي ڦيرايو تڏهن مون
 هڪڙو ڪاٺ جو ٿلهو چڙيل ڏٺو. ڇو زمين کان
 ڏيڍ فوٽ کن مٿي هو ۽ جنهن تي منجهان چار جڳا
 بهي ٿي سگهيا. الهی تڏهي ئي بهي انهن مان
 هڪڙي ماڻهوءَ وڏي ٿرڀر ڪئي، جنهن جو هڪڙو
 لُٺ به مون نه سمجهيو.

ٻو مون کي چوڻ گهرو هو ته ٿرڀر شروع ڪوڻ
 کان اڳي هن ڪم ڏنو ته ڇن ڏاڳن سان منهنجي
 مٿي جو ڪپ پاسو ٻڌل هو سي وڏي جڏين. الهی
 ڪري آءُ پنهنجو مٿو سڄي پاسي نه ڦيرائي الهی
 ماڻهو کي ڏسي سگهيس ٿي، جنهن ٿرڀر ٿي
 ڪئي. هو وڇولي عمر جو ماڻهو هو ۽ ڇيڪي ٻيا
 ٽي سندس حاصريءَ ۾ هئا، تن کان ٻه گهرڙو هو.
 انهن مان هڪڙو نه خاص خدمتگار چوڪرو هو، ڇو
 سندس جتي جو پٿرون جهول وارو ڀاڱو ڪٺو ٿيو
 هو ۽ منهنجي وچس آڱر کان عدد ٻه اورو وڏو هو.
 ٻن ٻن مان هڪڙو هن جي هڪ پاسي ۽ هڪڙو
 هن پاسي سندس مدد لاءِ ٿيو هو.

ڏاڍي مشڪلات سان آءُ انهن کي سمجهائي
 سگهيس ته آءُ لکي سندس ٻولي، لکي ٻن
 جي ٻولي سمجهي ٿي سگهيس، مگر منهنجي ڪا

منهن تي اچي ڪريا.

جڏهن اهو تيرن جو دس لڳي رهيو تڏهن آءُ
سور ۽ آهنج کان ڪنجهڙ لڳس. وري به پاڻ
چڏائڻ لاءِ ڪوشش ڪرڻ لڳس تڏهن هنن وري
ٻيو تيرن جو دس اڳئين کان به وڏو چوڙيو ۽
منجهائن ڪن ته منهنجي پاسي ۾ پنهنجا پالا به هنيا،
پر منهنجو نصيب چڱو هو جو اندران تمام ٿلهي
ڪپڙي جي صدي پيل هير، جنهن ۾ اهي گهڙي
نه سگهيا.

مون خيال ڪيو ته ماڻ ڪري پئجي رهڻ
بهتر آهي. منهنجي رت اها هئي ته رات تاءِ ائين
ئي پيو هجان، پوءِ پنهنجي چٽل ڪپي هٿ سان
پاڻ کي مشڪلات کان سواءِ آزاد ڪري سگهندس.
پڪ هيم ته جي هوسپ انهي قد جا هوندا جيڏو منجهائن
هڪڙو ڏٺو هوم، ته پوءِ جي هو مون تي وڏو
لشڪر چاڙهي ايندا ته به انهن سان آءُ پئجي سگهندس.

ڏسي، پوءِ هو پنهنجو هٿ ۽ اکيون مٿي ڪري
هڪڙي عجب بوليءَ ۾ سڏ ڪري ڪي چوڻ
لڳو، جنهن جو هڪڙو لفظ، مون نه سمجهيو.

اهو سارو وقت آءٌ ڏاڍو ڏکيو پهو هوس.
نيٺ آزاد ٿيڻ لاءِ ڦٽڪڻ ۽ ڪوشش ڪرڻ لڳس.
پيشوش نصيبيءَ سان ڏاڏا چئي وڌم ۽ هن ڪلن
سان منهنجي کٻي ٻالهن (منهنجي ٻڌل هئي) جي
ڪپڙي وڌم. هڏهن اها ٻالهن منهن تي آڻڻ لڳو
لڏهن عمر پهر نه ڪهڙي رستي هنن مولڪي ٻڌو
هو. ڏاڏي زور سان هڪڙي چڪي ڏنڊي، جنهن
ڪري مون کي ڏاڍو سور ٿيو، مگر هن ڏاڏن بيان
منهنجا پيار کٻي پاسي ٻڌا هئا، تنهن ڪري اُورا ٻارا
ٿيا. جنهن ڪري آءٌ اٽڪل ۾ الجھ پنهنجو مٿو
ٽسرائي سگهيس.

هنن کي جهٽ هڻي ڀڳڻ جي ڪوشش ڪرڻ
پر هو وري نه پڇي ويا. تنهن کان پوءِ هڪڙي
وڏي رڙ ٻڌڻ ۾ آئي. اها سڀئي نه ٻالهن مان
هڪڙي الهيءَ ساڳيءَ بوليءَ ۾ وڏي سڏ ڪئي چيو.
الهيءَ دم سڙ کان نه مٿي ٽسرتي ويا جي منهنجي
کٻي هٿ ۾ اچي لڳا ۽ سين والڪر چيئي ويا.
تنهن کان سواءِ هنن ڪيترا ئي ٽسرتا ۾ چوڙيا،
مرجن مان گهڻا منهنجي سم ٿي ۽ ڪي اُورا منهنجي

آءِ رڳو مٿي نھاري ٿي سگھيس ۽ سڄ به
ڪرڻ لڳو هو. تنھن ڪري روشنائي منھنجن
کي تڪليف ڏيڻ لڳي. پنھنجي آس پاس مو
ھڪڙي قسم جو پٽڪو ٻڌڻ ۾ آيو، پر جنھن
۾ پيل هوس تنھن ۾ آسمان کان سواءِ ٻيو ڪو
ڌسي نٿي سگھيس.

سگھوئي پنھنجي ڪپي ٿنگ تي ڪا ش
جڙي ڇرندي معلوم ڪيم. اها وڌندي وڌندي
منھنجي ڇائيءَ تاءِ آئي ۽ وڌي ڪاڏيءَ تاءِ آئي
جيترو ٿي سگھيو اوترو اڪيون هيٺ ڪري ڏنم
ھڪڙو ننڍڙو ماڻهو آهي، جو قد ۾ ڇھ انچ به مس
آهي، جو هٿن ۾ تير ڪمان ۽ پنن تي تيرن جي
بٿي کنيو پيو اچي.

انهي وچ ۾ ساڳئي قسم جا چاليهارو ماڻهو انهي
پهرئين جي پٺيان ايندا معلوم ڪيم. مون کي
ڏاڍي حيرت لڳي ۽ اهڙي وڏي هڪل ڏٺيم ۽
گجگار ڪيم جو هو سڀ ڊڄي پٺ تي پڇڻ لڳا.
پوءِ مون کي معلوم ٿيو ته انهن مان ڪي، جي
منھنجن پاسن تان ٿپي هيٺ زمين تي پيا، تنکي
ڌڪي اچڻ ڪري ايڏا ٻهترهه هو. پر انهيءَ هوندي
به هو سگھوئي موٽي آيا ۽ هڪڙي ته اهڙي همت
ڪئي جو منھنجو سڄو منھن ڌسي سگھيو. اهو

پر آءِ يالبان او نه اهي سڀ ٻڌي مٿا. باقي آءِ،
 سڙ قسمت جي اشاري تي لڙڻ ۽ ٻانهون هڻڻ لڳس
 ۽ سمنڊ جي لٽين ۽ هوا جيڏي تي ڏڪير اونڌي
 تي وهس. ڪڏهن ٽنگون هيٺ ڪري ٿي ڏنر نه
 ٿرو ٻيون سان ڪو نه ٿي لڳو. جڏهن آءِ بلڪل
 ٽڪجي پيس ۽ وڌيڪ ٻانهون هڻي نه سگهيس ۽
 ٻڌڻ تي هوس تڏهن اوچتر ڏنر نه پنهنجي قد
 جهڙي پاڻي ۾ آهيان. الهیءَ وڃر طوفان نه ٿورو ٿيو.
 پاڻي اهڙو دڙو جي ٻڌڻ جي ٽالگو ٿيندو ويو جو آءِ
 جبل کن لاءِ ٻنڌ ڪري پوءِ ڪناري تي وڃي پهتس.
 اهو شام جو. انهن ٻچي جو وقت هو، جو آءِ سڪيءَ
 تي وڃي چڙهيس. آءِ ڏاڍو اڪل هوس ۽ هوا نه گرم
 هئي، تنهن ڪري ٿنڀا اچڻ لڳيم. آءِ انڊي لڙم
 گاهه تي لپئي پيس. اتي لڙ ڪلاڪ اٺار ستو
 هونديس ڇا لاءِ جو جڏهن ڇاڳيس تڏهن ڏينهن
 جو سو جهرو ٿيو هو.

مون اٿڻ جي ڪوشش ڪئي پر جڙي نه
 سگهيس ڇا لاءِ جو هيٺن ٻنن ٻو ٻو هوس ٽپڻ
 معلوم ڪيم ته ٻنهي پاسي منهنجون ٽنگون ۽ ٻانهون
 زمين سان ٻڌيون پيون هيون. منهنجا گهاٽا ۽ ڊگها
 وار نه ساڳي طرح ٻڌا پيا هئا. ڪيترا ئي منهن سڀها
 منهنجي ٻه ٽان هڻي هوڏي لنگهيل ڏنر.

وياسين تڏهن هڪڙو سخت طوفان اچي لڳو جنهن اسان جي جهاز کي ڏکي وان ڊيمنسلنڊ جي اتر الهندي ڏي آندو. اسان جي خلاصين مان ٻارنهن سخت پورهئي ۽ بک جي وگهي مري ويا، باقي تمام ضعيف حالت ۾ هئا.

نولمبر جي ۵ تاريخ جڏهن انهي ملڪ ۾ اونهارو شروع ٿيو ته تڏهن هوا غبار واري ٿئي ٿي. خلاصين جهاز کان ٿوري پنڌ تي هڪ ٺڪر ڏٺو. پر هوا اهڙي زور واري هئي جو اسان جو جهاز ڏکڻ انهي ٺڪر تي وڃي لڳو ۽ ڀڄي به ٺڪر تي پيو.

جهاز وارن مان ڇهه ڄڻا، جن مان آءٌ هڪڙو هوس، ٽن هڪڙو بٽيلو لاهي سمنڊ ۾ وڌو ۽ ڏاڍا مٿا هنڀائون ته جهاز ٺڪر کان اڪري پري ٿئي.

اسين ڳڻ ڏيئي اٺ ٽو ميل ڪري وياسين، پر ٺڪڙي پياسين جو جهاز تي سخت محنت ڪئي هئيسون. تنهن ڪري لاچار ٿي پاڻ کي لهرن جي

حوالي ڪٽي ڪيوسون. پر اڌ ڪلاڪ جي اندر واءِ جي اوچتي جهوڙي اچڻ ڪري بٽيلو اونڌو ٿي پيو. آءٌ ڇٽي ٿيو سگهان ته منهنجي بٽيلي

وارن سنگتين جو، يا جي ڀڄي وڃي ٺڪر تي پهتا، يا جي جهاز ۾ رهجي ويا، تن جو ڪهڙو حال ٿيو.

آيس ۽ ڳچ وقت تاءِ اتي رهجي پيس. پهرين ته
مولڪي ڪمائي گهڻي هوندي هئي، پر نسبت اها
گهٽجي وئي. تنهن ڪري مون وري ارادو ڪيو
تہ ڪنهن درياھي سفر تي وڃان. آءٌ ٻن جهازن
۾ ڊاڪٽر هوس ۽ ڇهن ورهين تاءِ ڪيتريون ئي
مسافريون ڪم، ڪي ايرلڊي الڊيز ڏي ۽ ڪي
اولهندي الڊيز ڏي، جن مان مون چڱو پيسو
ڪمايو ۽ پنهنجي دولت وڌائي.
پوئين مسافري مان گهڻو فائدو حاصل ٿيو،
تڏهن ڪري آءٌ سمجهي شير مان ڪڪڙي
پيس ۽ ارادو ڪيو تہ اڳتي آءٌ پنهنجن ٻارن اچڻ
مان گهر گذاريندس. پر ٽن ورهين کان پوءِ مون
ٻارن کي هڪڙي چڱي جهاز ”انٽيلوپ“ يعني
هرڻ تي ڊاڪٽر مئٿر ڪرايو هو ڏکڻ واري سمند
ڏي وڃڻو هو. اسين سنه ۱۶۹۹ جي مئي مهيني
جي ۴ تاريخ بمسٽل مان روانا ٿياسين ۽ شروعات
۾ اسان جي مسافري تمام سڪ واري هئي.
الهيءَ پاسي جي سمندن ۾ جيڪي اسان جا ڪو
ڪپڙا ٽن جي مفصل بيان ٻڌائڻ سان، ڪن سڀ
ڪري، اسين پڙهندڙ کي تڪليف نه ڏينداسين
انجو چوڻ بس آهي تہ جڏهن ڏکڻ واري
کان لنگهي ايرلڊي وارن الڊيز بيتن ڏي

گليور جو سير ۽ سفر

ڀاڱو پهريون

ليکي پٽ ڏي درياهي مسافري

باب پهريون

گليور ڪيئن قيد ٿيو

منهنجي پيءُ کي ڏاننگهام شائر ۾ ڪڙي
ندي جانڊاد هئي. آءٌ سندس پنجن پٽن مان
ٽيون هوس. چوڏهن ورهين جي عمر ۾ آءٌ
ڪيمبرج جي مدرسي ۾ ويس، جتي ئي ورهيه
رهيس ۽ ڏاڍي محنت ڪري پڙهيس. پڙهڻ
باو مولڪي وڌيڪ وقت لاءِ اتي رهي نه سگهيو
نڌهن آءٌ ڪاليج ڇڏي لنڊن ۾ وڃي سرچن يا
ڊاڪٽر ٿيس.

اٽلي مولڪي گهڻو فائدو ڪوٺي ٿو ٿيو
ڪري ڪڙي جهاز تي وڃي ڊاڪٽر ٿيس ۽
ڪڙي ۾ سمند جي مسافري ڪري موٽي لنڊن

گليور جو سير ۽ سفر

—••—
ياڳو پهريون

ليبي پٽ ڏي درياهي مسافري

—••—
باب پهريون

گليور ڪيئن قيد ٿيو

منهنجي پيءُ کي ڏاننگهام شائر ۾ هڪڙي ننڍي جائداد هئي. آءٌ سندس پنجن پٽن مان ٽيون هوس. چوڏهن ورهين جي عمر ۾ آءٌ ڪيمبرج جي مدرسي ۾ ويس، جتي ٽي ورهيه رهيس ۽ ٽاپي محنت ڪري پڙهيس. جڏهن باپو مون کي وڌيڪ وقت لاءِ اتي رکي نه سگهيو تڏهن آءٌ ڪاليج ڇڏي لنڊن ۾ وڃي سرجن يا ڊاڪٽر ٿيس.

اٽي مون کي گهڻو فائدو ڪونه ٿي پيو تنهن ڪري هڪڙي جهاز تي وڃي ڊاڪٽر ٿيس ۽ هڪڙي ۾ سمنڊ جي مسافري ڪري موٽي لنڊن

